

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE A1 ve A2 DÜZEYİ
DERS KİTAPLARINDAKİ SOSYO-KÜLTÜREL UNSURLARIN
METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Senem GÜRKAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit MEMİŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haziran, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Senem

Soyadı : GÜRKAN

Bölümü : Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi : 09.07.2019

TEZİN

Türkçe Adı : *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 ve A2 Düzeyi Ders Kitaplarındaki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi*

İngilizce Adı : An Evaluation of the Socio-Cultural Elements in *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 and A2 Level Coursebooks* in terms of the Standards of Textuality

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Senem GÜRKAN

İmza:

KABUL VE ONAY

Senem GÜRKAN tarafından hazırlanan “*İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 ve A2 Düzeyi Ders Kitaplarındaki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Değerlendirilmesi*” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit MEMİŞ

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

İkinci Danışman: Prof. Dr. Nalan KIZILTAN

(İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Başkan: Prof. Dr. Yavuz BAYRAM

(Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Şeyma BÜYÜKKAVAS KURAN

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Üye: Doç. Dr. Mesut GÜN

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv.)

Bu tezin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: ___ / ___ / ___

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

TEŞEKKÜRLER

Bu tezin anlamı çok derin. Dil ve sosyolojiyi aynı anda nasıl çalıştığımı soranlara bir cevap, uzun bir dönemin ürünü olması bakımından da değerli bir çalışma. Bu yolda emeklerini esirgemeyenlere bu vesileyle teşekkür etmek isterim.

Bugün bu tezi yazabiliyorsam, öğretmenlik mesleğinin 40. yılını ilk günkü heyecanı ile sürdürmekte olan ilk ve sonsuz öğretmenim, canım annem Songül GÜRKAN'a; doğduğu andan itibaren şu dünyada artık yalnız olmayacağımı her haliyle hissettiren bir tanecik kardeşim Sezen GÜRKAN AVCI'ya; ailemize katılmasıyla artık bir erkek kardeşimin olduğunu bildiğim Gürhan Kutay AVCI'ya; hayatımın son beş yılını şenlendiren manevi oğullarım Can Uras ve Çağan SABAH'a ve kocaman ailemin diğer fertlerine ne desem az gelir. Benim en büyük şansım sizlersiniz. Var olunuz!

Ve pek tabii ki babam; en büyük servetimken aynı anda en büyük yoksunluğum olan Ayhan GÜRKAN. Bugün her ne yapıyorsam senin çizdiğin yolda, senin için yapıyorum. Cennet yağmurlarında ıslanasın.

Bu tezin başlangıç aşamasında danışmanlığımı yaparken bırakmak durumunda kalan (Bkz. Ek.1); bugün bu tezi sunarken artık aramızda bulunmayan güzel insan Doç. Dr. İlknur KARAGÖZ hocam; yokluğunuz bizler için muazzam bir kayıp. Güzel uyuyunuz.

Sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit MEMİŞ, desteğiniz tarifsiz. Anlayışınız ve yanımda olduğunuz için size müteşekkirim.

Ayrıca bu tezin oluşmasında başından sonuna kadar büyük emek harcayan eş danışmanım; emeğini nefes aldığım sürece unutmayacağım, henüz lisans öğrencisiyken Ankara'dan bir hocamın bir mektupla beni neden kendisine gönderdiğini şimdi daha iyi anladığım değerli hocam Prof. Dr. Nalan KIZILTAN, iyi ki yollarımız kesişmiş.

Bu yola çıktığımda bana inancını hissettiren Prof. Dr. Mehmet AYDIN'a, tüm bu yolculuktaki yakın tanığım Arş. Gör. Damla Nur KİNSİZ'e, diğer akademik yol arkadaşlarıma, üniversitemiz Türkçe Eğitimi Bilim Dalı öğretim üyelerine ve desteğini esirgemeyen tüm yakınlarıma teşekkürü borç bilirim.

**İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE A1 ve A2 DÜZEYİ
DERS KİTAPLARINDAKİ SOSYO-KÜLTÜREL UNSURLARIN
METİNSELLİK ÖLÇÜTLERİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Senem GÜRKAN

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

ÖZ

Bu tez çalışması yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki sosyo-kültürel unsurların metinsellik ölçütleri çerçevesinde Türkçe öğretimine katkısını tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarının A1 ve A2 düzeylerinde bulunan “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerindeki 11 metin incelenmiştir. Nitel bir çalışmanın ürünü olan bu çalışma süresince metinlerde bulunan sosyo-kültürel unsurlar metinsellik ölçütleri ile çözümlenmiştir. Bu unsurlar *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’ndaki iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yeti, edinçlerden ise sosyo-kültürel bilgi ve kültürlerarası bilinç gelişimi temel alınarak belirlenmiştir. Çalışma sonucunda A1 düzeyindeki metinlerin *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’nda yer alan iletişimsel yetiye ve edince yönelik kazanımları karşılamadığı, fakat A2 düzeyindeki metinlerin bu yetilerin gelişimini sağlayacak yeterlikte oldukları saptanmıştır. Bulgular doğrultusunda çalışma sonunda önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Yabancılara Türkçe Öğretimi, Avrupa Dil Çerçeve Programı, Metinsellik Ölçütleri, Yabancılara Türkçe öğretiminde sosyo-kültürel unsurlar.

Sayfa Sayısı : 166

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Raşit MEMİŞ

İkinci Danışman : Prof. Dr. Nalan KIZILTAN

**AN EVALUATION OF THE SOCIO-CULTURAL ELEMENTS IN
İSTANBUL YABANCILAR İÇİN TÜRKÇE A1 AND A2 LEVEL
COURSEBOOKS IN TERMS OF THE STANDARDS OF
TEXTUALITY**

MS Thesis

Senem GÜRKAN

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June 2019

ABSTRACT

This thesis aims at discussing the contributions of socio-cultural elements in TFL (Teaching Turkish as a Foreign Language) coursebooks in terms of standards of textuality. In this context 11 texts in “From Culture to Culture” parts of *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe A1 and A2 level coursebooks* were examined. Within this qualitative study, the socio-cultural elements in those books were analysed through the standards of textuality. These elements were determined within the framework of sociolinguistic competence, one of the components of communicative language competence and socio-cultural knowledge and intercultural awareness, two of the components of general competences, evaluated from Common European Framework of References for Languages. The findings of the study reveal that the texts in A1 level seem not to meet the learning outcomes of communicative language competence and general competence in Common European Framework of References for Languages, while the texts in A2 level coursebook do. In accordance with the findings some suggestions have been made at the end of the study.

Key Words : Teaching Turkish as a Foreign Language (TFL), Common European Framework of References for Languages, The Standards of Textuality, Socio-Cultural Elements in TFL (Teaching Turkish as a Foreign Language).

Number of Pages : 166

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Muhammet Raşit MEMİŞ

Co-advisor : Prof. Dr. Nalan KIZILTAN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	V
ÖZ.....	VI
ABSTRACT.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLOLAR LİSTESİ.....	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XII
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri	5
1.3. İlgili Alanyazın.....	6
İKİNCİ BÖLÜM	9
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Dilbilim, Sosyodilbilim ve Yabancılara Türkçe Öğretimi	9
2.1.1. Dilbilim	9
2.1.2. Dil, Toplum ve Sosyodilbilim.....	11
2.1.3. Dilbilim ve Dil Öğretimi.....	13
2.2. Metin Kavramı ve Metindilbilim	22
2.2.1. Metindilbilim ve Öncülü Söylem Çözümlemesi	23
2.2.2. Metinlerin Sınıflandırılması	23
2.2.3. Metinsellik Ölçütleri.....	26
2.3. Yabancılara Türkçe Öğretimi.....	33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	36
III. YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Yöntemi	36
3.2. Araştırmanın Modeli.....	36
3.3. Verilerin Toplanması ve İncelenmesi	36
3.4. İncelenecek Metinlerin Belirlenmesi ve Örnekleme Yöntemi.....	37
3.6. Sınırlılıklar	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	41
IV. BULGULAR.....	41

4.1. “Mağazalar” Metninin Çözümlemesi.....	41
4.1.1. Metnin Kurgusu.....	41
4.1.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	42
4.1.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	45
4.1.4. “Mağazalar” Metninin Değerlendirilmesi.....	49
4.2. “Öğrenciler” Metninin Çözümlemesi.....	50
4.2.1. Metnin Kurgusu.....	50
4.2.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	51
4.2.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	55
4.2.4. “Öğrenciler” Metninin Değerlendirilmesi.....	59
4.3. “Aileler” Metninin Çözümlemesi.....	59
4.3.1. Metnin Kurgusu.....	59
4.3.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	60
4.3.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	64
4.3.4. “Aileler” Metninin Değerlendirilmesi.....	68
4.4. “İlginç Festivaller” Metninin Çözümlemesi	69
4.4.1. Metnin Kurgusu.....	69
4.4.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	70
4.4.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	77
4.4.4. “İlginç Festivaller” Metninin Değerlendirilmesi	81
4.5. “Sohbet Kültürü” Metninin Çözümlemesi	82
4.5.1. Metnin Kurgusu.....	82
4.5.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	83
4.5.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	87
4.5.4. “Sohbet Kültürü” Metninin Değerlendirilmesi	90
4.6. “Yemek Kültürü” Metninin Çözümlemesi	91
4.6.1. Metnin Kurgusu.....	91
4.6.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	92
4.6.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	95
4.6.4. “Yemek Kültürü” Metninin Değerlendirilmesi	98
4.7. “Gökyüzünde İnsanlar” Metninin Çözümlemesi.....	99
4.7.1. Metnin Kurgusu.....	99
4.7.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri.....	100
4.7.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlaşıklık Görünümleri.....	104
4.7.4. “Gökyüzünde İnsanlar” Metninin Değerlendirilmesi	107
4.8. “Kahve Dünyası” Metninin Çözümlemesi.....	108

4.8.1. Metnin Kurgusu.....	108
4.8.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağdaşıklık Görünümleri.....	109
4.8.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri.....	113
4.8.4. “Kahve Dünyası” Metninin Değerlendirilmesi	116
4.9. “Efsaneler” Metninin Çözümlemesi.....	116
4.9.1. Metnin Kurgusu.....	117
4.9.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağdaşıklık Görünümleri.....	118
4.9.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri.....	125
4.9.4. “Efsaneler” Metninin Değerlendirilmesi.....	128
4.10. “Geleneksel Oyunlar” Metninin Çözümlemesi	129
4.10.1. Metnin Kurgusu.....	129
4.10.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağdaşıklık Görünümleri.....	130
4.10.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri.....	135
4.10.4. “Geleneksel Oyunlar” Metninin Değerlendirilmesi	138
4.11. “Halk Oyunları” Metninin Çözümlemesi	139
4.11.1. Metnin Kurgusu.....	139
4.11.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağdaşıklık Görünümleri.....	140
4.11.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri.....	145
4.11.4. “Halk Oyunları” Metninin Değerlendirilmesi	148
4.12. Metinlere Yönelik Genel Değerlendirme	148
BEŞİNCİ BÖLÜM	153
V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	153
KAYNAKÇA	159
EKLER.....	166

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: A1 Düzeyindeki "Kültürden Kültüre" Bölümlerinde Yer Alan Metinlerdeki Sosyo-Kültürel Boyutlar	148
Tablo 2: A2 Düzeyindeki "Kültürden Kültüre" Bölümlerinde Yer Alan Metinlerdeki Sosyo-Kültürel Boyutlar	150

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bu Çalışmada Kullanılan Metin Çözümleme Uamları.....	37
Şekil 2: A1 Düzeyindeki 1. Metin "Mağazalar"	41
Şekil 3: A1 Düzeyindeki 2. Metin "Öğrenciler"	50
Şekil 4: A1 Düzeyindeki 3. Metin "Aileler"	59
Şekil 5: A1 Düzeyindeki 4. Metin "İlginç Festivaller"	69
Şekil 6: A1 Düzeyindeki 5. Metin "Sohbet Kültürü"	82
Şekil 7: A2 Düzeyindeki 1. Metin "Yemek Kültürü"	91
Şekil 8: A2 Düzeyindeki 2. Metin "Gökyüzünde İnsanlar"	99
Şekil 9: A2 Düzeyindeki 3. Metin "Kahve Dünyası"	108
Şekil 10: A2 Düzeyindeki 4. Metin "Efsaneler"	116
Şekil 11: A2 Düzeyindeki 5. Metin "Geleneksel Oyunlar"	129
Şekil 12: A2 Düzeyindeki 6. Metin "Halk Oyunları"	139

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Dil, çevremizde bulunan her bir varlığın kodlanmasında ve kişiler arası iletişimde kullanılan en önemli araç, bir uygarlığın aynası; bir devletin kültürel, siyasi, tarihi tüm kurumlarını yansıtan en önemli değerlerinden birisidir. Aynı zamanda dil, bireylerin toplumsal yaşamdaki iletişimlerini gerçekleştirmelerine yarayan, bu anlamda yaşamlarını düzenleyen ve uluslaşmalarını sağlayan bir beceridir.

Bir dilin uluslararası platformda yaygın olarak öğrenilmesi ve öğretilmesi, o dilin konuşulduğu devletin dünya çapındaki siyasi, ekonomik ve askeri gücüne de işaret etmektedir. Bu bağlamlar ele alındığında dil, gerek bireysel gerekse toplumsal hayatın tüm basamaklarına işaret eden bir semboldür.

Bu kadar önemli bir işleve sahip olan dilin eğitimi de büyük önem arz etmektedir. Dil eğitimi, dil kullanımını öğrenmek ve geliştirmek, dilin sözcük, tümce gibi yapılarının hangi durum ve ortamlarda kullanıldığını öğrenmek demektir. Bu konu sosyodilbilimin çalışma alanına girmektedir.

Toplumdilbilim veya sosyolingüistik olarak da adlandırılan sosyodilbilim; sosyal yapının, kültürün, dilin karşılıklı bağıntılarını ve kesişme noktalarını araştırmaktadır. Sosyodilbilim, aynı zamanda dil sisteminin ve dil kullanımının sosyal anlamını, dil ve sosyal yapının çift taraflı bağımlılık oluşumunu inceleyen, dilbilim ve sosyolojinin kesişme noktasındaki bir bilim disiplindir. Dolayısıyla yabancı dil öğrenen bir bireyin hem genel hem de sosyodilbilimsel yeterliliğe ulaşması gerekmektedir.

Günümüzde dilbilim çalışmalarında tümce yerine metnin birim olarak kabul görmesiyle birlikte dil eğitiminde de dil kullanımının metinler aracılığıyla öğretilmesi, çoğu eğitim yaklaşımı tarafından benimsenmeye başlamıştır. Metinler aracılığı ile dil öğrenen bireylerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri geliştirilmekte, farklı disiplinlere değinilerek bu bireylerin yönelimleri ve iletişim yetileri

desteklenmektedir. Bu bakımdan dil öğretim materyallerinde yer alan metinlerin dil öğretim amacına ve hedeflerine uygun stratejilerle oluşturulması gerekmektedir.

Aynı zamanda bir dili öğrenenler, bu metinler aracılığıyla o dilin içinde barındırdığı kültürel öğeleri de edinmekte, dilin doğmuş olduğu kültür, gelenek ve görenekler konusunda bilgi sahibi olabilmektedirler. Bu da dil ve kültürün arasındaki köprüyü açıklamada bir örnek teşkil etmektedir.

Son yıllarda tüm dünyada etkisini gösteren modernleşme hareketleriyle birlikte dünyanın her kesiminden insan birbiriyle etkileşim haline girmek istemekte, bu durum dil öğreniminin ve öğretiminin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu küresel devinime ayak uydurmaya çalışan insanlar etkileşimde buldukları ülkelerin dillerini öğrenerek ve bu dilleri kendilerine yabancı olmaktan çıkararak devletlerle olan iletişimlerini eksiksiz gerçekleştirmek istemektedirler. Bu sebeplerin yanı sıra bireyler siyasi, kültürel, akademik, ticari ve daha birçok nedenle yabancı dil veya dilleri öğrenme çabasına girişmişlerdir.

İşcan'a göre (2011), günümüzde genel anlamda bireyler bir yabancı dili, şu niteliklere sahip olmak için öğrenmektedirler:

- “Dünyayı ve farklı bakış açılarını daha iyi tanımaları, anlamaları ve hoşgörü geliştirme,
- Kültürel gelişimlerini hızlandırmaları ve başka kültürler için farkındalık kazanma,
- Eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine sahip olma,
- Edebiyat ve güzel sanatlar alanlarında gerekli terminolojiyi izleyebilme,
- Kendi anadilinden başka dillerin konuşulduğu ortamlarda yabancı dilde kendilerini ifade etme becerisini kazanma,
- Yurt dışında eğitimlerine devam edebilmeleri için gereken özgüven, sosyal ve iletişim becerilerini geliştirme,
- Yüksek öğrenimde ve sonraki eğitimlerinde seçkin başarılarla imza atabilme,

- İş bulma olanaklarını çoğaltma,
- Yabancı dil bilme ayrıcalığı ile liderlik becerilerinin gelişip, üst düzey çalışma ortamına katılabilme,
- Küresel dünyada yer alabilme ve uluslararası platformlarda yaşam boyu öğrenen bireyler olma” (s. 32).

Konumuz özelinde Türkçenin dünya üzerindeki konumuna bakıldığında, tarihsel gelişim ve dönüşüm hareketlerine koşut olarak yaygınlığının arttığı; bugün Çince, Hintçe, İspanyolca, İngilizce, Fransızca ve Rusçadan sonra dünya üzerinde en çok konuşulan yedinci dil olduğu iddia edilmektedir. Bu duruma karşın Türkçenin yabancılara öğretimi, söz konusu diğer dillerin öğretimi kadar köklü ve yaygın değildir (İşcan, 2011). Günümüzde Türkçenin yabancılar tarafından öğreniminin nedenlerine bakıldığında, siyasi, diplomatik, kültürel, kişisel ilgi, akademik, ticari, turistik, aile kurma gibi daha birçok etken ön plana çıkmaktadır. Bu sebeplerin yanında, küresel konjonktürde Türkiye’yi güçlü kılan bir kısım gelişmeler de Türkçeye olan ilginin ve merakın artmasında öncü rol üstlenmiştir.

Dahası dünya üzerindeki siyasi ve dini baskılar, savaşlarla birlikte değişen sınırlar gibi zorunlu nedenlerle Türkiye gibi Suriye ve Irak’la sınır komşusu olan ülkeler, savaşlardan kaçan insanların sığındıkları konumlar haline gelmişlerdir. Özellikle 2013 sonrasında Türkiye’ye yaşanan göçler sonucu farklı şehirlerde ikamet etmeye başlayan göçmenler (ve/ya geçici korumamız altındaki vatandaşlar) sığındıkları bu yeni ülkenin dilini öğrenmek durumunda kalmışlardır. Spor olimpiyatları gibi uluslararası organizasyonların Türkiye’de yapılması veya Türkiye tarafından organize edilmesi de Türkçeye ilgiyi arttıran diğer etkenler arasında sayılabilmektedir.

Dünyadaki bu eğilimin doğurmuş olduğu sorunların ve yönetsel karışıklıkların önüne geçmek için Avrupa Konseyi, 2001 yılında *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’nı (Common European Framework of References for Languages, CEFR) yayımlamıştır. Bu programdan, hedef dillere yönelik öğretim programları, sınavları, materyalleri ve yöntemleri hazırlanırken bir temel oluşturması beklenmektedir.

Türkiye’de yayımlanan yabancılara Türkçe öğretim kitaplarının da yararlandığı bu program ile öğrencilerin dil yeterlik kazanım sürecinde çokdillilik ve çokkültürlülük yeterliklerinin de gelişmesine katkı sağlaması hedeflenmiş, dilin sosyo-kültürel yönü öne çıkarılarak dillerin iletişim amacıyla kullanılması gözetilmiştir. Bu yönüyle program dilin sosyal ve kültürel boyutlarına göndermede bulunmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan teorik bölümünde öncelikle dilbilim, sosyodilbilim ve metindilbilime ilişkin kavramsal ve tarihsel bilgiler kısaca aktarılmıştır. Sonrasında ise yabancılara Türkçe öğretimi üzerinde durulmuş ve *Avrupa Dil Çerçeve Programı* ile ilintilendirilmiştir.

Nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüş bu çalışmanın yöntemini anlatan bir diğer bölümde ise çalışmanın tarama modelinde yapıldığı, doküman incelemesiyle toplanan verinin içerik analizine göre çözümlendiği ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Çalışmanın ana odağını oluşturan “Bulgular” bölümünde ise bu metinlerdeki sosyo-kültürel unsurlar, metinsellik ölçütleri çerçevesinde incelenmiştir. Sonrasında ise bu metinlerin yabancılara Türkçe öğretimine katkısı tartışılmış ve bu tartışmalar ekseninde öneriler sunulmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan A1 ve A2 düzeyindeki ders kitaplarındaki sosyo-kültürel öğelerin Türkçe öğretimine katkısını metinsellik ölçütleri çerçevesinde tartışmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarının A1 ve A2 düzeylerinde bulunan ve doğrudan kültürel aktarım için hazırlanmış “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerindeki metinlerde bulunan sosyo-kültürel unsurlar metinsellik ölçütleri ile çözümlenmiştir.

Tez çalışması dilbilim alanındaki bir çalışmayı yabancılara Türkçe eğitime aktarmak üzerine kurgulanmıştır. Çalışmada metinler sosyodilbilimsel açıdan ele alınmış, çözümlemesi metindilbilimsel bir yöntemle yapılmış, böylece kitapların incelenmesinde dilbiliminin farklı dallarının verilerinden yararlanılmıştır. Bu çözümleme ve çalışmalar *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’ndaki hedeflere ve önerilere uygun olarak yürütülmüştür. Çalışmanın tüm bu etkenler doğrultusunda önem arz ettiği düşünülmektedir.

1.2. Araştırmanın Problemi ve Alt Problemleri

Yabancı bir dili öğrenen bireylere yalnızca bu yeni hedef dile ilişkin kuralların ve kelimelerin öğretilmesine dayanan öğretim programları öğrencilerin iletişimsel yetilerinin gelişmesini desteklememektedir. Bir dili öğrenmek aynı zamanda o dile ilişkin kültüre de hâkim olmayı gerektirmektedir. Hedef dilin toplumsal ve kültürel normlarına ilişkin bilgilerine hakimiyetin temel dil becerilerinin yanı sıra o dilin iletişime dayalı tüm yetilerinin gelişimine destek olacağı varsayılmaktadır.

Avrupa Dil Çerçeve Programı, günümüzde yabancı dil eğitim materyallerinin yalnızca dilbilgisel kuralları ve formülleri sunup karşılıklı konuşma, dilin kültürüne ilişkin bilgilerle donatılmış olma gibi konularda eksik olmasından dolayı bu materyallerin dilin iletişimsel yönünü geliştirmede yetersiz olduğunun altını çizmektedir. Bu noktadan hareketle öğretim programlarının ve dil eğitim materyallerinin çokdillilik ve çokkültürlülük gereksinimlerini karşılayacak, dilin sosyo-kültürel unsurlarına içeriğinde yer verecek ve iletişimsel yetileri geliştirecek nitelikte olmasına yönelik çalışmalara öncülük etmiştir (Council of Europe, 2001).

Dilbilimin iki farklı alanını bir potada birleştirip metinsellik ölçütlerine göre çözümlenen metinlerdeki sosyo-kültürel unsurları ele alarak yabancılara Türkçe öğretimine katkısını tartışacak olan bu çalışmanın ana problemi, “*İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarının sosyo-kültürel açıdan durumu nasıldır?” olarak ifade edilebilmektedir.

Bu çalışmanın alt problemleri ise şunlardır:

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1 ve A2 düzeyindeki kitapların “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerinde yer alan metinlerin;

- Metin kurgusu nasıldır?
- Küçük yapı/bağlaşıklık görünümleri nasıldır?
- Büyük yapı/bağdaşıklık görünümleri nasıldır?

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1 ve A2 düzeyindeki kitapların “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerinde yer alan metinler metindilbilimsel ölçütlere göre incelendiğinde,

- Bu metinlerdeki sosyo-kültürel unsurlar *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’nın öngörmüş olduğu iletişimsel yetiyi ve edinçleri karşılamakta mıdır?
- Bu metinler yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılacak nitelikte midir?

1.3. İlgili Alanyazın

Son yıllarda yabancılar Türkçe öğretimi konusunda birçok çalışmanın yapılmıştır. Bu tez çalışması bağlamında yabancılar Türkçe öğretimi ve dilbilim konularının bir metin üzerinde incelenmesi ve çözümlenmesine bakıldığında ise çalışmaların çok fazla olmadığı, hatta sosyodilbilim ve metindilbilim alanında çok az çalışma olduğu gözle çarpmaktadır.

Bu araştırmaların birini kaleme alan Karakuş (2018) yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan *İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitapları*, *Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları* ve *Gazi Üniversitesi TÖMER’in Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitapları*’ndaki değer aktarımı referanslarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Niteliksel yöntemle başvuru olarak yapılan ve “*Kültürel İçerik Çözümlemesi Ölçeği*”nin veri toplama aracı olarak kullanıldığı çalışmada veriler belge incelemesiyle irdelenmiştir. Çalışmanın bulguları, söz konusu bu kitaplarda yer alan 7318 adet değer aktarım referansının sırasıyla en fazla Toplumsal Konum ve Toplumsal Grup, Toplumsal Etkileşim, İnançlar ve Davranışlar, Toplumsal Kurumlar, Toplumsallaşma ve Yaşam Döngüsü, Millî Tarih, Millî Coğrafya, Klişeler ve Millî Kimlik boyutlarıyla ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu referansların kitapların düzeylerine göre dengeli bir şekilde dağılım göstermediği bir diğer saptamadır.

Tosun’un (2016) çalışması ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan metinlerin kültürel aktarımdaki rolünü tespit etme ereğindedir. Bu amaçla Yunus Emre Enstitüsü Yedi İklim Türkçe kitaplarının B1, B2 ve C1 düzeyleri incelenmiştir. Nitel bir araştırma ürünü olan bu tez çalışmasında derleme ve belge taraması yöntemleri kullanılarak bilgiler elde edilmiştir. Bulgular Yedi İklim Öğretim Setinin incelenen düzeylerinin kültür aktarımı açısından oldukça fazla bilgi içerdiği, fakat bu kültürel

unsurların ünitelere ve konulara göre dengeli dağılmadığını ortaya çıkarmıştır. Dersi verecek olan öğretmenlerin ek materyallerinin bulunması ve kültür konusunda bilgi sahibi olmaları çalışmanın önerileri arasında yer almaktadır.

Benzer bir çalışmayı kaleme alan Okur ve Keskin (2013), Yabancılara Türkçe Öğretiminde Kültürel Öğelerin Aktarımı: İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti Örneği adlı çalışmalarında doküman analizi tekniğiyle İstanbul Yabancılar için Türkçe ders kitaplarını incelenmişlerdir. Araştırmada A1 ve A2 düzeyindeki kitaplar doğrudan kültürel aktarım başlığında, B1 ve B2 düzeylerindeki kitaplar ise dolaylı kültürel aktarım başlığı altında ele alınmıştır. Kullanılan ulamlar günlük yaşam ile ilgili, kişiler arası ilişkilerle ilgili, değerler ve eğitim ile ilgili, edebiyat, sanat ve müzikle ilgili, gelenekler ve folklor ile ilgili, sosyal yaşam ile ilgili ve coğrafya, mekân ile ilgili kültürel aktarımlardır. Çalışma sonucunda bu eserlerin A1 ve A2 düzeyinde bazı kültürel öğelere hiç yer verilmediği, B1 ve B2 düzeylerinde ise kültürel öğelerden daha fazla yararlandığı tespit edilmiş; kitapların düzeylerine göre kültürel öğelerle ilgili eklemeler yapılması önerilmiştir.

Bir diğer çalışmada ise Güleç ve Gürsoy (2010) temel düzey Gökkuşuğu Türkçe Öğretim Seti'nin işitsel ve görsel materyallerindeki kültür öğelerinin aktarımını incelemiştir. Araştırma sonucunda kültür öğelerinin başlı başına birer konu olarak sunulmadığı tespit edilmiş ve bu durum temel düzey için normal karşılanmıştır.

Ertuğrul (2015) ise Gazi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı ve Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı'nın temel, orta ve ileri düzeyindeki kültür aktarımı için ölçütler belirlemiştir. Çalışma sonucunda Gazi Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı temel düzeyde yeterli, orta ve ileri düzeyde yetersiz olduğu görülmüştür. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe ise temel düzeyde yeterli, orta düzeyde biraz yeterli, ileri düzeyde ise yetersiz bulunmuştur.

Ülker (2007) ise Hitit serisi kitapları belirli ölçütlere göre kültür aktarımı bakımından değerlendirmiştir. Konu alanı, metin türü ve görsellik ulamları bakımından incelenen temel, orta ve ileri düzeydeki kitapların kültür aktarımı bakımından yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilir nitelikte olduğu saptanmıştır. Fakat bu kültür aktarımı yalnızca hedef kültüre ilişkin olup, kaynak ve evrensel kültür öğelerine rastlanmamıştır. Dolayısıyla kitap serisi birtakım noksanlıklar barındırmaktadır.

Anlatı metinleri üzerine yapılan bir diğ er tez ç alışması ise Bakan (2012) tarafından, yabancılara Türkçe öğ retiminde kullanılan Sait Faik Abasıyanık'ın *Messeret Oteli* adlı anlatı metnini metindilbilimsel bir yaklaşımla sadeleştirmek ve ç özümlmek üzerine kurulmuştur. Eser metinsellik ölçütleri olan bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleri çerçevesinde ç özümlenmiş, B1 düzeyine uygun bir şekilde sadeleştirilmiştir. Yine Aydın ve Torusdağ (2014) Refik Halit Karay'ın *Garip Bir Hediye* adlı hikayesinin metindilbilimsel ç özümlmesini yapmayı amaçlamış, bu ç özümlmede Halliday-Hassan (1976) ve Beaugrande-Dressler (1981)'in yaklaşımindan hareketle bir model oluşturularak sonrasında metin bu modelle ç özümlenmiştir.

“Yüz Akı Adlı Metnin Göstergebilimsel Ç özümlmesi” başlıklı ç alışmasında İşeri (2008), metin ç özümlmesini göstergebilimsel yollarla yapmış, göstergebilim araçları aracılığıyla bir metnin yüzey ve derin anlamına ulaşmıştır. Söylemsel düzey, anlatısal düzey, temel yapı ulamları çerçevesinde yapılan inceleme sonucunda bir metnin anlaşılmasında göstergebilimsel yöntemlerin ç özümlleyiciye farklı bir bakış açısı kazandırdığı ve alanyazındaki birtakım göstergebilimsel ç özümlmeleri desteklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anlatı metinlerinin dilbilimsel analizine ilişkin bir diğ er ç alışma ise Martínez-Roldán ve Sayer (2006) tarafından, Amerika'da yaşayan Latin kökenli ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinin anlatı metinlerine bakarak dilin rolünü araştırmak amacıyla yürütülmüştür. *'Continua of Biliteracy'* modelinin kullanıldığı araştırmada 24 metin üzerinde ç alışılmış, ç alışma sonucunda ise öğrencilerin sosyo-kültürel ve sosyodilbilimsel gerçekliklerini yansıttıkları görülmüştür.

Yabancı dil ve Türkçe öğ retimi ile dilbilimin aynı şemsiye altında ç alışıldığı diğ er ç alışmalar ise Aksan (1994), Arık (1996), Ç otuksöken (1990), Dede (1983), Koçyiğit (1998), Tura (1983), Dilidüzgün (1995, 2013), Yılmaz ve Topal (2010), Uzun (1995) tarafından yürütülmüş ve alana katkı sağlamıştır.

Metindilbilimsel ç özümlmeyi odağına alan diğ er ç alışmalar ise Gürkan (2017), Tosun (2014), Aşkın Balcı (2006), Ö zkan (2004), Onursal (2003) ve Torusdağ (2015) tarafından kaleme alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dilbilim, Sosyodilbilim ve Yabancılara Türkçe Öğretimi

2.1.1. Dilbilim

“Kendine özgü yöntemlerle genel olarak dil olayını, özel olarak da doğal dilleri yapıları, işleyişleri, süre içindeki değişimleri, vb. açısından inceleyen insan bilimi” (Vardar, 1998, s.77) olan dilbilim, insan dillerinin bilinmeyen doğasını, gramerlerini ve kullanımlarını çalışan (Fromkin, Rodman ve Hyams, 2011), kısacası dili bilimsel yöntemlerle inceleyen bilim dalıdır (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011; Aydın, 2014, Crystal, 1992; Todd, 1991).

Aksan, bilinen en eski dil çalışmalarının Eski Yunan ve Hintliler’e kadar uzandığını, bunun yanında sonraki dönemlerde Yunanlıların etkisiyle Romalılar ve Mısırlıların da dil çalışmaları olduğunu, doğuda ise Arap dilcilerin çalışmalarının bulunduğunu söyler. Bunun yanında 11. yüzyıla gelindiğinde Kaşgarlı Mahmut’un da bu dönemde dil çalışmalarında bulunan bilginlerden olduğunu dile getirir. Orta Çağ’da ise Latincenin önem kazanmasıyla batıdaki dil çalışmaları Latince üzerinden dilbilgisi, okuma ve sözlük ağırlıklı olarak yapılmış, yeniçağda ise İtalyan şair Dante Alighieri dil çalışmalarının öncüsü olmuştur. Orta Çağ’da yeni dillere duyulan ilgi Yeni Çağla birlikte Avrupa’da dilbilgisi ve sözlük çalışmalarında artış göstermiştir. Francis Bacon, G.W. Leibniz, J.G. Herder, Wilhelm von Humboldt, Franz Bopp çeşitli alanlarda dil çalışmalarına katkı sağlayan isimler olmuşlardır (Aksan, 1995).

20. yüzyıl ise dilbilim çalışmalarında çığır açılan bir yüzyıl olmuştur. İsviçreli Ferdinand de Saussure dilbilimin bağımsız bir bilim dalı olduğunu savunmuş, modern dilbilimin temellerini atmış, Cenevre Okulu, Prag Okulu, Kopenhag Okulu, Amerikan dilbilim okulları gibi okullar Saussure’ün kuramına katkıda bulunarak kuramın bugüne gelmesini sağlamışlardır. Yine Boas, Sapir, Bloomfield alana katkısı bulunan diğer adlardandır. Noam Chomsky ise yapısalılık çerçevesinde dilin evrenselliğini öne çıkararak *Üretimsel Dönüşümlü Dilbilgisi* ile bugünkü dilbilimin sınırlarını çizmiştir (Aksan, 1995; Kerimoğlu, 2014). Dolayısıyla o günden bugüne dilbilimin kuramsal ve

uygulamalı çalışmaları ile diğer disiplinlerle olan etkileşimi artış göstermeye başlamıştır.

Modern dilbilimin inceleme alanlarına bakıldığında sesbilim (phonology), sesbilgisi (phonetics), biçimbilim (morphology), sözcükbilgisi (lexicology), sözdizim (syntax), anlambilim (semantics) gibi dilin yapısal ve işlevsel özelliklerini ele alan dallarına küçük ölçekli (mikro) incelemeler; toplumbilim (sociolinguistics), metindilbilim (textlinguistics), edimbilim (pragmatics), sinirdilbilim (neurolinguistics), biçembilim (stylistics), ruhdilbilim (psycholinguistics) gibi alanların ise büyük ölçekli (makro) alanlara işaret ettiği görülmektedir.

Dilbilimin Türkiye'deki seyrine gelindiğinde ise akademik anlamda ilk dilbilim kürsüsünün 1933 yılında İstanbul Üniversitesi'nde filoloji bölümünde Ragıp Hulusi Özdem'in önderliğinde kurulduğu bilinmektedir. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde Agop Dilaçar ve Saim Ali Dilemre tarafından dilbilim dersleri verilmeye başlanmıştır. Sonrasında dilbilim kürsüleri batı dilleri bölümlerine geçmiş, buradaki bilim insanlarının katkılarıyla yabancı dillerdeki dilbilim çalışmaları Türkiye'ye getirilmiş ve dilbilim Türkiye'ye tanıtılmıştır. Dahası, Türkolog Doğan Aksan modern dilbilimi Türkologlara tanıtarak kendisinden sonra dilbilimi Türkçeye uygulamaya çalışan adlara öncülük etmiştir (Demirci, 2015).

Kuşkusuz Amerikan yapısalcılığının Türkiye'ye yayılmasında 1940'lardan sonra Basel'in *Linguistic Form* ve 1960'larda Özcan Başkan'ın *Linguistik Metodu* adlı kitaplarının etkisi büyüktür (Özünü, 2003).

Günümüzde Dilbilim çalışmaları üniversiteler özelinde lisans bölümü olarak 1972'de Hacettepe Üniversitesi'nde kurulan İngiliz Dilbilimi Bölümü, önceki bölümde sözü edilen Ankara Üniversitesi Dilbilimi bölümü ve Mersin Üniversitesi'nde bulunmakta, ayrıca birçok üniversitenin Türkçe Eğitimi, Türk Dili ve Edebiyatı ve Batı Dilleri ve Edebiyatı bölümlerinde gerek lisans ve lisansüstü ders olarak verilmekte ve çalışmalar bu bölümler ve programlar aracılığıyla yürütülmektedir. Bunların ötesinde birçok farklı disiplinlerarası çalışmada dilbilimden yararlanılmaktadır.

König, 1960'tan sonra Türkiye'deki dilbilimsel çalışmalar konusunda iki yönelimden bahseder. Bu yönelimlerin ilki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerindeki geleneksel bakış

açısını temel alan, tarihsel dilbilimin verilerinin değerlendirildiği filoloji geleneğidir. Diğerleri ise Batı Dilleri ve Edebiyatları bölümündeki, Saussure'ün yapısalcılık ve üretimsel dilbilim akımlarının temel alındığı yönelimdir ve bu her iki yönelimin de birbirlerine katkısı olacaktır (König, 2003).

Bu tez çalışması süresince alanyazında Türkçe ve İngilizce dilbilimsel kavramların farklı olduğu gözlemlenmiş, bu bakımdan çalışmada “Dilbilim Sözlüğü” (İmer ve diğerleri, 2011) temel kaynak olarak kullanılmıştır.

2.1.2. Dil, Toplum ve Sosyodilbilim

Batıda 19. yüzyılda sosyolojinin pozitif bir bilim olarak ortaya çıkmasıyla tüm bilimlerin toplumsal yaşamın bir ürünü olmasından dolayı toplumsal olaylara bağlı olarak incelenmesi ihtiyacı belirmiş ve sosyal gelişimle bilimsel gelişimin bağı ortaya konulmuştur. Tıpkı toplumsal olayların bilimsel açıdan ele alınması gibi, toplumsal olaylarla bağı yadsınamaz olan dil incelemelerinde de köktenci değişiklikler olmuş ve dilin toplumsal yönü dilbilime konu olmaya başlamıştır (Vardar, 2001).

Dili, toplumdan ve insandan bağımsız olarak değerlendirebilmek mümkün değildir. Dil ve toplum öyle iç içe geçmiş kavramlardır ki dili toplumdan, toplumu dilden farklı değerlendiren bir bakış açısı her bakımdan eksik kalmaya mahkûm bir değerlendirme olacaktır.

Dilsiz bir ortak yaşamın, ortak yaşamsız da bir dilin olamayacağı (Selen, 1989) gibi, “Hiçbir dil onu bir iletişim aracı olarak kullanan toplumdan bağımsız düşünülemez. Dillerle onları konuşan topluluklar arasında çok yönlü ilişkiler ve bağlantılar vardır” (Aydın, 2014, s. 161).

Tam da bu noktada dilin kişisellik ve toplumsallık özelliklerine (Vardar, 2001) değinilmişken, kişisel tüm duygu ve düşüncelerin aktarımında kullanılan dilin tüm toplumun da ortak bir değeri olduğunu teğet geçmemek gerekir.

Bahsi geçen tüm bu dil ve toplum arasındaki ilişkiyi çalışan, özellikle ırk, etnik köken, sınıf, cinsiyet ve sosyal statü gibi kavramlara atıfta bulunan dilbilim dalına sosyodilbilim veya toplumdilbilim adı verilmektedir (Crystal 1992). “Dil ve toplum

arasındaki ilişkilerin tüm görünümüleriyle ve çeşitli kuram, yaklaşım ve modellere dayanılarak araştırıldığı dal” (İmer ve diğerleri, 2011, s. 242) olarak da tanımlanan toplumdilbilim, bir yandan bir dilin bir sosyal yapıyla olan bağlantısını araştırırken, bir yandan da bir dil sisteminin sosyal anlamını irdeler. Bu bakımdan sosyoloji ile dilbilimin kesişme noktasında yer alan bir disiplindir.

Bir diğer tanıma göre toplumu çalışan dilbilimciler birbirlerinden farklı ilgi alanlarına sahip olan, veri toplamada ve veri incelemede farklı yöntemlere başvuran, insanların dili nasıl kullandıklarını, farklı bölgelerde dilin nasıl farklı kullanımları olduğunu, hukuk veya eğitim gibi alanlarda hangi dillerin kabul göreceğini çalışırlar (Meyerhoff, 2006).

Sosyodilbilim dildeki çeşitlilikleri ve dilin yalnızca düşüncelerin değil, aynı zamanda diğerleri hakkındaki fikirlerimizi iletmemizi sağlayan bir yapı olarak inceler. Yalnızca bir “Merhaba!” sözcüğü bile söyleyen kişinin arkadaşça mı yoksa resmi mi olduğu veya nereli olduğu konusunda bilgi verebilir. Diğer bir deyişle sözlü bir iletişimden konuşmacının cinsiyeti, yaşı, etnik kökeni, eğitimi ve dinleyiciler hakkındaki düşünceleri konusunda bilgi sahibi olunabilir (Todd, 1991). Bu özellikler sosyolojinin temel çalışma alanlarında karşılığını bulmaktadır.

Dili ve toplumu çalışanlardan Wardhaugh, dil ve toplum arasında birçok bakımdan bağ olduğunu söyler. Bu bağlardan biri toplumsal yapının dilbilimsel yapıyı ya etkilediği ya da belirlediğidir. Diğer bir ilişki ise, dilbilimsel yapının toplumsal yapıyı ya etkilediği ya da belirlediğidir. Üçüncü bir olasılık ise dil ve toplumun birbirlerini etkilediğidir. Son olasılık ise dilbilimsel yapıyla sosyal yapı arasında hiçbir ilişkinin olmadığı ve iki yapının da birbirinden bağımsız olduğudur (Wardhaugh, 2006). Örneğin Gumperz (1971) sosyodilbilimin dil ve sosyal yapı arasındaki korelasyonu ortaya koyma işlevinin olduğunu söylerken, Chambers, Trudgill ve Schilling-Estes (2002) ise sosyodilbilimin dilin sosyal kullanımının çalışılması olduğunun altını çizer. İmer (1987) ve Hymes (1974) ise sosyolojiden bağımsız bir dilbilim çalışmasının dil ve toplum etkileşiminin çalışılması noktasında eksik kalacağını belirtmektedir. Vardar (2001) ise bir dilin sözcük hazinesinin o toplumun aynası olduğunu ileri sürer. Kısacası alanyazında bu konuyla ilgili farklı fikirler sunan ve konunun iç dinamiklerini tetikleyen fikirler vardır.

Bu çalışmalar, hangi açıdan bakılırsa bakılsın, dil ile toplumun birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen yapılar olduğu gerçeğini değiştirmemekte, toplumla dilin birlikte çalışılması imkanını ortaya koymaktadır.

Toplumdilbilimin tarihi süreç içerisindeki gelişimi mercek altına alındığında ise, İmer'in (1987) Humboldt'un 19. yüzyıldaki çalışmalarına dayandırdığı, özellikle 20. yüzyılın ilk başlarında Amerika'daki eğitim politikalarına ve bölgelere göre farklı konuşulan İngiliz dilinin farklılığına dayanan çalışmaların bu alandaki ilk çalışmalar olduğu görülebilmektedir. 1960'larda İngiliz toplumbilimci Basil Bernstein'in kuramı ile farklı bir açıdan ele alınan çalışmalar, ikidillilik lingua franca, çok dillilik, pidgin gibi nosyonların da alana dahil olması ve William Labov ve Peter Trudgill ile çalışmalar devam etmiştir. Yine Almanya ve Fransa'da araştırmacıların dahil olduğu toplumdilbilim çalışmaları Türkiye'de de devam etmektedir (Güven, 2012).

Toplumsal dilbilimin çalışma alanı bağlamında ise, dil ve toplum adına çalışılan her konunun bir yönüyle bu alana dahil olduğu söylenebilmektedir. Bu alanı küçük ölçekli ve büyük ölçekli toplumsal dilbilim olarak iki kolda incelemek mümkündür. Bu derlemeyi yapan İmer'e göre (1990) mikro toplumdilbilim Bernstein Okulu, Labov'un ayrılık kuramı, edimbilim ve etnometodolojidir. Makro toplumdilbilim ise sosyal yapı ve kültür gibi üst kavram alanıdır.

2.1.3. Dilbilim ve Dil Öğretimi

Dilin bilimsel açıdan incelenmesi olan dilbilim pek çok farklı alanla etkileşim halindedir.

Modern dilbilimin temellerini atan Saussure (1998) dilbilimin görevlerini üçlü bir saç ayağında tanımlamaktadır:

- a) Ulaşabildiği bütün dilleri betimlemek, bu dillerin tarihini incelemek, bir başka deyişle dil ailelerinin evrimini göstermek, her ailedeki ana dillerin ilk biçimlerini olanaklar çerçevesinde ortaya koymak;
- b) Bütün dillerde sürekli ve evrensel olarak kendini gösteren güçleri araştırmak, tarihin bütün özel olaylarını açıklayabilecek genel yasaları bulmak;
- c) Kendi sınırlarını çizmek ve kendi kendisini tanımlamaktır” (s. 27).

Aksan (1998) da dilbilimin fizikten matematiğe, coğrafyadan felsefeye birçok bilim ve disiplinle ortak konusunun olduğunu ve bu alanların karşılıklı etkileşim halinde bulunduğunun altını çizmiştir. Bu disiplinlerden birisi de eğitimidir ve dilbilimin yabancılara Türkçe öğretimine çeşitli yönlerden katkıları bulunmaktadır.

Bu bölümde bu tez bağlamında sosyodilbilimin yabancılara Türkçe öğretimindeki yerine değinilmiştir.

Sağır (2002) dilbilimin yöntem ve tekniklerinin Türkçe öğretiminde kullanılmasını ve dilbilimle Türkçe arasındaki ilişkinin bu sebeple canlı olacağından bahsetmektedir. Tercanlıoğlu (2000) ise toplumdilbilimin çalışma sahaları içinde dil ve eğitimin de bulunduğunu belirtir.

Aksan (1978) Türkçenin öğretiminde dilbilimin önemine dikkat çekmiştir. Özellikle Türkçenin yabancılara öğretim materyallerinde Türkçenin sözvarlığına dikkat edilmesi gerektiğini, bu kitapların yazımında sözcükbilimden ve bu söz varlığından en üst düzeyde yararlanılması gerektiğinin altını çizmiştir. Yine Türkçenin sorunlarının dilbilim kavramları ve sorunları arasında yer almasını söylemiş, dil öğretimi planlamalarında mutlaka dilbilimden yararlanılması gerektiğini dile getirmiştir.

Dil tüm yönleriyle eğitimi etkilemekte ve eğitimden etkilenmektedir. Eğitim bir yandan farklı dil değişkelerini kullanan konuşmacılara sunulan eğitim fırsatlarının çeşitlerine yansıyan sosyal ve siyasal olguyken, diğer yandan da dil kullanımı bu konuşmacıların söz konusu fırsatlara katılımına ve en nihayetinde daha geniş topluluklara yayılmasına yardımcı olur.

Sosyodilbilim özelinde ise Türkçe öğretimine koşul olarak yapılan çalışmalar, sınıfsal olarak bir öğrenci topluluğundaki konuşma bozukluklarının ve engellerinin incelenmesini içerebilir veya öğrencilerin yazılı metinlerindeki kelime dağarcığının sosyal sınıflara göre değişiklik göstermesi de yine bu konular arasında yer alır (Şahbaz ve Çekici, 2012).

Genelde sosyodilbilimin temel olarak ele aldığı konulardan bir kısmının “toplumsal grupların dil kullanımları, dilsel tutumlar, dilin ölçünlü ve ölçünlü olmayan biçimleri, dil değişkeleri ve kesitler, ilişki dili, kırma dil ve kırma anadili, ikidillilik/çokdillilik,

dil düzenlemesi/planlaması vb.” (İmer ve diğerleri, 2011, s.242) olduğu düşünüldüğünde, sosyodilbilimle Türkçe öğretiminin kesişme noktalarının ana hatları çizilmiş olmaktadır.

Benzer şekilde König (2003) de Türk dili eğitiminde dil becerilerinin kazandırılmasına yönelik bir yaklaşımın önemini altını çizerken, ölçünlü dilin doğru, ölçünlü dil dışındaki dil türlerinin yanlış ve/ya kuralsız addedilmesinin dilbilim açısından kabul edilebilir olmadığını, tüm dil türlerinin dilbilimsel açıdan aynı değerde olup dilbilimin çalışma alanına girdiğini belirtir. Bu bakımdan dil öğretiminde Türkçenin ölçünlü dili İstanbul ağzı temel alınsa dahi, toplum içinde kullanılan tüm dil türlerinin ölçünlü dil türü kadar saygın ve iletişimde yeterli olduğu bilincinin yerleşmesi lazımdır.

Bir diğer çalışmada ise König (1991), Chomsky gibi birtakım dilbilimcilerin dili homojen bir yapı olarak kabul edip tek bir biçimden yola çıkıp teorik genellemelere başvurduklarından bahseder. Ancak, toplumdan beslenen dilin “asosyal” veya “toplum dışı” olarak ele alınmasının dildeki değişkenlik olgusunu görmezden gelerek gerçekçi olmadığını öne sürer.

Sosyodilbilimin çalışma alanlarından biri olan Dil Planlaması (*Language Planning*) da Türkçenin yabancılara öğretiminde öne çıkan bir konudur. Tez çalışmada ülkemizdeki dil planlaması çalışmalarının sosyodilbilim kuramlarından uzak oluşuna dikkat çeken Güven (2015), Türkiye’deki dil planlama süreçlerinde ideolojik etkenlerin var olduğunu söylemiş ve bu ideolojilere çalışmada yer vermiştir.

Sosyodilbilimle dil öğretiminde tüm bu konuların yanı sıra kültürel öğelerin öğretimi söz konusudur. Dil öğretimi, aynı zamanda hedef dilin kültürünün öğretimini de içermektedir.

Bir milletin dili ve kültürü birbiriyle o kadar iç içedir ki, o milletin kültürüne ait maddi ve manevi öğelere, gelenek, görenek ve inanç gibi birçok konuyla ilgili bilgiye dilbilim çalışmalarıyla ulaşılabilir. Bir insan topluluğuna millet denilebilmesi için en güçlü bağ olan dil (Aksan, 1995) tüm kültür ürünlerinde yer bulan bir olgudur (Özkan, 2009). “Dil öğrenmek o kültürü tanımaktır” (Kramsch, 1993).

Tomalin ve Stempleski'ye (1993) kültür öğelerinin ders ortamına aktarılmasının sebeplerini şu şekilde belirtirler:

- “Öğrencilerin her insanın davranışında kültürün etkisi olduğunu anlamalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilerin yaş, cinsiyet, sosyal sınıf gibi değişkenlerin insanların konuşmalarında ve davranışlarında etkisi olduğunu anlamalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilerin hedef kültürdeki ortak durumlarda gösterilen ortak davranışların farkına varmalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilerin bazı sözcük ve tümceciklerin, kültürün bir sonucu olarak, hep aynı biçimde birbiri ardına geldiğinin farkına varmalarına yardımcı olmak.
- Öğrencilerin hedef kültürle ilgili genellemeleri nesnel gözle değerlendirmelerine yardımcı olmak.
- Öğrencilerin hedef kültürle ilgili bilgi toplama becerilerinin gelişmesine yardımcı olmak.
- Öğrencilerde hedef kültürle ilgili merak uyandırmak ve onların o kültürdeki insanlara empati duymalarını sağlamak” (aktaran Okur ve Keskin, 2013, s. 1642).

Yabancı bir dili öğrenmek demek, yalnızca o dile ait sözcükleri ve dilbilgisi kurallarını ve yapılarını öğrenmek anlamına gelen “*dilbilgisel yeti*” ile sınırlı değildir. Bir dili öğrenen insan o dilin kültürel yeterliğini kazanmalı, o dili konuşan kişilerle konuşabilmeli veya sözlü iletişim kurabilmelidir. Birey bir kültüre ilişkin bilgi edinerek ve o kültüre ait dildeki “*iletişimsel yeti*”ye sahip olarak bağlama göre konuşmayı öğrenmiş olur (İşcan, 2012). Esasında İşcan'ın burada bahsetmiş olduğu durum, *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'na işaret etmektedir.

2.1.3.1. Avrupa Dil Çerçeve Programı ve Dil Öğretiminde Sosyo-Kültürel Unsurlar

Orijinal başlığı “Common European Framework of References for Languages” olan ve Türkçeye “*Avrupa Dil Çerçeve Programı, Avrupa Ortak Dilleri Çerçeve Programı, Avrupa Ortak Başvuru Metni veya Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi*” gibi farklı şekillerde çevrilen bu çerçeve program, 2001 yılında yayımlanmış ve çeşitli dil öğrenim ve öğretim basamaklarında ülkemizde de kullanılmaya başlanmıştır.

Avrupa Dil Çerçeve Programı dil yeterliliğini tanımlayarak, psikoloji ve öğrenim kuramlarının yardımıyla dili yalnızca dilbilgisel formüllerden oluşmayan bir olgu, dil öğrencilerini ise sosyal birer aktör olarak ele almış ve yabancı dil öğretimine iletişimsel becerileri eklemeyerek kültürlerarası bir yaklaşımı benimsemiş ve benimsetme çabasını sergilemiştir. Dolayısıyla bu programa göre dil öğrenenler hem dile özgü olmayan fakat dilsel eylemlere yönelik *edinçlerini* (general competence), hem de özel olarak kişilerin özel dilsel araçlar aracılığıyla yaptıkları eylemlerin yeterliliğini belirten *iletişimsel yetilerini* (communicative language competence) geliştirirler. Böylelikle öğrencinin çokdillilik ve çokkültürlülük yetileri de gelişecek, öğrenci hem kendi dilinde hem de hedef kültürün dilinde iletişim kurabilecek duruma erişecektir (Council of Europe, 2001).

Avrupa Dil Çerçeve Programı uyarınca dil etkinlikleri, dil kullanım alanları ve dil öğretimine ilişkin her bir basamak ve ders materyali mercek altına alınmış, çeşitli tanımlamalarla birlikte öneriler sunulmuştur. Yine bu metin yabancı dil eğitiminde kullanılacak olan ders materyallerinin A1, A2, B1, B2, C1, C2 düzeylerinde hazırlanmasını, her bir düzey için farklı kazanımlar, sözcük sayısı ve metin çeşitliliğinin göz önünde bulundurulmasını, ayrıca dört temel dil becerisini kapsayacak şekilde hazırlanmasını öngörmektedir (Council of Europe, 2001).

Avrupa Dil Çerçeve Programı gibi Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan *Avrupa Dil Portfolyosu* (2006) Dil Pasaportu, Dil Geçmişi ve Dosya bölümlerinden oluşmakta ve yetişkinler için kültürlerarası deneyimlere işaret etmektedir. Ankara Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER), 2004 yılında bu portfolyoya göre *Avrupa Dil Pasaportu* verme yetkisini üstlenmiştir.

Bu portfolyoya göre A1 düzeyinde bir öğrenci kısa ve basit metinlerdeki aşına olduğu isimleri, sözcükleri ve ifadeleri, ad ve soyadı gibi basit ifadeleri içeren kişisel bilgileri, kısa ve basit metinlerdeki temel bilgileri, kartpostallardaki basit iletileri, kısa ve basit nitelikteki açıklamaları ve otel kayıt formu gibi belgeleri anlayabilir (Council of Europe, 2006).

A2 düzeyinde bir öğrenci ise gündelik dildeki metinleri veya yönergeleri, basit dilde yazılmış kişisel bilgiler içeren mektupları, ilgi alanına giren kısa metinleri, e-posta veya faks gibi kalıp ifadeleri içeren yazışmaları, ilan, broşür gibi yazılardaki gerekli bilgileri ve gazete haberlerindeki belli başlı iletileri anlayabilir (Council of Europe, 2006).

Dilin sosyo-kültürel boyutlarına doğrudan gönderimde bulunan bu yetilerle dili öğrenen birey hedef dildeki iletişimsel ve edince yönelik ihtiyaçlarını karşılamak için aynı zamanda hangi bilgi ve yeterliklerini geliştirmesi gerektiğini kavrayacak, bu kavrayış dilin kültürel ve toplumsal boyutunu ortaya koyacaktır (Council of Europe, 2001).

Bu bakımdan son yıllarda ülkemizde Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan materyaller bu kurallar göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır.

Bu tez çalışması bağlamında sosyodilbilim ve yabancılara Türkçe öğretimi çerçevesinde iletişimsel yetilerden sosyodilbilimsel yeti ve edinçlerden iletişime dayalı olan sosyo-kültürel bilgi ve kültürlerarası bilinç inceleme altına alınmıştır.

2.1.3.1.1. Sosyodilbilimsel Yeti

İletişimsel yeti; dilbilimsel, sosyodilbilimsel, söylem ve edimbilimsel yetileri içermektedir. Konumuz bağlamında dil sosyal bir olgu olduğu için sosyo-kültürel yetiyle ilintilenmiş, sosyodilbilimsel yeti “dil kullanımının sosyo-kültürel durumlarına gönderimde bulunur. Toplumsal kurallara bağlılıklarından ötürü (görgü kuralları, kuşaklar arası, cinsiyetler arası, sınıflar ve sosyal gruplar arasındaki ilişkileri belirleyen normlar, halkın temel ritüellerindeki dilbilimsel kodlaştırmalar), sosyodilbilimsel yeti farklı kültürlerin temsilcileri arasındaki dilsel iletişimin tümünü kesin surette etkilemektedir ve bu bireyler çoğunlukla bu tesirin farkında değildirler.” (Council of Europe, 2001, s. 13) olarak tanımlanmıştır.

Sosyo-kültürel boyutların ve toplumsal ilişkilerin dilsel göstergeleri olan görgü kuralları, değişmeler, deyimler, alıntılar, atasözleri, dizin farklılıkları, lehçe ve aksanlar sosyo-kültürel yeti başlığında incelenmektedir.

Toplumsal ilişkilerin dilsel göstergeleri toplumsal statüye, ilişkilerdeki yakınlığa, söylem dizinine, kısacası bağlama (context) göre farklılık gösteren dil kullanımlarına işaret eder. Selamlaşma ifadeleri, hitap şekilleri gibi dil kullanımları bu grupta incelenebilir. Nezaket kuralları bağlamında ise bir kişiye hâl hatır sormak, teşekkür etmek, özür dilemek gibi kurallar yer alabilir. Değişmeler ise, sosyal sınıf, etnik köken ve meslek grubuna ilişkin dil kullanımları, dil ötesi kullanımlar ve beden dilidir (Council of Europe, 2001).

Bu çerçeveye göre yabancı dil öğretiminde *sosyodilbilimsel uygunluk* (sociolinguistic appropriateness), temel düzeyde aşağıdaki kazanımları içermektedir:

A1 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğu: “Birini selamlamak ya da birine veda etmek için gerekli en basit nezaket kalıplarını kullanarak, “Lütfen” ve “Teşekkür ederim” diyerek, kendini tanıtarak ya da özür dileyerek vb. basit bir sosyal ilişki kurabilir.”

A2 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğu: “Basit bir bilgi alışverişi yapmak, istekleri bildirmek, düşünce ve görüşleri dile getirmek gibi temel dil işlevlerini kullanabilir ve onlara karşılık verebilir. En basit ve en çok kullanılan kalıp ifadeleri kullanarak temel sıradan durumlarda basit ama etkili bir şekilde iletişime girebilir. Yaygın selamlaşma ve hitap kalıplarını kullanarak çok kısa bir tanışma konuşmasının üstesinden gelebilir. Bir davet ya da bir özrü dile getirebilir ve benzeri durumu yanıtlayabilir” (s.122).

Dahası bir dili öğrenen insan, her zaman ölçünlü dile maruz kalmayacak, farklı ağızları da duyacaktır. Böylece bir başka sosyodilbilimsel boyut devreye girecek, dil öğretim materyallerinde işitsel ve görsel-işitsel etkinliklerin önemi ortaya çıkmış olacaktır.

Yine bu program dahilinde önerileri kullananların bu noktaları dikkate almaları istenmiştir:

- “Dil öğrenenlerin duruma göre hangi selamlaşma ifadelerini, hitap şekillerini, nezaket ve nezaketsizlik kurallarını ve ifadelerini, atasözlerini, deyimleri, halk

deyişlerini, kesit dili kullanacaklarını tanımaları, toplumsal boyutlarını fark edebilmeleri ve kendilerinden bu ifadeleri kullanmalarının beklendiğini bilmeleri;

- Dil öğrenenlerin dili kullanırken hangi hedef topluluğu, hangi sosyal grupları tanımak zorunda kalacaklarını, bu bağlamda onların neye hazırlanmaları gerektiğini ve bu doğrultuda onlara yöneltilen beklentileri belirtir” (s. 122).

2.1.3.1.2. Sosyo-Kültürel Bilgi

Avrupa Dil Çerçeve Programı yabancı dil eğitiminde öğrencilere verilecek olan *edinçlerden* (general competences) *sosyo-kültürel bilgiyi* (socio-cultural knowledge) “Bir dilin konuşulduğu toplumun kültürüyle ilgili bilgi, aslında bireyin mevcut dünya bilgisinin bir bölümünü meydana getirmektedir. Dil öğrenen kişinin bu bilgilere dikkat etmesi gerekir. Çünkü bu bilgiler önceki bilgilere göre bireyin önceki deneyim alanının dışında kalmış veya basmakalıp fikirlerle zedelenmiş olabilir” olarak tanımlamıştır (Council of Europe, 2001, s. 102).

Bu bağlamda yabancı dili öğrenecek olan bireyin edineceği sosyo-kültürel bilgi 7 ana grupta ele alınmış, tüm yabancı dil eğitim programlarının, materyallerinin, sınavların ve ölçme araçlarının bu bilgileri içermeleri beklendiği belirtilmiştir:

- “Gündelik yaşam
Yiyecek ve içecekler, öğünler, sofrada, adabı,
Resmi tatiller,
Çalışma saatleri,
Boş zaman aktiviteleri (hobiler, spor, okuma alışkanlıkları, medya).
- Yaşam koşulları
Yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik çeşitlilikler),
Konut koşulları,
Sosyal güvenlik düzenlemeleri.
- Kişiler arası ilişkiler
Toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arası ilişkiler bağlamında,
Cinsiyetler arası ilişkiler bağlamında (toplumsal cinsiyet, vb),
Aile yapıları ve ilişkileri bağlamında,
Kuşaklararası ilişkiler bağlamında,

Halk, polis ve memurlar arası ilişkiler bağlamında, vb.

- Şu etkenlerle ilişkili olan değerler, inançlar ve tutumlar
Sosyal sınıf,
Meslek grupları,
Gelir düzeyi,
Bölgesel kültürler,
Toplumsal değişim ve gelenekler,
Azınlıklar,
Milli kimlik,
Din,
Politika,
Sanat, vb.
- Vücut dili
- Toplumsal kurallar
Dakiklik,
Hediyeleşme,
Giyim,
Yiyecek, içecek ve öğünler,
Davranışsal ve iletişimsel kurallar, tabular, vb.
- Aşağıdaki tören ve ritüellerdeki davranışlar
Doğum, evlilik, ölüm,
Dini törenler,
Kutlamalar, festivaller, danslar, seremoniler, vb.” (Council of Europe, 2001, ss. 102-103).

2.1.3.1.3. Kültürlerarası Bilinç

Sosyo-dilbilim ve yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nın ortaya koyduğu bir diğer edinç ise *Kültürlerarası Bilinç*'tir (Intercultural Awareness). Kültürlerarası bilinç, dili öğrenecek kişinin kendi *köken dünyası* (world of origin) ile *hedef dil topluluğunun dünyası* (world of the target community) arasındaki benzerlik ve farklılıklar temelindeki ilişkilerin bilgisidir. Diğer bir deyişle kültürlerarası bilinç, her iki dünyanın yerel ve sosyal farklılıklarının bilincinde olma durumudur (Council of Europe, 2001, ss. 103-104).

Bu bağlamda kişi yabancı bir dili öğrenirken kültürlerarası becerileri de öğrenmiş olacaktır. Kültürlerarası beceriler aşağıdaki noktaları kapsamaktadır:

- “Kişinin kendi kültürü ile hedef dilin kültürünü birbiriyle ilişkilendirme yeteneğini;
- Kültürel duyarlılığı ve başka kültürlerden insanlarla ilişki kurmak için bir dizi farklı stratejiyi tanımlama ve kullanma yeteneğini;
- Kendi kültürü ile hedef kültür arasında bir köprü kurabilme rolünü yerine getirme ve kültürlerarası çatışma durumlarıyla baş etme yeteneğini;
- Kalıplaşmış ilişkileri aşma yeteneğini.” (Council of Europe, 2001, s. 104-105).

Ders materyallerinde bulunan metinlerin de öğrencilere söz konusu bu yetileri kazandırmada destek olması, *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nın öngördüğü koşullardan birisidir. Bu yüzden çalışmanın bu bölümünde metin kavramına ve çalışmada kullanılan metinsellik ölçütlerine değinilmiştir.

2.2. Metin Kavramı ve Metindilbilim

Betik olarak da adlandırılan metin, bir ya da daha fazla kişinin ürettiği sözlü veya yazılı dil dizgesi bütünü; başlangıcı ve bitişiyle kapalı, dilsel öğelerin birbirini izlediği anlamlı yapı (Günay, 2007); “metinselliğin yedi ölçütünü içeren iletişimsel oluşum” dur (İmer ve diğerleri, 2011, s. 189-190).

Etrafımızda sözlü veya yazılı olarak üretilen ve iletişim değeri taşıyan her dil sistemi birer metindir. Bu metinler bir ders kitabı veya roman olabilirken, bir mektup veya bir uyarı levhası da olabilir.

Temel çalışma alanı metinler olan metindilbilim ise dilbilimin bir koludur. Metindilbilimsel çalışmaların dönüm noktası 20. yüzyılın ikinci yarısıdır. Bu süreye kadar Noam Chomsky'nin *Üretici Dönüşümsel Dilbilgisinin* ve yapısalcılığın etkisiyle tümce, dilsel bir birim olarak kabul edilegelmiştir.

1940'lardan sonra ise Hjelmslev ve Harris dilbilimsel çözümlenmeleri metin ile yapmaya başlayınca çalışmalar tümce ötesinden metne taşınmıştır (Ayata Şenöz, 2005). Bu çerçevede gelişen metindilbilim ise, birtakım metinsellik ölçütleriyle

metinlerin çözümlenmesini sağlayan uygulamalı dilbilim dalı olagelmıştır. Metindilbilim, aralarındaki nüanslara karşın Batı dillerinde “discourse analysis, discourse grammar, textlinguistic research, textology, textological research, textlinguistic research, text theory, textgrammar, science of texts, textual analysis” gibi terimlerle de ifade edilebilmektedir (Özkan, 2004).

2.2.1. Metindilbilim ve Öncülü Söylem Çözümlemesi

Dilbilimsel çalışmalarda tümceden ziyade metnin bir birim olarak çalışılır hale gelmesiyle birlikte alanyazında gerek söylem ve metin gerekse söylem çözümlemesi ve metindilbilim kavramları birbirleri yerine kullanılabilen terimler durumuna gelmiştir.

Oysaki aralarında küçük dahi olsa farklar bulunan bu kavramlara bakıldığında, dilbilim çözümlemelerinde tümceden farklı olarak dilin doğru kullanımı için metin; metnin üreteninin metinde kastettiği ve metnin alıcısının ne anlama geldiğine addedilen tanımın ise söylem (Widdowson, 2007) olduğu öne sürülmektedir.

Öte yandan metindilbilim (textlinguistics) “metni oluşturan öğelerin ve metindeki dilsel düzenlerin çözümlenmesi ile ilgili dilbilim dalı” olarak, söylem çözümlemesi (discourse analysis) ise “yazılı ve sözlü dilde tümcelerin, sözcelerin ya da işlevsel birimlerin daha büyük birimler oluşturmalarının, kısacası dil kullanımının incelenmesi işlemi” olarak tanımlanmaktadır (İmer ve diğerleri, 2011, s. 227).

Zeyrek (1996) bugün söylemin, metin ve bağlam içerisindeki ilişkilere göre belirlenen, bağlam içindeki metin anlamında kullanılmakta olan bir kavram olduğunu belirtir.

2.2.2. Metinlerin Sınıflandırılması

Günay (2007), metinlerin sınıflandırılması için metinlerin tipleri, türleri ve tonları olmak üzere üç ölçüt kullanıldığını söylemektedir. Fakat bu sınıflandırmaların kesin ölçütler dahilinde yapılamayacağını, çünkü bir metnin birden çok gruba uygun düşebileceğinin altını çizmektedir. Örneğin bir metin tek bir metin türünde fakat farklı metin tiplerinin özelliklerini taşıyabilir.

2.2.2.1. Metin Türleri ve Tipleri

Bir metnin tipi o metnin genel özelliklerine ilişkin okuyucu tarafından yapılabilecek sınıflamadır ve metin tipleri iç içe geçmiş halde bulunabilir (Günay, 2007).

Uluslararası alanyazında *metin tipi* (text types) ve *metin türü* (genre) terimleri üzerinde bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu karmaşa nedeniyle bu terimler kimi zaman bir diğzerinin yerine, kimi zaman da eş anlamlı sözcükler olarak kullanılmaktadır (Santini, 2006).

Bu kullanımlara verilebilecek örneklerden biri bu çalışmada referans alınan temel eserlerden olan Beaugrande ve Dressler'in (1981) metin türüne ilişkin söylemleridir. Bir metin, türü dolayısıyla belirli niteliklere sahip olmalıdır. Örneğin bilimsel bir metinde bağlaşıklık ve bağdaşıklık ölçütleri dikkatli bir şekilde sağlanmalıyken, şiirsel bir metindeki bağlaşıklıkta böylesine sıkı bir uyum beklenmez. Bu noktadan hareketle Beaugrande ve Dressler metinleri insan iletişimine katkılarına göre yani türlerine göre "betimsel, anlatsal, kanıtlayıcı, bilimsel, didaktik, edebi ve şiirsel" olarak yedi grupta incelemişlerdir.

Öte yandan Beaugrande ve Dressler'in *metin türleri* (text types) olarak ele aldığı sınıflandırmayı Günay (2007) ise metin tipleri olarak yorumlamış ve işlevleri bakımından metin tiplerini sekize ayırmıştır:

- "Anlatsal Metin Tipi
- Betimleyici Metin Tipi
- Söyleşimsel Metin Tipi
- Sözbilimsel Metin Tipi
- Kanıtlayıcı Metin Tipi
- Açıklayıcı/ Bilgi Verici Metin Tipi
- Buyrumsal (Eğitici, Öğretici) Metin Tipi
- Önceden Haber Verici Metin Tipi" (s. 230).

Genre (tür) (İmer ve diğzerleri, 2011) olarak tanımlanabilecek Günay'ın (2007) metin türleri ise 12 grupta incelenebilir:

- Anlatı Türü Metinler: Roman, kısa öykü, anı, vb.
- Şiirsel Metinler: Mani, koşuk, şiir, şarkı, vb.
- Söyleşimsel Metinler: Tiyatro anlatımı, fotoroman, çizgi film, vb.
- Basın Metinleri: Röportaj, haber, köşe yazısı, vb.
- Özel Bilgilendirici Metinler: Bilimsel dergilerdeki makaleler, kitaplar.

- İşlevsel Metinler: Kullanma kılavuzu, uyarıcı notlar, vb.
- Öğretici Metinler: Ders kitapları, fotokopileri.
- Çözümleme ile İlgili Metinler: İncelemeler, denemeler, vb.
- Mesleki Metinler: Rapor, tanıtım yazısı, polis kaydı, vb.
- Haberleşme Metinleri: Mektuplar, resmi ve mesleki yazışmalar.
- Uyarıcı Yazılar, Panolar, Pankartlar.
- Afişler, El İlanları.

Bu örnekler, alanyazında metin türü ve metin tipi için farklı isimlendirmelerin bulunduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu tez çalışmasındaki çözümlenmelerde ise Günay'ın yukarıda geçen sınıflandırması referans alınmıştır.

2.2.2.2. Metnin Değişimi

Bir metnin biçimi, değişimi veya Günay'ın (2007) tabiriyle tonu, o metnin okuyucuda uyandırdığı duyguya işaret eder ve okuyucunun üzerinde yarattığı etkiye göre metin değişimleri on gruba ayrılabilir (Günay, 2007). Dilbilimde “ton” sözcüğü “ses oluşumunda titreşim sayısının az ya da çok oluşu” anlamında bir sesbilgisel terim olarak kullanıldığından Günay'ın “ton” sözcüğü yerine bu çalışmada “değişim” sözcüğü kullanılmıştır. Bu açıklamalar doğrultusunda metnin değişimleri şu şekilde gruplandırılabilir:

- “Öğretici
- Esenlikli
- İçsel
- Dokunaklı
- Dramatik
- Ağlatsal
- Destansı
- Düşlemsel
- Kalem Kavgasına Yatkın
- Gülmece” (s. 218).

Metin kavramına ve bu tezin oturtulduğu genel iskelet olan metindilbilime ilişkin bilgilerin ardından, çalışmanın ana inceleme ulamları olan metinsellik ölçütlerine değinmekte fayda görülmüştür.

2.2.3. Metinsellik Ölçütleri

Metindilbilim çalışmalarında tümce ötesi bir çözümleme anlayışına geçilmesinin ardından Hartmann, Van Dijk, Baugrande ve Dressler gibi dilbilimciler çalışmalarını bu yönde ilerletmiş, Baugrande ve Dressler bir metinde bulunması gereken metin ve kullanıcı merkezli 7 metinsellik özelliğini belirleyerek alana katkı sağlamışlardır.

Baugrande ve Dressler'in bu çalışmasında (aktaran Aksan, 1999) bağlaşıklık ve bağdaşıklık *metin merkezli* (text-oriented) özelliklerken, bu özelliklerin yanı sıra diğer beş özellik ise *kullanıcı merkezli* (user-oriented) özelliklerdir:

- Bağlaşıklık
- Bağdaşıklık (Tutarlılık)
- Niyetlilik-Amaç
- Kabul Edilebilirlik
- Bilgisellik
- Metinlerarasılık
- Durumsallık

Yine metindilbilim çalışmacılarından Günay (2007) bir metnin dilbilimsel çözümlemesinde üç yapıdan söz edilebileceğini öne sürmüştür. Bu yapılar metnin küçük, büyük ve üst yapılarıdır. Bir metnin küçük yapısı tümceler arasındaki düzenlemeyle ilgilidir. Bağdaşıklık ölçütleri bu yapıda ele alınmaktadır. Bir metnin büyük yapısı ise, tutarlılığa ilişkin ölçütlerle metnin anlamsal yapısına ilişkin diğer ölçütlerdir. Metnin üst yapısı ise metnin türü ve tipini ele alan diğer ölçütlere işaret etmekte, yetizleme, metinlerarasılık ve metnin türü ve deyişi (tonu) gibi alt ulamları içermektedir.

Tüm bu bilgiden hareketle Baugrande ve Dressler (1981) ile Günay'ın (2007) kuramsal bilgisi ve Coşkun Ögeyik (2010), Torusdağ (2015) ve Uzun'un (1995) uygulamalı çalışmaları referans alınarak bir metin metinsellik ölçütleri doğrultusunda

çözömlenirken metnin kurgusu, metnin küçük yapısı ve metnin büyük yapısı ulamları doğrultusunda incelenebildiği görölmektedir. Bu inceleme ulamlarının metnin genel özelliklerinin yanı sıra tüm metinsellik ölçütlerini içerir nitelikte olduğu düşünölmektedir.

2.2.3.1. Metnin Kurgusu

Bir metnin kurgusu, o metnin türü, tipi, deyişi ve metnin oluşturan temel ögeler olan başlık, tümce, paragraf, sözcük gibi birimlerle ilgili bilgi veren, anlatıcının bakış açısını ve odaklayım türünü ortaya koyan; kısacası metnin nasıl kurgulandığını gösteren yapıdır.

İncelenecek metinle ilgili çok genel bilgilerin verildiği bu bölümde metnin bağlaşıklık ve bağdaşıklık özelliklerine geçilmeden okuyucunun zihninde metnin genel bir çerçevesi çizilmeye çalışılır.

2.2.3.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünömleri (Cohesion)

Bağlaşıklık, bir metni oluşturan parçaların arasındaki dilbilgisel ilişkilerin tümü (Aksan, 1999) ve bu ilişkilerin metni nasıl oluşturduğıyla ilgilenen, metindeki bütönlüğü sağlayan metinsellik ölçütüdür (Halliday ve Hassan, 1976).

Bağlaşıklık, Gönderimsel bağlaşıklık ve Biçimsel-Sözcüksel bağlaşıklık olarak iki bölümde incelenmektedir (Özkan, 2004).

2.2.3.2.1. Gönderimsel Bağlaşıklık

Bağlaşıklık bağlamında temel alınan Halliday ve Hassan'ın (1976) gönderim düzeneği, dış gönderim ve iç gönderim (art ve öngönderim) olarak iki temel başlık altında incelenmektedir.

“Bir metindeki bütönlük içinde, daha önce ve daha sonra aynı sözcük, izlek, kavram ya da düşünce aynı biçimde ya da farklı biçimde yeniden kullanılabilir. Her metinde başka ögelere göre yorumlanabilecek artgönderimsel ve öngönderimsel ögeler bulunur. Bu tür yapılar bağlamsal bir durumu ilgilendirir ve sıralı tümcelerde dil ekonomisi adına yapılır” (Günay, 2007, s. 76).

Dış gönderim, yazarın gönderimde bulunduğı ögenin metnin dışında yer alması durumudur.

İç gönderim ise yazarın gönderimde bulunduğu ögenin metnin içinde yer alması durumudur. İç gönderim öngönderim ve artgönderim olarak iki bölümde incelenebilmektedir.

- Öngönderim
Önyinelem olarak da adlandırılabilen öngönderim, metin içindeki bir ögenin metinde ondan daha önce anılması durumudur (Vardar, 1998).
- Artgönderim
Sözcede öncül olarak kullanılmış bir biçime sonradan gelen bir ögenin (özellikle bir adılın) aracılığıyla yapılan gönderim türüdür (Vardar, 1998).

2.2.3.2.2. Sözcüksel Bağlılık (*Lexical Cohesion*)

- Yineleme (Reduplication)
Bir birimi veya aralarında benzerlik bulunan birimleri, anlama güç katmak amacıyla art arda kullanmaktır (Vardar, 1998).
- Değişirim (Substitution)
Bir metinde bir birimin yerine başka bir birimin koyulması işlemidir (İmer ve diğerleri, 2011). Halliday ve Hassan (1976) bu öğeleri “biri, birileri, aynısı, yapmak, böyle, şöyle, değil” olarak listelemişlerse de Torusdağ (2015) Türkçede “öyle, böyle, yapmak” sözcüklerinin tek başlarına bu şekilde bir işlevi olmadığını söylemiştir.
- Eksilti (Ellipsis)
Bir tümceden bir veya daha fazla ögenin silinmesi işlemidir (Günay, 2007).
- Eylem Çekim Zamanları
Dillerde bulunan eylem çekimleri hem zaman hem de öncelik bakımından tümceler arasındaki ilişkiyi açıklayan yapılardır. Eylemlerin değerlendirilmesi üç bakımdan yapılır. Bunlar zaman, kip ve görünüştür (Günay, 2007).

- **Bağıntı Ögeleri**

Bir tümcedeki iki ya da daha fazla önerme arasında bağıntı kuran ögelerdir (Vardar, 1998). Bu ögeler karşıtlık, amaç, sebep, katkı, zaman, karşılaştırma, birlik, alması (Günay, 2007) gibi ilişkilerle önermeler arası bağıntı kurarak metnin bağlaşıklığına katkı sağlarlar.

- **Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler**

Kurgusu gereği belirli bir sıralama ve ilişki içinde bulunan metin bölümlerinin birbirlerine bağlanmasını sağlayan ögelerdir.

2.2.3.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

Birtakım metinlerde tutarlılık olarak da adlandırılan bağdaşıklık (coherence), bir metnin parçaları arasındaki mantıksal düzen ve bağlantıdır (Aksan, 1999). Aynı zamanda bağdaşıklık gösteren birimlerin bir bütüncesidir. Bir söylemdeki tümceler arası bağıntılar bağdaşıklık birimleri ile betimlenmemişse o tümceler tutarlılığı sağlanmamıştır. Ayrıca gönderim birimlerinin yinelenerek ardıl tümcelerde yer alması tutarlılığı göstermeyebilir. Örneğin “Gazete fiyatları artırıldı. Gazete okumak herkesin zevkidir.” tümcelerinde bağıntıyı “gazete” sözcüğü sağlamış olsa dahi iki tümce arası tutarlılık sağlanamamıştır (Coşkun Ögeyik, 2010).

Günay bir metnin bağdaşıklığının incelenmesinin, diğer bir deyişle metnin üst yapısının incelenmesinin metnin bütünsel anlamsal yapısının incelenmesi anlamına geldiğini söylemektedir (Günay, 2007).

Baugrande ve Dressler’in yedi metinsellik ölçütünden bir önceki bölümde bahsi geçen bağlaşıklık ölçütünün yanında kalan altı ölçüt, metnin büyük yapısı içerisinde ele alınmaktadır. Bu ölçütler Bağdaşıklık (Tutarlılık), Niyetlilik-Amaç, Kabul Edilebilirlik, Bilgisellik, Metinlerarasılık ve Durumsallıktır (aktaran Aksan, 1999).

2.2.3.3.1. Bağdaşıklık (Coherence)

Günay, tutarlılık olarak adlandırdığı bu ölçüt için gerekli yanlar şu şekilde belirtmiştir: Ögelerin temel bir izlek çerçevesinde gelişmesi, izlek veya kişilerin metin içinde yinelenmesi; her yeni bilginin bir öncekiyle bağıntılı olması ve/ya bir önceki bilgiye katkı sağlaması; verilen bilginin alıcıya belirli bir düzende aktarılması; eksilteli yapılar

veya örtük anlatımın okuyucunun anlayacağı şekilde yapılması ve metnin anlamsal olarak kendi içinde tutarlı olmasıdır (Günay, 2007).

Bu bağlamda izlek (tema), en kısa tanımıyla bir metnin neden söz ettiğini belirtirken, örge ise izleğin alt birimi olan, metin içindeki işlevlerin düzenlenmiş bir birimi, anlatı kişinin eylemleri dahilinde belirlenen birimler anlamına gelmektedir (Günay, 2007).

2.2.3.3.2. Niyetlilik- Amaç (Intentionality)

Metnin büyük yapı görünümünde yer alan niyetlilik ve amaç, metnin okuyucuları üzerindeki etkiye temas eder (Günay, 2007).

2.2.3.3.3. Bilgisellik (Informativity)

Birtakım kaynaklarda “bilgi toplama” olarak da adlandırılan bu ölçüt, metnin okura sunmuş olduğu bilginin, okurun ihtiyaç duyduğu bilgiyi karşılaması durumudur (Coşkun Ögeyik, 2010); diğer bir deyişle metnin bilgisiyle okurun edindiği bilginin denkliğidir.

Bilgisellik ölçütünde yazarın kullandığı anlatım türü de devreye girmektedir. Yazar bazen bilgiyi okuyucuya açık ve doğrudan değil, örtük bir şekilde anlatmayı yeğler. Bu durumda ya önvaryayıtlar ya da sezdirim ve çıkarsamalar kullanır (Günay, 2007). Bu yüzden bilgisellik ölçütü yazarın bilgiyi açık veya örtük verip vermemesi durumunu da kapsamaktadır.

2.2.3.3.4. Kabul Edilebilirlik (Acceptability)

Dil sistemlerinin oluşturduğu metinler, dil ilişkilerinin toplumsal ve kültürel öğelerini barındırmaktadır. Bu bakımdan metinlerin yapısında o metnin toplum, dönem veya bir grup için kabul edilebilirliği de yatmaktadır. Dolayısıyla bir metnin anlaşılmasında, o metni oluşturan toplum ve kültür ilişkisi önem kazanmakta, metin içinde bulunduğu toplumla olan ilişkilere göre kabul edilebilir duruma gelmektedir (Günay, 2007).

Kabul edilebilirlik veya benimsenirlik, yukarıda sözü edilen kültürel ve toplumsal ilişkiler bağlamında metnin hedef kitlesi ile amacının birbirine uyması durumudur (Coşkun Ögeyik, 2010). Atabek (1992) anlatılarla ilgili yaptığı açıklamasında metinlerdeki kabul edilebilirlik ölçütüne değinmek istemiştir: “Metinlerin de sanat, dinsel törenler, oyunlar ve diğer sembolik gösterimler gibi değer yargılarını kodlayan

ve bireyin davranışlarına kılavuzluk eden kültürel modeller olduğunu ileri süren antropologlar, anlatı çalışmalarını belirli bir kültüre giriş noktası bularak onu anlamak ve çözümlmek için kullanırlar. Eğer bu modeller incelenirse belirli bir kültürdeki değerler ve semboller hakkında bilgi sahibi olunabilir” (s. 339).

2.2.3.3.5. Durumsallık (Situationally)

Yerleşme olarak da adlandırılan durumsallık, okurun metindeki olaya ilişkin yer, zaman ve koşulları bilmesi ve metni bir konuma yerleştirebilmesi durumuna işaret eder (Günay, 2007). Diğer bir deyişle durumsallık metinle metnin gerçekleştiği durumun birbirlerine uygun hale gelmesini sağlayan konu, izlek, amaç, hitap ettiği kitle gibi özelliklere uygun olmasını sağlayan ölçüttür.

2.2.3.3.6. Metinlerarasılık (Intertextuality)

Metindeşlik olarak da adlandırılan metinlerarasılık, yazınsal çözümlmelerde kullanılan bir ‘yenidenyazma’ işlemi, söylemlerin iç içe geçmiş yapılar olduklarını, bir metnin içinde neredeyse önceki metinlere gönderme yapmayan hiçbir metin olmadığını gösteren metinsellik ölçütüdür. Bu ölçüte göre metin birçok alıntıdan ve değişik öğelerden oluşan bir uzamdır. Çoğul nitelikte olan metinlerde aynı zamanda yazınsal türlerin çeşitliliğine de rastlanmaktadır. Örneğin aynı söylem içerisinde roman yazısı, anının yanı sıra ruhsalimsel veya bilimsel söylemlere rastlanılabilir (Aktulum, 2014).

Günay (2007) ise her anlatının özgün olamayabileceğini, kurmaca bir metnin bir masaldan yola çıkarak oluşabileceğini, dolayısıyla bir metnin kendinden önce üretilen başka bir metin tarafından etkilenebileceğini dile getirmektedir.

Metinlerde kültürel ortam açısından veya biçem ve izlek bakımından başka metinlere gönderimler vardır ve okuyucu bir metni okurken o metni daha önceden okuduğu izlenimine kapılabilmektedir.

2.2.3.4. Metinsellik Ölçütlerinin Dil Öğretimindeki Önemi

Baugrande ve Dressler’in (1981) yukarıda betimlenen yedi metinsellik ölçütü, bireylerin dil öğrenirken nitelikli metinleri okuması açısından önem taşımaktadır.

Dil öğrenenler, ders kitaplarında, çalışma kitaplarında ve dil öğretimini destekleyen diğer materyallerde farklı metin türleri ve bu metinlere yönelik alıştırmalarla

karşılaşmaktadır. Bu metinlerin Bağlaşıklık, Bağdaşıklık (Tutarlılık), Niyetlilik-Amaç, Kabul Edilebilirlik, Bilgisellik, Metinlerarasılık ve Durumsallık ölçütlerine göre çözümlenmesi ise, öğrencilerin bu metinler aracılığıyla dili öğrenmelerine katkısının ne derece olduğu yönünde fikir edinilmesine olanak sağlar.

Metnin parçaları arasındaki dilbilgisel bağıntılar anlamına gelen Bağlaşıklık ölçütü (Aksan, 1999), bir metnin gönderimsel ve biçimsel-sözcüksel yapısına işaret ederek bu metnin dili öğrenen bireyler açısından bağlaşıklığı sağlayan öğelerin bağıntısına işaret etmektedir. Bu öğelerin metinde öğrencilerin düzeyinde verilmesi, o metni bağlaşık kılarak dil öğretimine katkı sağlar.

Bir diğer metinsellik ölçütü olan Bağdaşıklık (Tutarlılık) ise metnin anlamsal olarak kendi içindeki tutarlılığına ve dili öğrenen bireyin metindeki doğrudan veya örtük anlatımları anlayabilmesine gönderimde bulunması bakımından dil öğretiminde önem taşır.

Metnin öğrenci üzerindeki etkisi ve yazılış amacı (Günay, 2007) anlamına gelen Niyetlilik-Amaç ölçütü ise bu metnin öğrencilere dil ve kültür öğretici niyetinde olması ve dolayısıyla metnin türüne göre işlevinin yerine getirilmesi bakımından önemlidir. Benzer biçimde Bilgisellik ölçütü, bu metni dil öğretiminde kullanan bir bireyin dil düzeyinin, metnin zorluk derecesi ile eşit olması açısından önemlidir.

Kabul Edilebilirlik ölçütü ise, metinlerde yer alan dil sistemlerindeki toplumsal ve kültürel öğelerin, dili öğrenen bireyin toplumsal veya dönemsel uygunluğuna dikkat çekmektedir. Bu bakımdan dil öğretiminde kullanılan metin, toplumsal ve kültürel öğeler açısından dil öğrenen bireye bilgi sunduğu için önem taşımaktadır.

Durumsallık ölçütü ise izlek, amaç ve hedef kitlesi arasındaki denkliliği gözetilen ölçüt olması bakımından dil öğretiminde önemli bir konumdadır. Son ölçüt olan metinlerarasılık da dil öğretiminde kullanılan metnin, kendinden önce üretilmiş olan diğer metinlere gönderimde bulunması bakımından önemlidir.

Metin merkezli dil öğretimi ve dil öğretiminde kullanılan bu metinlerin çözümlemesi dil öğretiminde yukarıdaki nedenlerden ötürü önem arz etmektedir. Yabancı dil olarak

Türkçeyi öğrenen bireylerin metinsellik ölçütleriyle oluşturulmuş metinleri okumaları algılarını geliştirecek, sosyal bağlamda sunulan Türk kültürünü daha iyi içselleştirerek öğrenmelerini sağlayacaktır.

2.3. Yabancılara Türkçe Öğretimi

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği modernleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte ülkelerin ve kültürlerin sınırları gün geçtikçe daralmaya başlamıştır. Tıpkı ülkeler ve kültürler gibi diller de bu olguya kayıtsız kalamamış, pek çok dili konuşmak artık bir gereklilik haline gelmiştir. Son yıllarda Türkçe de bu dillerin arasında yerini almış hem Türkiye’de hem de Türkiye dışında yabancılara Türkçe öğretimi yaygınlaşma eğilimi göstermiştir.

Alanyazında “Yabancılara Türkçe Öğretimi, Yabancılar için Türkçe öğretimi, Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi” gibi adlandırmalarına rastlanan bu alandaki ilk çalışmalar Boğaziçi ve Ankara Üniversitesi’nde, Hikmet Sebüktekin ve Kenan Akyüz önderliğinde başlatılmıştır (Erdem, 2009).

Yabancılara Türkçe öğretiminde “TÖMER” adıyla ilki 1984 yılında Ankara Üniversitesi’nde kurulan Türkçe Öğretim Merkezleri başı çekmektedir. Yabancılara Türkçe öğretimi, sonrasında Gazi Üniversitesi, Bolu İzzet Baysal Üniversitesi ve Ege Üniversitesi’nde de kurulan ve bugün birçok üniversitemizde yaygınlaşmış olan bu merkezler aracılığıyla yürütülmektedir (Arslan, 2012). Bunlara ek olarak Türkiye dışında yabancılara Türkçe öğretiminin doğrudan gerçekleşmesinin sağlandığı bir diğer yapılanma ise Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu’dur. Ayrıca günümüzde birçok akademik personel ve öğretmen farklı ülkelerde yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlamaktadır.

Dil ve kültür ilişkisi hayatın her alanına nüfuz etmiş, dilin her alanında kültürün izlerine, kültürün her alanında ise dilin izlerine rastlamayı doğal kılmıştır. Öyle ki bir sözcüğün içeriğinde dahi o kültüre ait bilgilere, hatta o dilin diğer farklı dil ve kültürlerle iletişim olanaklarına denk gelmek mümkün olmaktadır.

Dil ve kültürün ayrılmaz unsurlar olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Gökalp’in (2015) “Milli kültürün ilk örneğini dilin kelimelerinde, medeniyetin ilk örneğini de

yeni sözlür biçiminde icat edilen terimlerinde görüyoruz” (s. 27) ve Humboldt’un “ulusun dili ruhudur, ruhu da dili” (Akarsu, 1998) sözlürinden hareketle dil öğretiminin aynı zamanda hedef kültüre ilişkin bir öğretim olduğunu gözler önüne serilmektedir.

Kültür aynı zamanda bir milletin yaşam tarzıdır. Bir dili öğrenmek demek, hedef dilin yaşam tarzını tanıyıp benimsemek anlamına gelmektedir. Gerek aynı millete mensup gerekse farklı milletlerden bireyler arasındaki kültür aktarımı dil aracılığıyla yapılır (Avcı, 2012).

Genel olarak yabancı dil öğretimi, özel olarak ise yabancılara Türkçe öğretimi kendi dilindeki kavramların ve dil kurallarının hedef dildeki karşılığını öğrenmek anlamına gelmemektedir. Hedef dilin kültürünün esaslarını ve dünyaya bakış açılarını anlamak da yabancı dil öğretiminin temel ilkelerinden olmalıdır. Bu anlamda yabancı dil öğretiminde kültürlerarası yaklaşım benimsenmelidir (Demir ve Açık, 2011).

Aynı şekilde Memiş (2016), yabancı dil öğrenirken hedef dile ilişkin kültürel öğeleri de öğrenmenin gereğini dile getirir. Bunun aynı zamanda hedef toplum gibi düşünebilmeyi, diğer bir deyişle kültürü öğrenmeyi gerektirdiğinin altını çizer. Bu kültürel yeterliliğin hedef dilin konuşulduğu ülkenin coğrafi ve tarihi özellikleri, sanat ve yemek kültürüne ilişkin bilgiler edinmesi, doğum günleri gibi bağlamlarda kullanacağı dil kalıpları ve gündelik yaşama ilişkin dil, jest ve mimik gibi unsurları edinmesi anlamına gelmektedir.

Dilin sosyo-kültürel boyutlarını yansıtan, dil aracılığıyla yapılan kültür aktarımı sosyodilbilimin çalışma alanına girmektedir. Dilin kültürün taşıyıcılık özelliğine, kültürünse dil içinde barındırdığı unsurlardan oluşmasına yaslanan bu iki kavram aynı zeminde bulunmaktadır.

Yabancı dil öğretiminde temel eğitim ve öğretim materyali olarak kullanılan ders kitapları dil öğretirken kültürel öğelerin öğretimini de sağlaması bakımından kültür aktarımında önemli bir konumdadır.

Bugün Türkiye’deki bu kurumlarda kullanılan yabancılara Türkçe öğretim kitapları hem Türkçe öğretimindeki dört temel becerinin kazanımını sağlamada hem de dili

öğrenen bireyin kültürümüz konusunda bilgi edinmesinde bir köprü vazifesi görerek “*kültürlerarası karşılaşma alanı*”nı oluşturmaktadır.

Bu kitaplar, *Avrupa Dil Çerçeve Programı* uyarınca hazırlanmaktadır. Bu sebeple programın öngörmüş olduğu iletişimsel yeti ve edinçlerin geliştirilmesine hizmet etmeyi amaç edinmiştir. Sosyo-kültürel boyutlara ilişkin bilgilerin aktarımı ünitelerdeki dört temel dil becerisinin verildiği bölümlere yayılmıştır.

Bu kitapların yanı sıra Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür aktarımında kullanılan birtakım unsurlar daha bulunmaktadır. Duvar panoları, posterler, resim ve tablolar, el sanatları ürünleri, haritalar, hoparlör ve kitaplık örneklerinden hareketle eğitim ortamının yabancılara Türkçe öğretiminde bir araç olarak kullanılabilceğini dile getiren Memiş (2016), çok çeşitlilik arz eden kültürel öğelerin yalnızca ders materyalleri ile aktarılmasının muhtemel olmayacağını, dolayısıyla eğitim ortamının kültürel öğelerle donatılmasının yabancılara Türkçe öğretimine katkısını dile getirmiştir. Etkili bir eğitim ortamının öğrencilerin güdülenmesini kolaylaştırması ve çalışma alışkanlığı kazandırması gibi yönleriyle örtük öğrenmeye destek sağladığını, öğrencilerin sınıf içinde yapılan etkinliklere katılımlarını arttırırken bir yandan da öğretmenlerin sınıf içerisindeki denetimine yardımcı olduğunu ve öğretim hedeflerinin kazanılmasında etkin bir rol üstlendiklerini belirtmiştir.

Yine metinlerin yabancılara Türkçe öğretimindeki işlevleri üzerinde duran Bölükbaş ve Keskin (2010), bu süreçte kültür aktarımı yapılmadığı takdirde iletişimsel sorunların ortaya çıkacağını, dolayısıyla hedef dilin gündelik yaşama ilişkin kültürel değerlerinin de yabancı dil derslerinde öğretilmesi gerektiğini savunmuştur.

Bu bakımdan iç içe geçmiş bulunan dil ve kültür öğretimi konusunda dilin formüllerinin yanı sıra kültür öğretiminin doğrudan veya örtük yapılmasına dikkat edilmesi gerektiği, böylelikle öğrencinin hedef dile ilişkin iletişimsel yetilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Seçili metinlerdeki sosyo-kültürel unsurları metinsellik ölçütleri bağlamında incelemeyi hedef edinen bu tez çalışması, insanların olayları nasıl nitelendirdikleri sorusuna bir yanıt arama süreci olan (Dey, 1993) nitel paradigmanın kuramlarına ve süreçlerine uymaktadır. Böylelikle metinlerde incelenmiş olan sosyo-kültürel unsurların nasıl nitelendirildikleri ortaya koyulmuştur.

3.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel düzeyde tarama modelinde bir araştırmadır. Özellikle eğitim alanındaki çalışmalarda sıklıkla kullanılan bu model ele alınacak durumu, grubu veya olayı özetler (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012) ve incelemeye çalışır (Kaptan, 1998). Bu tez çalışmasında bir eser belirli ölçütlere göre özetlenip inceleneceğinden, bir durumu var olduğu şekliyle betimleyen araştırmalara uygun bir model (Karasar 2005: 183) olan betimsel tarama modeli tercih edilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması ve İncelenmesi

Bu çalışmada inceleme altına alınacak olan veriler, bir sosyal bilim alanı olarak eğitim bilimlerinde kullanılan veri toplama yöntemlerinden olan doküman analizi (Mogalawke, 2006) ile toplanmıştır.

Bu verilerin sosyolojik analizinde içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi bir mesajın bilimsel yollarla çözümlenmesi (Barcus 1959), inceleme altına alınan bir metindeki açık ve gizli içerikleri ele alan yöntem (Kızıltepe, 2017), bir verinin veya veri setinin, o verinin içeriğine dönük geçerli ve tekrarlanabilir sonuçlar elde etmek üzere çözümlenmesini öngören araştırma tekniği (Krippendorff 1980), insanların olayları nasıl nitelendirdikleri sorusunun cevabını aramaya yönelik bir çözümleme tekniğidir (Dey, 1993). Bu çalışma yabancılara Türkçe öğretimine yönelik ders kitaplarındaki seçili metinleri çözümlemeyi amaçladığı için çalışmanın veri analizinin içerik çözümlemesi yoluyla yapılması uygun görülmüştür.

Verilerin içeriğinin analizi ise Baugrande ve Dressler'in (1981) ortaya koymuş olduğu "Metinsellik Ölçütleri" ile yapılmıştır. Ayrıca Günay'ın (2007) kuramsal bilgisi ve Coşkun Ögeyik (2010), Torusdağ (2015) ve Uzun'un (1995) uygulamalı metin çözümleme çalışmaları referans alınarak derlenmiştir. Metinlerdeki sosyo-kültürel unsurlar Şekil.1'deki ölçütler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şekil 1: Bu Çalışmada Kullanılan Metin Çözümleme Ulamları (Baugrande ve Dressler, 1994; Günay, 2007; Coşkun Ögeyik, 2010; Torusdağ, 2015; Uzun, 1995)

3.4. İncelenecek Metinlerin Belirlenmesi ve Örnekleme Yöntemi

Türkiye’de yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan A1 ve A2 düzeyinde toplam 19 tane ders kitabı bulunmaktadır. Erdil (2018), Yükseköğretim Kurulu’nun verilerine göre Türkiye’de bulunan 209 üniversiteden 89’u devlet ve 36’sı vakıf olmak üzere toplam 125’inde yabancılara Türkçe öğretimi yapılmakta olduğunu öne sürmektedir. Aynı çalışma 116 üniversitede toplamda 9 adet Yabancılara Türkçe Öğretim Seti’nin

bulduğunu ortaya koymaktadır. 38 üniversitede Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti, 30 üniversitede *İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti*, 18 üniversitede Gazi Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, 17 üniversitede Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti, 5 üniversitede Kesit Eğitim Türkçe Öğretim Seti, 4 üniversitede Dilmer Yayınları Yabancı Dilim Türkçe Öğretim Seti, 2 üniversitede İzmir Yabancılar İçin Türkçe Öğretim Seti ve 1'er üniversitede Ege Üniversitesi Yabancılar için Türkçe Metinler Okuyorum Öğreniyorum Öğretim Seti ve Karabük Üniversitesi Türkçe Yaşamak Türkçe Öğretim Seti kullanılmaktadır. Bu çalışmaya ilaveten Çanakkale Üniversitesi'nde A2 düzeyi basım aşamasında olan ve yayımlanmış A1 düzeyi kullanılan Bengü Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretim Seti 19. kitaba denk düşmektedir.

Bu setlerin içinden çalışılacak verilerin tespit edilmesi konusu bağlamında ise, nitel çalışmalarda incelenecek verinin bir örnekleme yöntemine göre seçilip seçilmeyeceği konusunda araştırmacılar arasında farklı görüşlerin bulunduğu görülmektedir. Kimi araştırmacılar herhangi bir örnekleme yöntemine başvurmaksızın çalışılabilecek tüm veriyi bir bütün olarak ele almayı tercih ederler (Goetz ve LeCompte, 1984). Kimileri ise veriyi sayıca çok tutmanın bütünü temsil etme gücünü tam olarak yansıtmadığını, bu yüzden örnekleme yönteminden ve temsil gücünden daha çok araştırma konusuna odaklanılması gerektiğini öne sürerler (Christensen, Johnson ve Turner, 2015).

Bu tez çalışması özelinde incelenecek olan doküman ise bir olay veya durum hakkında belirli bir amaç doğrultusunda ayrıntılı bilgi toplama (Maxwell, 1996; Büyüköztürk, vd., 2012) anlamına gelen amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmada çözümlenecek olan doküman (ders kitapları ve metinler), amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen, Kültür Sanat Basımevi tarafından 2017'de 13. baskısı yapılmış A1 ve A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın "Kültürden Kültüre" adlı bölümlerindeki 11 tane öğretici türdeki metindir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı seti Fatma Bölükbaş, Fazilet Özenç ve Mehmet Yalçın Yılmaz tarafından hazırlanmıştır. Set *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'na uygun kriterlere göre düzenlenmiş, iletişim ve öğrenen odaklı yaklaşım takip edilerek yapılandırılmıştır.

İnceleme altına alınan metinlerin seçiminin İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretim Seti'nden yana yapılmasının en önemli nedeni, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan setler içerisinde yalnızca bu sette doğrudan kültür aktarımıyla ilintili olan “Kültürden Kültüre” bölümlerinin bulunuyor olmasıdır.

Bu setin seçilmesinin nedenlerinden bir diğeri ise Türkiye'deki TÖMER'lerde en fazla kullanılan ikinci setin bu set olmasıdır (Erdil, 2018).

Bu setlerden A1 ve A2 düzeylerinin seçilme nedeni ise temel düzeyin dile bir giriş niteliğinde olmasıdır. Böylelikle hedef dile ve hedef kültüre ilişkin bilgilerin aktarım aşaması bu düzeylerde başlayacak ve diğer düzeylere birer ön hazırlık zemini oluşturacaktır.

İncelenecek olan metinlerin, diğer metin türlerinden ziyade “Kültürden Kültüre” bölümlerindeki öğretici türdeki metinler olmasının nedeni ise, yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel ve sosyal desteğin doğrudan doğruya bu metinler aracılığıyla yapılıyor olmasıdır. Çünkü *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* kitabının A1 ve A2 düzeylerinde bu bölümle ilgili olarak şu açıklamada bulunulmuştur:

“Kültürden Kültüre bölümü kültürlerarası farkındalığı arttırmak amacıyla, kültürden kültüre değişen çeşitli konular hakkında bilgi veren metinlerden oluşmaktadır. Dil kültürün bir parçası olduğundan, yabancı dil bilmek aynı zamanda o dil ile oluşturulan kültür hakkında bilgi sahibi olmak demektir. Bu düşünceyle hazırlanan Kültürden Kültüre bölümünde amaç; öncelikle Türk kültürü olmak üzere öğrencinin çeşitli kültürler hakkında belirlenen konularda bilgi almasıdır. Metin sonrası etkinlikler aracılığı ile de kendi kültürünü ders ortamına aktararak Türk kültürü ile karşılaştırmasıdır” (s. 102).

Tüm bu gerekçelere dayanılarak incelenmek üzere seçilen metinlere ilişkin bilgiler şunlardır:

A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın “Kültürden Kültüre” bölümünde yer alan metinlerin bulunduğu üniteler, başlıkları ve yer aldıkları sayfa aşağıda verilmiştir (1. Ünitenin “Kültürden Kültüre” bölümünün içeriğinde metin olmadığı için bu çalışmanın örneğine dahil edilmemiştir):

- 1.Ünite, Merhaba, “Burası Neresi?”, s.18
- 2.Ünite, Nerede?, “Mağazalar”, s.34
- 3.Ünite, Ne yapıyorsun?, “Öğrenciler”, s.48
- 4.Ünite, Benim Dünyam, “Aileler”, s.64
- 5.Ünite, Zaman Zaman, “İlginç Festivaller”, s.78
- 6.Ünite, Çevremiz ve Biz, “Sohbet Kültürü”, s.94

A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın “Kültürden Kültüre” bölümünde yer alan metinlerin bulunduğu üniteler, başlıkları ve yer aldıkları sayfa aşağıda verilmiştir:

- 1.Ünite, Gezelim Görelim, “Yemek Kültürü”, s.20
- 2.Ünite, Haberiniz Olsun, “Gökyüzünde İnsanlar”, s.34
- 3.Ünite, Neler Olacak?, “Kahve Dünyası”, s.48
- 4.Ünite, Evvel Zaman İçinde, “Efsaneler”, s.64
- 5.Ünite, Ne Olur Ne Olmaz, “Geleneksel Oyunlar”, s.78
- 6.Ünite, Neler Yapabilirsiniz?, “Halk Oyunları”, s.92

3.6. Sınırlılıklar

Araştırmada hem düzey hem içerik hem de analiz ölçütleri bakımından sınırlama söz konusudur. Çalışma “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerdeki içeriğinde yazılı metin bulunan 11 adet öğretici metinle sınırlandırılmıştır. Çalışmada sosyo-kültürel öğeler inceleneceği ve bu öğeler yalnızca ders kitabında bulunduğu için setin çalışma kitabı araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırmanın analiz ölçütlerine ilişkin sınırlılıkları ise ulamları derlemede kullanılan teorik kaynaklarla ilgilidir. Çalışmanın teorik arka planının dayandığı Beaugrande ve Dressler'in (1981) ve Günay'ın (2007) metin çözümlemesi ölçütlerinde sınırlılığa gidilmiştir. Beaugrande ve Dressler'in 7 metinsellik ölçütü de çalışmaya dahil edilmiş, fakat Günay'ın bu ölçütleri içeren metnin küçük ve büyük yapısı çalışma ulamlarından addedilirken, metnin üst yapısı sosyolojik çözümlemeye el vermediği için çalışma ulamları dışında bırakılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

4.1. “Mağazalar” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

MAĞAZALAR

Mısır’da birçok mağaza sabah, öğleden sonra ve akşam açıktır. İnsanlar genellikle akşam alışverişte. Çünkü gündüz çok sıcak. Mağazalar cuma günü tatildir. Birçok insan camidedir.

Japonya’da mağazalar saat 10.00’da açıktır. Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir. Büyük şehirlerde sadece birkaç mağaza 24 saat açıktır. Bu mağazalar istasyonlardadır.

Türkiye’de mağazalar genellikle 09.00’da açıktır. Kapalı gün yoktur. Hafta sonu mağazalar çok kalabalıktır. Büyük şehirlerde çok sayıda alışveriş merkezi vardır.

1. Ülkeleri yazalım.

1. Cuma günü mağazalar kapalıdır.
2. Küçük şehirlerde 24 saat açık mağaza yoktur.
3. Büyük şehirlerde birçok alışveriş merkezi vardır.
4. Gündüzleri az insan alışveriştedir.

2. Sizin ülkenizde mağazalar nasıldır? Birkaç cümle yazalım.

Şekil 2: A1 Düzeyindeki 1. Metin "Mağazalar"

4.1.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 2. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Metnin fiziki yapısında her bir paragrafın yanında bir fotoğraf bulunmaktadır (Bkz. Şekil 2) ve metin 3 paragraf, 13 tümce ve 74 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tüm tümceler yüklemine göre ad tümcesidir. Yazar yüklemine yerine göre kurallı tümceler kullanmış, anlamına göre “değildir” ve “yoktur” yüklemleriyle olumsuz tümce kullanımına da başvurmuştur. Yüklemine yapısına göre ise “ama” bağlacıyla bağlanmış “Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bugün her zaman pazar değildir.” tümcesi bağlı, kalan 12 tümce ise basit yapıda tümcedir.

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısının üçüncü tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla metne yayıldığı tespit edilmiştir. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

Metnin başlığı olan “Mağazalar”, metnin içeriğine yinelemeler kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.1.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.1.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

Bu metinde bulunan dış gönderim örneği “büyük şehirler” söz grubudur. Türkiye’deki hangi şehirlerin büyük şehir grubuna girdiği, yazar tarafından metin içinde verilmeden metnin dışına gönderim yapılmıştır.

Art gönderim ögeleri

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.”

“Büyük şehirlerde sadece birkaç mağaza 24 saat açıktır. Bu mağazalar istasyonlardadır.”

Bu metinde yer alan “bu gün” ve “bu mağazalar” örnekleri, gösterme önağıyla yapılan artgönderim örnekleridir.

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

“Mısır’da birçok mağaza sabah, öğleden sonra ve akşam açıktır.”

“Mağazalar Cuma günü tatildir.”

“Birçok insan camidedir.”

“Japonya’da mağazalar saat 10.00’da açıktır.”

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır.”

“Büyük şehirlerde sadece birkaç mağaza 24 saat açıktır.”

“Türkiye’de mağazalar genellikle 09.00’da açıktır.”

“Hafta sonu mağazalar çok kalabalıktır.”

Yukarıdaki tümcelerin yüklemeleri, tümcelerdeki öznelerin artgönderimleri olarak kullanılarak metnin bağlaşıklığına katkı sağlamıştır. Örneğin “açıktır, tatildir, camidedir, kapalıdır, kalabalıktır” sözcüklerindeki 3. çoğul kişi ekleri, bu tümcelerdeki “birçok mağaza, mağazalar, birçok insan, birkaç mağaza” söz gruplarına yönelik artgönderimlerdir.

Bu metinde söz grubu bazında yapılan bir artgönderim örneği bulgulanmıştır. Aşağıdaki örnekte “bu gün” söz grubu, “haftada bir gün”e artgönderimde bulunmaktadır:

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.”

Öngönderim öğeleri

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.” tümcesinde, haftanın diğer günlerine gönderimde bulunularak düzenlenmiş bir öngönderim örneği bulunmaktadır.

4.1.2.2. Sözcüksel Bağlaşıklık

4.1.2.2.1. Yineleme

Bu metinde “mağaza, alışveriş, gün” ve “bir” sözcüğünden türemiş olan birçok sözcük yinelenerek kullanılmıştır:

MAĞAZALAR

“Mısır’da birçok mağaza sabah, öğleden sonra ve akşam açıktır. İnsanlar genellikle akşam alışverişte. Çünkü gündüz çok sıcak. Mağazalar Cuma günü tatildir. Birçok insan camidedir.”

“Japonya’da mağazalar saat 10.00’da açıktır. Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir. Büyük şehirlerde sadece birkaç mağaza 24 saat açıktır. Bu mağazalar istasyonlardadır.”

“Türkiye’de mağazalar genellikle 09.00’da açıktır. Kapalı gün yoktur. Hafta sonu mağazalar çok kalabalıktır. Büyük şehirlerde çok sayıda alışveriş merkezi vardır.”

4.1.2.2.2. Değiştirim

Bu metinde “her zaman pazar günü birçok mağaza kapalı değildir” tümcesinin yerine “değildir” yüklemleri kullanılarak değiştirim yapılmıştır:

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.”

4.1.2.2.3. Eksilti

Aşağıdaki tümcede özne eksiltisi rneği vardır:

“nk (hava) gündüz çok sıcak.”

Bu tümcedeki eksilti ise eklere yöneliktir:

“İnsanlar genellikle akşam alışverişte(dir). Çünkü gündüz çok sıcak(tır).”

Bu örnekte ise birinci tümcede kullanılan dolaylı tümleç ikinci tümcede yinelenmeyerek eksiltiye başvurulmuştur:

“Türkiye’de mağazalar genellikle 09.00’da açıktır. (Türkiye’deki mağazalarda) Kapalı gün yoktur.”

4.1.2.2.4. Eylem ekim Zamanları

Metinde kullanılan yüklemlerin tümü ad soyludur ve ek eylemin çeşitli zamanlarıyla çekimlenmişlerdir.

“açıktır, sıcak (tır), tatildir, yoktur, vardır” geniş zamanın üçüncü tekil kişi ekiyle çekimlenmişlerdir.

“alışverişte(dirler), camidedir(ler), kapalıdır(lar), değildir(ler), istasyonlardadır(lar), kalabalıktır(lar)” geniş zamanın üçüncü çoğul kişi ekiyle ekimlenmişlerdir.

4.1.2.2.5. Bağıntı geleri

Metinde “karşıtlık” bildiren bir adet “ama” bağlacına rastlanmıştır:

“Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.”

4.1.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler “Mısır’da, Japonya’da, Türkiye’de” şeklindeki ülke adlarıdır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.1.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Dili öğrenen bireylerin sosyodilbilimsel yetilerini geliştirmek bağlamında bilgi verme niyetinde olan bu metin A1 düzeyindeki bir okuyucunun düzeyinin üzerinde bağlılık öğeleri içerdiğinden ve öğrencilerin öğrenmesi gereken sosyo-kültürel bilgiye ilişkin dilsel yapılar barındırmadığı için *Avrupa Ortak Dilleri Çerçeve Programı*’nın öngördüğü sosyodilbilimsel uygunluk kazanımlarına erişilmesi bakımından yeterli bulunmamıştır. Okuyucunun düzeyinin üzerinde olduğu düşünülen bağlılık öğeleri ise “ama” bağıntı ögesi ve yapılan eksilteli kullanımlardır.

4.1.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlılık Görünümleri

4.1.3.1. Bağlılık

Bu metnin konusu üç kıtada (sırasıyla Afrika, Asya ve Asya-Avrupa) bulunan Mısır, Japonya ve Türkiye ülkelerindeki mağazaların farklılığıdır. Metnin teması yani izleği ise, bu ülkelerdeki mağazaların açık ve kapalı olduğu zamanların ülkelere göre farklılık göstermesidir.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Mısır’da mağazaların açık olduğu saatler.
- 2. ~ 5. tümceler arası, Mısır’da insanların ne zaman alışveriş yaptıkları ve gerekçeleri.
- 6.tümce, Japonya’da mağazaların açık olduğu saatler.
- 7. ~ 9. tümceler arası, Japonya’da mağazaların kapalı olduğu günler, insanların ne zaman alışveriş yaptıkları ve gerekçeleri, 24 saat açık mağazaların nerede bulunduğu.
- 10. tümce, Türkiye’de mağazaların açık olduğu saatler.
- 11. ~ 13. tümceler arası, Türkiye’de mağazaların kapalı olduğu günler, insanların ne zaman alışveriş yaptıkları ve gerekçeleri.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.1.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metinde izlek ve örgeler arası bağlantıda sorun bulunmamaktadır. Mısır, Japon ve Türk kültürlerine ilişkin bilgi aktarımı aynı örgeler doğrultusunda verilmiş, bu da metnin aktarmış olduğu sosyo-kültürel unsurların kendi içinde tutarlı olmasını sağlamıştır. Öğreniciye aktarımı yapılan sosyal ve kültürel unsurlar mağazaların çalışma saatleri, hangi gün ve hangi gerekçelerle açık ve kapalı oldukları, Mısır’da Cuma günleri mağazaların kapalı olması ve gündüz sıcaklıklarının yüksek olması, üç ülkedeki büyük şehirler ve istasyonlardan hareketle kentleşmeye ilişkin bilgilerdir.

4.1.3.2. Niyetlilik- Amaç

Yazar bu metinde okuyucuya bilgi verme niyetindedir. Yazar Mısır, Japonya ve Türkiye’deki mağazaların açılış ve kapanış saatlerine ilişkin okuyucuya bilgi aktarımında bulunarak bu ülkelerdeki alışveriş kültürünü yansıtmıştır.

4.1.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında Değerlendirilmesi

Okuyucuya bilgi sunma niyetini taşıyan bu metinde sosyo-kültürel unsurlar (Mısır, Japonya ve Türkiye’deki mağazaların açılış ve kapanış saatleriyle gerekçeleri) okuyucunun düzeyinden yüksek dil yapılarıyla, yukarıda örneklendiği üzere bağıntı ögeleri ve eksilteli yapılar kullanılarak verildiği için metin amacını tam anlamıyla gerçekleştirmediği düşünülmektedir.

4.1.3.3. Bilgisellik

Bu metin, yeni Türkçe öğrenmekte olan bir yabancı için sade bir dille yazılmış olmasına karşın, okurun anlayabileceği şekilde bağdaşıklık ögeleriyle desteklenmemiştir. Eksilteli yapıların sıklıkla kullanımı bu durumun nedeni olarak belirtilebilir. Ayrıca A1 düzeyindeki bir okuyucu için kullanılmış olan ve bağdaşıklık ögelerinde verilen karşıtlık bağlacının bu tümcedeki kullanımı ileri düzeydeki bir okuyucunun anlayabileceği niteliktedir: “Birçok mağaza haftada bir gün kapalıdır ama bu gün her zaman pazar değildir.”

Bu metinde okuyucuya tüm bilgi açık şekilde aktarılmamış, bazı yerlerde örtük anlatıma başvurulmuştur. Dolayısıyla okuyucudan birtakım çıkarsamalar yapması beklenmektedir.

Örneğin “Mağazalar cuma günü tatildir. Birçok insan camidedir.” tümcesi Mısır’da İslam dininin yaygın olduğunu, cuma günleri Müslümanların ibadet günü olduğu için insanların Müslüman ibadethanesi olan camide bulunacağı ve bu yüzden mağazaların kapalı olacağı bilgisini barındırmaktadır.

Japonya için “Büyük şehirlerde sadece birkaç mağaza 24 saat açıktır. Bu mağazalar istasyonlardadır.” bilgisi okuyucuya büyük şehirlerde çoğu mağazanın 24 saat açık olmadığı ve istasyonların dışındaki mağazaların hiçbir zaman 24 saat açık olmadığı bilgisini önvarsayıtlar yoluyla sunmaktadır.

Yine “Hafta sonu mağazalar çok kalabalıktır. Büyük şehirlerde çok sayıda alışveriş merkezi vardır.” tümceleri Türkiye’de hafta içi mağazaların çok kalabalık olmadığı ve küçük şehirlerde çok fazla alışveriş merkezi bulunmadığı bilgilerini içermektedir.

4.1.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu düzeydeki öğrencilerin iletişimsel yetilerine ve edinçlerine ilişkin kazanımları çerçevesinde incelenen metin Türk kültürü açısından bilgisellik ölçütünü karşılamamaktadır. Bu bakımdan bu metin öğrencinin sosyo-kültürel bilgi kazanımını desteklemeyecektir. Metinde Türk kültürüne ait kültürel öge aktarımı fazla olmadığı gibi, var olan bilgiler de okuyucuya eksik sunulmaktadır.

Metinde Mısır, Japonya ve Türkiye olmak üzere üç kültürdeki gündelik yaşama ilişkin bilgiler, resmî tatillere bağlı mağazaların açılış ve kapanış saatleri, iklime bağlı mağazaların açılış ve kapanış saatleri, her bir kültürdeki insanların alışveriş yapma alışkanlıkları veya boş zaman aktivitesi olarak alışveriş yapmaları, kentleşmeye ilişkin bilgiler ve dini ritüellere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

4.1.3.4. Kabul Edilebilirlik

Türk toplumunda mağazaların açılış ve kapanış saatleri günlere, saatlere, mevsimlere ve birtakım kültürel etkilere bağlı olarak değişebilmektedir. Kış ve yaz saati uygulamasının bulunduğu ülkemizde alışveriş merkezlerindeki mağazaların açılış saatleri 10.00 iken, kapanış saatleri yazın 22.00, kışın ise 21.00’dir. Resmi dinin İslamiyet olması ile Ramazan ve Kurban bayramları dönemlerinde açılış saatleri daha erkene çekilebilmekte, kapanış saatleri ise geç bir vakte alınarak insanların alışveriş

yapma saatleri uzatılabilmektedir. Alışveriş merkezlerinde bulunan mağazalarda bayramlara göre tatil sistemi uygulanmamaktadır.

Öte yandan alışveriş merkezleri dışındaki mağazalarda, o mağazanın kurumsal olup olmamasına bağlı olarak saatler değişebilmekte, Pazar günleri büyük bir çoğunluğu kapalı bulunabilmekte, hatta resmi ve dini bayramlarda bu mağazaların büyük bir kısmı kapalı olabilmektedir. Bunun yanı sıra Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde mağaza sahipleri cuma günleri mağazalarını Cuma namazından sonra açabilmektedir.

Fakat yazar, okuyucuya Türkiye ve Türk toplumu açısından kabul edilir olan bu durum konusunda bilgi vermemiş, tüm mağazaların her gün 09.00'da açıldığını ve her gün açık olduğunu, hafta sonları ise çok kalabalık olduğunu söyleyerek metnin kabul edilebilirlik ölçütünü eksik kılmıştır.

4.1.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin Türk kültüründeki mağazalara ilişkin genellenebilir bilgiler sunmamaktadır. Okur ve Keskin (2013) çalışmalarında “Türkiye’de mağazalar genellikle 09.00’da açıktır. Kapalı gün yoktur.” ifadesinin doğrudan kültürel bir aktarım olduğunu belirtmektedirler. Halbuki bu durum, yalnızca birtakım alışveriş merkezlerindeki mağazalar için geçerlidir. Bu merkezler dışındaki mağazalar için bu genellemeyi yapmak doğru olmayacaktır. Bu bakımdan genel değerlendirmelerde hedef kültüre ait tüm kültürel öğelerin (bayram, resmi tatil, vb.) göz önünde bulundurulması, öğretim materyallerinin bu öğeler ışığında hazırlanması gerektiği düşünülmektedir.

4.1.3.5. Durumsallık

Bu metin gibi açıklayıcı tipteki metinlerde okuyucunun durumu bilgi almadır. Yazar okuyucunun bilgi alma durumunu bu metin aracılığıyla gerçekleştirememiştir. A1 düzeyinde Türkçe öğrenen yabancı bir öğrenci için eksilteli yapılar ve bağlaç barındıran karmaşık yapıların bulunması metnin hitap ettiği kitle tarafından anlaşılabilirliğini olumsuz olarak etkilediğinden metnin üreticisi metni bu duruma uygun şekilde yazmamıştır.

4.1.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Hedef dille eş anlamlı olarak hedef kültüründeki öğelerin kazanımlarını içeren öğrencilerin kültürlerarası bilinç yetisi bu metindeki öğeler aracılığıyla geliştirilemeyecektir. Metindeki veriler durumsallık ölçütüne göre öğrencinin kültürel duyarlılığını arttırmaya veya kendi kültürüyle hedef kültür arasında adeta bir köprü görevi görme yetisini kazanmasına yardımcı olamayacak niteliktedir. “Kültürden Kültüre” bölümünde yer alan “Ülkeleri yazalım” ve “Sizin ülkenizde mağazalar nasıldır? Birkaç cümle yazalım.” alıştırmalarının da metnin dili öğrenen birey arasındaki durumsallığı ve kültürlerarası bilinci geliştirmeye yönelik olmadığı düşünülmektedir.

4.1.3.6. Metinlerarasılık

Bir metnin metinlerarasılık özellikleri taşıması yalnızca bilinen sözlerle veya söz gruplarıyla değil, aynı zamanda kültürel öğelerin varlığıyla da olabilmektedir.

Bu metinde Afrika kıtasında bulunan Mısır’ın sıcak olması, Müslüman bir ülke olduğu için halkın bir kısmının Cuma günleri ibadetten ötürü camide olmaları metinlerarasılık ölçütünde karşılığı olan bilgilerdir.

4.1.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metnin diğer metinlerle ilişkisi, metin bağlamında sunulan kültürel ve sosyal öğelerden yola çıkarak anlaşılabilir. Bu öğelere Mısır’da Cuma günlerinin tatil olması, Mısır’daki halkın çoğunun Müslüman olması, Mısır’ın gündüz sıcak olması, Japonya ve Türkiye’de büyük şehirlerin ve alışveriş merkezlerinin bulunması gibi örnekler verilebilir.

4.1.4. “Mağazalar” Metninin Değerlendirilmesi

Öğretici türdeki bu metin bağlaşıklık öğeleriyle desteklenmiştir. Metinde ön ve artgönderimlerin, eksilteli yapıların ve yinelemelerin çok olması, metnin küçük yapısını bağlaşıklık kılmıştır.

Öte yandan metnin büyük yapısına bakıldığında metinde izlek ve örgeler arası bağlantıda sorun bulunmamasına karşın, A1 düzeyinde Türkçe öğrenen bir yabancıyı anlayamayacağı karmaşık yapıların kullanılması ve örtük anlatımlara yer verilmesi ve Türk toplumda geçerli olmayan bilginin gerçek dışı verilmesi ile metnin bilgisellik, durumsallık ve kabul edilebilirlik ölçütlerini karşılamadığı saptanmıştır.

Bu metnin tüm metinsellik ölçütlerini karşılamaması durumu, metnin sosyo-kültürel bakımdan yabancılara Türkçe öğretiminde kullanımının pek sağlıklı olmayacağını bir kanıttır.

Metinle ilgili metin ötesi özelliklerden Mısır ve Japonya'daki fotoğraflar o ülkelerin alışveriş merkezlerinin bugünkü durumunu yansıtsa bile, Türkiye'nin temsil edildiği fotoğraf yalnızca alışveriş merkezlerindeki mağazaların görünümünü yansıtmaktadır. Oysa ki alışveriş merkezleri dışında bulunan mağazalara ve Türk kültüründe önem arz eden pazarlara kültür aktarımı bağlamında yer verilmeli, bu yolla kullanılan metin öğrencinin sosyo-kültürel yetilerini geliştirebilecek duruma getirilmelidir.

4.2. "Öğrenciler" Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

ÖĞRENCİLER

Ben Ankara'da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum. Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum. Türkiye'de bazı öğrenciler ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar. Onlar genellikle yurttan veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.

Ben Berlin'de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Bu Almanya'da çok normal. Evde büyük bir mutfak var. Herkes kendi yemeğini yapıyor.

Gana'da öğrenciler genellikle kampüslerde yaşıyor. Ben büyük bir yurttan kalıyorum. Burada 1000 öğrenci var. Benim küçük bir odam var. Odamda yatak, masa ve dolap var. Ben yemekhanede yemek yiyorum.

Sizin ülkenizde öğrenciler nerede kalıyorlar? Konuşalım.

Şekil 3: A1 Düzeyindeki 2. Metin "Öğrenciler"

4.2.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 3. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Metnin fiziki yapısında her bir paragrafın yanında veya üstünde bir fotoğraf bulunmaktadır (Bkz. Şekil 3) ve metin 3 paragraf, 15 tümce ve 81 sözcükten oluşmaktadır.

Bu metindeki tümceler yüklem türüne göre gruplandırıldığında 5 adet tümcenin “*var*” ve “*normal*” yüklemleriyle oluşturulmuş ad tümcesi, diğer 10 tümcenin ise “*oturuyorum, okuyorum, yaşıyorum, kalıyorlar, yiyorum, vb.*” yüklemleriyle oluşturulmuş eylem tümcesinin olduğu saptanmıştır. Tümceler yüklem yerine göre kurallı, anlamına göre ise olumludur. Yapılarına göre ise tüm tümceler basit tümcedir.

Metnin tümüne bakıldığında, her bir ülke için üç farklı anlatıcı olduğu tespit edilmiştir. Birinci tekil adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlatıcının kendi bakış açısını yansıttığı; fakat zaman zaman üçüncü tekil ve çoğul kişilere ilişkin anlatımların yer aldığı görülmektedir. Anlatıcı anlattıklarına tanık olmuştur ve öznel anlatımında var olan kişilerden biridir. Bu yüzden anlatıcının konumu iç odaklayıma uygundur.

Metnin başlığı olan “Öğrenciler”, metnin içeriğine yinelemeler yoluyla kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.2.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.2.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Öğrenciler” metninde dış gönderim örneği bulgulanmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde 3. tekil kişi “ben” ve 3. çoğul kişi “onlar” kişi adlarının kullanımı artgönderim örnekleridir:

“Ben Ankara’da oturuyorum.”

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum.”

“Ben büyük bir yurttta kalıyorum.”

“Ben yemekhanede yemek yiyorum.”

“Onlar genellikle yurtta veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.”

- Gösterme adlarıyla yapılan artgönderim

Aşağıdaki örneklerde kullanılan “burada” ve “bu” adları ile artgönderim yapılmıştır:

“Ben Ankara’da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum.”

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Bu Almanya’da çok normal.”

“Gana’da öğrenciler genellikle kampüslerde yaşıyor. Burada 1000 öğrenci var.”

- Dönüşlülük adlarıyla yapılan artgönderim

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Herkes kendi yemeğini yapıyor.” örneğinde “kendi” adlı ile bir artgönderim yapılmıştır.

- Belgisiz adla yapılan artgönderim

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Herkes kendi yemeğini yapıyor.” örneğinde “herkes” adlı ile bir artgönderim yapılmıştır.

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu örneklerdeki altı çizili iyelik ekleri, artgönderim örneklerindedir:

“(Ben) Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum.”

“Türkiye’de bazı öğrenciler ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar.”

“Onlar genellikle yurtta veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.”

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum.”

“Herkes kendi yemeğini yapıyor.”

“Benim küçük bir odam var. Odamda yatak, masa ve dolap var.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu örneklerde verilen kişi ekleri ile artgönderim yapılmıştır:

“Ben Ankara’da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum. Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum.”

“Türkiye’de bazı öğrenciler ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar. Onlar genellikle yurttta veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.”

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum.”

“Ben büyük bir yurttta kalıyorum.”

“Ben yemekhanede yemek yiyorum.”

Öngönderim ögeleri

“Öğrenciler” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.2.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.2.2.2.1. Yineleme

Bu metinde “öğrenci, ev, ben/benim” gibi sözcükler yinelenecek kullanılmıştır:

ÖĞRENCİLER

“Ben Ankara’da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum. Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum. Türkiye’de bazı öğrenciler ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar. Onlar genellikle yurttta veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.”

“Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Bu Almanya’da çok normal. Evde büyük bir mutfak var. Herkes kendi yemeğini yapıyor.”

“Gana’da öğrenciler genellikle kampüslerde yaşıyor. Ben büyük bir yurttta kalıyorum. Burada 1000 öğrenci var. Benim küçük bir odam var. Odamda yatak, masa ve dolap var. Ben yemekhanede yemek yiyorum.”

Bu metinde yinelemeler aynı zamanda çağrışımsal ögelerin bir arada kullanılmasıyla sağlanmıştır. Oturmak, ev, şehir, uzak, yurt, kalmak, yaşamak, oda, mutfak, masa, dolap; yemekhane ve yemek bu çağrışımsal ögelerdir.

4.2.2.2.2. Değişiririr

“Öğrenciler” metninde değişiririr örneği bulgulanmamıştır.

4.2.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksilteli yapıların kullanımına çokça başvurularak metnin bağlaşıklığına katkı sağlanmıştır. Bu eksilteler özne, yüklem, dolaylı tümleç ve tamlayan eksikliğidir:

“(Ben) Üniversiteyi de burada okuyorum.”

“(Ben) Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum.”

“Bu Almanya’da çok normal (bir durumdur).”

“(Evimizde) Herkes kendi yemeğini yapıyor.”

“(Ben), (Benim)Annem ve (benim) babamla aynı evde yaşıyorum.”

“Türkiye’de bazı öğrenciler (onların) ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar.”

“Onlar genellikle yurttan veya (onların) arkadaşları ile evde kalıyorlar.”

4.2.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklem ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklem için aşağıdaki örnekler verilebilmektedir:

“Ben Ankara’da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum. Annem ve babamla aynı evde yaşıyorum. Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Ben büyük bir yurttan kalıyorum. Ben yemekhanede yemek yiyorum.” tümcelerindeki altı çizili eylemler şimdiki zamanda, birinci tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Türkiye’de bazı öğrenciler ailelerinden uzak şehirlerde okuyorlar. Onlar genellikle yurttan veya arkadaşları ile evde kalıyorlar.” tümcelerindeki altı çizili eylemler ise şimdiki zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Herkes kendi yemeğini yapıyor.” ve “Gana’da öğrenciler genellikle kampüslerde yaşılıyor.” örneklerindeki eylemlerin özneleri çoğul olduğundan, altı çizili eylemler şimdiki zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.2.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

“Öğrenciler” metninde bağıntı ögeleri örneği bulgulanmamıştır.

4.2.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler “ben” kişi adılı ve “Ankara, Berlin, Gana” gibi şehir ve ülke adlarıdır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.2.2.3 Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metnin dili öğrenen bireylere sosyodilbilimsel yeti kazanımı bağlamında bilgi verme ve A1 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğuna katkı sağlaması açısından bağlantılık ölçütünü karşıladığı tespit edilmiştir. Bu bakımdan yabancılara Türkçe öğretimindeki sosyal ve kültürel bilgilerin aktarımına katkı sağlayacak unsurlar içermektedir. Bu unsurlar Ankara, Berlin ve Gana’daki öğrencilik hayatına ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler, bu kültürlerdeki aile yapıları, konut tipleri ve arkadaşlarla yaşamının toplum tarafından nasıl algılandığı gibi kültürel ve sosyal bilgilerdir. Fakat metinde “Gana” ülke adı olarak verilmişken, “Ankara” ve “Berlin” şehir adı olarak verilmiş ve bu durum metnin bağlantılık ilkesine uymamıştır.

4.2.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlılık Görünümleri

4.2.3.1. Bağlılık

Bu metnin konusu, Ankara, Berlin ve Gana’daki öğrencilerin yaşantılarıdır. Metnin teması ise, Ankara, Berlin ve Gana’daki öğrencilik yaşantılarının farklılık göstermesidir.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. ~ 3. tümce, Türk öğrencinin kendini tanıtmayı.
- 4. ~ 5. tümceler arası, öğrencilerin konaklamalarıyla ilgili bilgi.
- 6. tümce, Alman öğrencinin kendini tanıtmayı.
- 7. ~ 9. tümce, Almanya’daki öğrencilerin ev paylaşımındaki durumları.
- 10. tümce, Gana’daki öğrencilerin yaşantıları.
- 11. tümce, anlatıcının öğrencilik yaşantısı.
- 12. Tümce, Gana’daki yurtda kaç öğrencinin yaşadığı.
- 13. ~ 14. tümceler arası öğrencilik yaşam alanı.
- 15. tümce, anlatıcının beslenme ihtiyacını karşılama şekli.

Bu örgelerin metnin izleğini tam olarak oluşturmadığı ve örgelerle izlek arası bir uyum olmadığı görülmektedir. Örneğin 15. tümcedeki öрге diğer örgelerden ve izlektan ayrılarak metnin öрге izlek uyumunun ihlal edilmesine neden olmuştur.

4.2.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinde izlek ve örgeler arası bağlantıda sorun bulunmaktadır. Metnin ilk iki bölümünde bu soruna rastlanmazken metnin son bölümündeki örgelerin izleği takip etmediği ve Gana'nın ülke adı olarak verilirken Ankara ve Berlin'in şehir olarak sunulması ile metnin bağdaşıklık kriterini sağlamadığı saptanmıştır. Bu durum metnin yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında sosyo-kültürel boyutlar bakımından eksik olmasına yol açmıştır. Bu olumsuzluklar göz önünde bulundurularak metnin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4.2.3.2. Niyetlilik- Amaç

Bu metinde yazarın niyeti okuyucuya bilgi vermektir. Böylelikle okuyucuya Ankara, Berlin ve Gana'da öğrencilerin yaşantılarıyla ilgili bilgi aktarımı yapılacaktır.

Ne var ki parçanın bölümleri arasında izlek ve öрге dağılımının denk bir şekilde yapılmadığı, metnin son bölümündeki örgenin, parçanın izlek dağılımındaki bütünlüğü bozarak yazarın amacına ulaşmasında bir engel teşkil ettiği bulgulanmıştır.

4.2.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A1 düzeyindeki bir öğrencinin sosyo-kültürel birikimini destekleyici unsurlar içermemekte, bu bakımdan yabancılara Türkçe öğretme amacını yerine getirememektedir.

4.2.3.3. Bilgisellik

Metin, A1 düzeyindeki yabancı bir öğrencinin anlayabileceği düzeyde sözcükler seçilerek sade bir dille ve okuyucunun düzeyine uygun bağdaşıklık öğeleriyle yazılmıştır.

Metinde okuyucuya verilmek istenen bilgi genellikle doğrudan ve açık olarak sunulmuş olsa da örtük anlatım da kullanılmıştır:

Örneğin “Ben Ankara’da oturuyorum. Üniversiteyi de burada okuyorum.” tümceleri Ankara’da üniversitenin bulunduğu bilgisini barındırmakta, ayrıca bu paragrafta öğrencilerin yemek ihtiyacını karşılamaya yönelik bir bilginin geçmemesi anlatıcının yemek yapmadığı bilgisini içermektedir.

Yine “Ben Berlin’de altı arkadaşım ile beraber büyük bir evde yaşıyorum. Bu Almanya’da çok normal.” tümcesi Berlin’de üniversite bulunduğu, evlerin büyük olduğu bilgilerini barındırmakta; hatta Alman halkının bu duruma alışkın olması yıllardır öğrencilerin bu şekilde hayat sürdürdüklerini göstermektedir.

4.2.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin edinçler bağlamında sosyo-kültürel bilgiyi bilgisellik ölçütüyle karşılar durumdadır. Metinde Türkiye (Ankara), Almanya (Berlin) ve Gana’daki öğrencilik hayatına ve gündelik yaşama dair bilgiler, yaşam koşulları ve yaşam standartları, aile yapıları ve ilişkileri bağlamında kişiler arası ilişkiler, bölgesel kültürler, konut tipleri, arkadaşlarla yaşamının toplumsal değerler açısından nasıl algılandığına dair sosyo-kültürel bilgi sunularak yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımı desteklenmiştir.

4.2.3.4. Kabul Edilebilirlik

Yazar bir yandan ilk paragrafta Türkiye’de ailelerinden uzak şehirlerde öğrenim gören öğrencilerin arkadaşlarıyla paylaştıkları evde kaldıklarını söylerken, bir yandan da ikinci paragrafta Almanya’da evini altı arkadaşıyla paylaşan bir öğrenciden örnek vermekte ve bu durumun Almanya için oldukça normal olduğundan bahsetmektedir.

Burada yazarın “normal”likten nasıl bir durumu kastettiği açık değildir. Türkiye’de öğrenciler üniversite öğrenimlerinde aileleri yanında, evlerde veya yurtlarda kalabilirken, arkadaşlarıyla birlikte evde kalmaları, yazarın ikinci paragraftaki yorumuna göre bu durumda “anormal” bir duruma işaret etmelidir. Oysaki yazar böyle bir değerlendirme yapmamıştır. Bu durum, bu metnin Türk toplumunca kabul edilebilirlik ölçütüne uymamaktadır.

4.2.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Bağlamında İncelenmesi

Bu metin dili öğrenen bireye sosyo-kültürel bilgi aktarımı noktasında kabul edilebilirlik ölçütünü karşılar durumdadır. Metinde hedef kültür olan Türk kültürüne ait bilgi aktarımı yapılması dil öğretiminin yanı sıra kültür öğretimini destekler bir metin olmasını sağlamıştır. Metinde ayrıca Alman ve Gana kültürü ile ilgili konut tipleri, öğrencilik hayatı ve toplumsal değerlere ilişkin bilgiler verilerek öğrencilerin hedef dilin kültürü dışındaki kültürlerle ilgili bilgi edinmesi de desteklenmektedir.

4.2.3.5. Durumsallık

Bu metin gibi açıklayıcı tipteki metinlerde okuyucunun durumu bilgi almadır. Yazar A1 düzeyindeki okuyucunun bilgi alma durumunu düzeye uygun sözcük ve bağlaç yapıların kullanımıyla gerçekleştirmiş ve bu sayede metin durumsallık ölçütünü karşılar nitelikte üretilmiştir.

4.2.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Avrupa Dil Çerçeve Programı'na göre öğrencinin geliştirilmesi hedeflenen edinçlerden sosyo-kültürel bağlamda ele alınabilecek olan kültürlerarası bilinç okuyucunun durumsallık ölçütüyle kendi kültürü ve hedef kültür arasında ilişki kurmasını sağlayacak niteliktedir. Her şeyden önce okuyucu, tıpkı okuduğu metindeki öğrenciler gibi kendi kültüründen uzakta yaşayan, muhtemelen ailesinden uzakta olan bir kişidir. Okuyucunun bu konumu kültürlerarası bilincin yükselmesini sağlayacak niteliktedir.

4.2.3.6. Metinlerarasılık

“Öğrenciler” metni her ne kadar tek başına yazılmış bir metin gibi görünse de içeriğinde diğer metinlerden dolayı alıntılar barındırmaktadır. Ankara’da, Berlin’de ve Gana’da üniversite bulunması, öğrencilik yaşantısına dair bilgiler ve kampüs, aile yanı ve öğrenci evi yaşantılarıyla ilgili bölümler, bu metnin diğer metinlerle olan etkileşimine dair bazı bulgulardır.

4.2.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin sonunda yer alan “Sizin ülkenizde öğrenciler nerede kalıyorlar? Konuşalım.” yönergesi ile dili öğrenen bireyin kültürel duyarlılığı uyarılmış, metnin kültürlerarası bilinci geliştirmeye yönelik hedefini ve dolayısıyla metinlerarasılığını desteklenmiştir.

4.2.4. “Öğrenciler” Metninin Değerlendirilmesi

Öğretici türdeki bu metin okuyucunun düzeyine uygun sözcüklerle ve bağlaşıklık öğeleriyle desteklenmiştir. Metnin üreticisinin kullandığı ön ve artgönderimler, eksilteli yapılar ve yinelemelerle metnin küçük yapısında bağlaşıklığı sağladığı bulgulanmıştır.

Öte yandan metinde bulunan metin ötesi öğeler metnin sosyo-kültürelliğini ihlal etmiştir. Öğrencilerin tümünün kadın olarak seçilmesi, hiçbir erkek öğrencinin bu metinlerde yer almaması fotoğrafların genellenebilirlik özelliğini zedelemiştir.

4.3. “Aileler” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

Aiko

AİLELER
Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor. Onların bir veya iki çocukları var. Benim kız ve erkek kardeşim yok. Tek çocuğum ve bu Japonya’da çok normal. Birçok çiftin çocukları yok.

John

Benim iki kız kardeşim var. Biz üç kardeşiz. Bizim büyük bir ailemiz var. Amerika’da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var.

Mehmet

Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var. Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var. Ama günümüzde büyük aileler azalıyor. Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor.

1. Yukarıdaki metinleri okuyalım. Metne göre aşağıdaki cümlelere doğru ise “D” yanlış ise “Y” koyalım.

1. Aiko’nun bir kardeşi var. ()
2. Japonya’da genellikle küçük aileler var. ()
3. Mehmet’in 4 kardeşi var. ()
4. Türkiye’de büyük aileler azalıyor. ()
5. John’un erkek kardeşi var. ()
6. Amerika’da birçok ailenin üç veya daha fazla çocuğu var. ()

2. Sizin ülkenizde büyük aile mi yoksa küçük aile mi daha yaygın? Sizin ülkenizde genellikle bir ailenin kaç çocuğu var?

Şekil 4: A1 Düzeyindeki 3. Metin "Aileler"

4.3.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 4. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Metnin fiziki yapısında her bir paragrafın yanında bir fotoğraf bulunmaktadır (Bkz. Şekil 4) ve metin 3 paragraf, 13 tümce ve 86 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler gruplandırıldığında 13 tümcenin 3'ünün “bulunuyor, azalıyor, tercih ediyor” yüklemeleriyle oluşturulmuş eylem tümcesi, diğer 10 tümcenin ise “var, yok, kardeşiz” yüklemeleriyle oluşturulmuş ad tümcesi olduğu saptanmıştır. Yazarın kullandığı tüm tümceler kurallıdır ve genelde olumlu tümceleri tercih etmiştir, fakat 2 adet olumsuz tümce kullandığı da görülmüştür.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise bir adet sıralı (Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var.) ve bir adet bağlı (Tek çocuğum ve bu Japonya'da çok normal.) tümcenin dışında tüm tümcelerin basit yapıda olduğu bulgulanmıştır.

Metnin genelinde göze çarpan bir nokta, bazı sözcükler sayıyla yazılırken bazılarının yazıyla yazılmış olmasıdır. Bu metnin bütünlüğünü bozan bir durumdur: “Onların bir veya iki çocukları var. (...) Benim iki kız kardeşim var. Biz üç kardeşiz. (...) Amerika'da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var. (...) Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var. (...) Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor”.

Metnin tümüne bakıldığında, her bir ülke için üç farklı anlatıcı olduğu tespit edilmiştir. Birinci tekil adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlatıcının kendi bakış açısını yansıttığı; fakat zaman zaman üçüncü tekil kişiye ilişkin anlatımların yer aldığı görülmektedir. Anlatıcı nesnel bir bakış açısıyla yaptığı anlatımda bir gözlemci konumundadır. Bu yüzden anlatıcının konumu dış odaklayıma uygundur.

Metnin başlığı olan “Aileler”, metnin içeriğine hem bu sözcüğün hem de çağrışımsal sözcüklerin tekrarı yoluyla yerleştirilmiştir.

4.3.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.3.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Aileler” metni, “küçük aileler” ve “büyük aileler” söylemleriyle metinde yazarın bahsini etmediği, fakat dışında var olan aile yapılarına gönderimde bulunmaktadır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde birinci çoğul kişi ve üçüncü çoğul kişi adlarıyla artgönderim yapılmıştır:

“Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor. Onların bir veya iki çocukları var.”

“Benim iki kız kardeşim var. Biz üç kardeşiz.”

- Gösterme adlarıyla yapılan artgönderim

Bu tümcede “bu” gösterme adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Tek çocuğum ve bu Japonya’da çok normal.”

- Belgisiz önadla yapılan artgönderim

Bu tuncelerdeki “birçok” belgisiz önadıyla artgönderim yapılmıştır:

“Birçok çiftin çocukları yok.”

“Amerika’da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var.”

“Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Aşağıdaki örneklerde iyelik ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Onların bir veya iki çocukları var.”

“Benim kız ve erkek kardeşim yok.”

“Birçok çiftin çocukları yok.”

“Benim iki kız kardeşim var.”

“Bizim büyük bir ailemiz var.”

“Amerika’da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var.”

“Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var.”

“Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu tümcelerdeki kişi ekleri, metindeki artgönderimlere örnektir:

“Biz üç kardeşiz.”

“Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var.”

“Ama günümüzde büyük aileler azalıyor.”

“Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor. (...) Birçok çiftin çocukları yok.”
tümcesinde yer alan “çocukları” sözcüğü ile, daha önceki tümcede yer alan “küçük aileler” söz grubuna artgönderim yapılmıştır.

Öngönderim ögeleri

“Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var. Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var.”

Bu örnekte “biz” kişi adılı ile kendinden sonra gelen “benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var” açıklamasına öngönderim yapılmıştır.

4.3.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.3.2.2.1. Yineleme

AİLELER

“Aiko: Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor. Onların bir veya iki çocukları var. Benim kız ve erkek kardeşim yok. Tek çocuğum ve bu Japonya’da çok normal. Birçok çiftin çocukları yok.

John: Benim iki kız kardeşim var. Biz üç kardeşiz. Bizim büyük bir ailemiz var. Amerika’da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var.

Mehmet: Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var. Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var. Ama günümüzde büyük aileler azalıyor. Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor.”

Bu metinde aynı sözcüklerin yinelenmesinin yanı sıra, çağrışımsal ögelerin bir arada kullanılmasıyla da yinelenme yapılmıştır. Yinelenen sözcükler ve söz grupları “aile, anne, baba, çocuklar, kız ve erkek kardeş, tek çocuk, küçük aile, büyük aile, çift” gibi örneklerdir.

4.3.2.2.2. Değişirir

“Aileler” metninde değişirir örneği bulgulanmamıştır.

4.3.2.2.3. Eksilti

Bu metindeki eksilti yapı örneği özne ve tamlanan/yüklem eksikliğiyle oluşturulmuştur:

“(Ben) Tek çocuğum ve bu Japonya’da çok normal (bir durumdur).”

4.3.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklem ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklem ise aşağıdaki örneklerde sunulmuştur:

“Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor. Ama günümüzde büyük aileler azalıyor. Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor.” örneklerindeki eylemlerin özneleri çoğul olduğundan, altı çizili eylemler şimdiki zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.3.2.2.5. Bağırıtı Ögeleri

Bu metindeki bağırıtı ögeleri karşıtlık, almaşım ve sürerlilik/katkı şeklinde oluşturulmuştur:

Karşıtlık: “Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var. Ama günümüzde büyük aileler azalıyor.”

Almaşım: “Çiftler bir ya da iki çocuk tercih ediyor.”

“Amerika’da birçok ailenin bir ya da iki çocuğu var.”

Sürerlilik/katkı: “Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var.”

“Tek çocuğum ve bu Japonya’da çok normal.”

4.3.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler “*Aiko, John, Mehmet*” özel adlarıdır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.3.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinsellik ölçütleri bağlamında çözümlenen bu metnin sosyo-kültürel unsurlarına bakıldığında, öncelikle dili öğrenen bireyin iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yetisini bağlılık ölçütü çerçevesinde karşıladığı görülmektedir. Metinde Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’deki yaygın aile tipleri, tüm bu kültüre ilişkin yaygın kişi adları, çocuk sayısının dağılımının bölgelere göre değişimi ve farklı kültürlerin çocuk sayısına ilişkin algılarına yönelik bilgi aktarımı yapılmıştır.

4.3.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlılık Görünümleri

4.3.3.1. Bağlılık

Metnin konusu Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’deki aile kültürü ve tipleridir. Metnin izleği ise, bu ülkeler arasında aile türlerinde ve kültürlerinde farklılıkların olduğudur.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Japonya’da yaygın olan aile türü.
- 2. ~ 5. tümceler arası, diğer aile türlerine ilişkin bilgilerin sunumu.
- 6. ~ 8. tümceler arası, John’un aile yapısı.
- 9. tümce, Amerika’da yaygın olan aile türü.
- 10. tümce, Türkiye’de yaygın olan aile türü.
- 11. ~ 13. tümce, yazarın aile yapısı ve Türkiye’deki aile yapılarına ilişkin bilgi sunumu.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.3.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgelerde verilen kültürel ve sosyal unsurlar tüm metne eşit dağıtılarak metin bağdaşık kılınmıştır. Bu unsurlar üç ülkenin kültüründeki aile yapılarına yönelik bilgiler içermektedir (aile tipleri, çocuk sayıları). Fakat kültür aktarımındaki bilgilerin genellemesi için diğer ölçütlere de bakılmasının gerektiği düşünülmektedir.

4.3.3.2. Niyetlilik- Amaç

Yazar, bu açıklayıcı/bilgi verici tipteki öğretici metinle okuyucuya Japon, Amerikan ve Türk aile yapıları konusunda bilgi vermeyi amaçlamıştır.

Her bir anlatıcı kendi kültüründeki ve ülkesindeki aile yapısını ve toplumsal değişim içerisinde ailenin değişimini anlatmış, bu şekilde okuyucuya bilgi verme işlevini gerçekleştirmiştir.

4.3.2.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metnin içerdiği sosyo-kültürel unsurlara bakıldığında, öncelikle öğrencinin iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yetisini niyetlilik-amaç ölçütleri çerçevesinde karşıladığı görülmektedir. Bu unsurlar ele alınan üç kültürdeki aile türleri, çocuk sayıları gibi sosyal bilgilerin yanı sıra çocuk sayılarının farklı kültürlerde nasıl algılandığına yönelik kültürel bilgilerdir. Metnin A1 düzeyindeki bir öğrencinin dil gelişimine katkı sağlayacak ve öğretici niyetini taşıyacak düzeyde yazıldığı düşünülmektedir.

4.3.3.3. Bilgisellik

Metin, A1 düzeyindeki yabancı bir öğrencinin anlayabileceği düzeyde sözcükler ve bağdaşıklık öğeleri seçilerek bilgisellik ölçütünü karşılamıştır.

Yazar genelde doğrudan anlatım yolunu tercih etmekle birlikte zaman zaman örtük anlatıma da başvurduğu görülmektedir:

Örneğin “Japonya’da genellikle küçük aileler bulunuyor.” sözü içeriğinde Japonya’da küçük aile tipleri dışında farklı tiplerde ailelerin de olduğu bilgisini barındırmaktadır.

Benzer şekilde “Türkiye’de birçok kişinin büyük bir ailesi var. (...) Biz 4 kardeşiz, benim 2 kız kardeşim ve bir erkek kardeşim var. Ama günümüzde büyük aileler

azalıyor.” tümceleri ise Türkiye’de büyük aile tipleri dışında ailelerin de bulunduğunu, fakat bu ailelerin sayısının artmaya başladığı bilgisini vermektedir.

4.3.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin A1 düzeyindeki bir öğrenci için anlaşılır dilde yazılmış olması ve sosyo-kültürel unsurlar bağlamında aile yapılarına ve türlerine yer vermesi öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğunu destekler niteliktedir. Metinde Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’deki aile yapıları (aile türleri, küçük ve büyük aileler, çocuksuz aileler) ve kişiler arası ilişkiler, yaşam koşulları ve yaşam standartları, ailelerdeki çocuk sayılarının toplum tarafından nasıl algılandığı, toplumsal değerlere yönelik tutumlara ilişkin sosyal ve kültürel bilgiler yer almaktadır.

4.3.3.4. Kabul Edilebilirlik

Okuyucuya ülkeler arası aile yapılarının farklılığını öğretme amacıyla olan bu metin, öncelikle Japon ailelerini ele almış, genellikle ülkede bir veya iki çocuklu küçük ailelerin varlığından bahsederken, sonrasında ise Aiko’nun tek çocuk olmasının normal olduğunu, çünkü birçok çiftin çocuklarının dahi olmadığını söyleyerek kendi içinde çelişki yaratmıştır. Amerikan kültüründe ise büyük aile tipinin hâkim olmasından, genelde ailelerin bir ya da iki çocuğunun bulunduğu bahsedilmiştir. Türkiye’de ise büyük ailenin yaygın olduğu, fakat günümüzde bu tip ailelerin azaldığı, çünkü ailelerin bir veya iki çocuklu olmayı tercih ettiği söylenmektedir.

Oysaki modernleşme ve kente göçlerle birlikte geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişin yaşandığı Türkiye için verilen örnek gerçeği yansıtmamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu ile Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün ortak çalışması olan 2010 tarihli Aile Yapısı Araştırmasına göre ülkemizdeki ailelerin %81’i çekirdek, %13’ü geniş ve %6’sı ise tek kişilik ailelerdir. Yine ülkemizde kentsel bölgelerde yaşayan ailelerin %32’sinin iki çocuğu, %22’sinin üç çocuğu ve %16’sının ise tek çocuğu bulunmaktadır. Bu oran kırsal alanlarda biraz daha yüksektir ve genelde iki veya daha fazla çocuğun bulunduğu aileler mevcuttur (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2010). Tüm bunların yanında literatür bizlere üvey aile, tek ebeveynli aile, babasız aile gibi birçok yeni aile türlerinin de varlığını sunmaktayken (Zeybekoğlu Dünder, 2012), bu parça tek bir aile yapısına değinmiştir.

Amerikan aile yapısına gelindiğinde ise 1960’lardan bu yana ailelerin çocuk sayısında azalma olduğu ve küçük ailelerin daha fazla olduğu toplumsal bir gerçekliktir. Ayrıca tek ebeveynli aileler artış göstermekte, 60’larda iki kişilik ailelerin oranı %87 iken ve tek kişilik aileler %9’ken, 2014’te bu sayı iki kişilik aileler için %69’a düşmüş, tek kişilik ailelerin durumu ise %26 olmuştur (American Community Survey, 2014).

Japonya’da ise küçük ailelerin (anne, baba, çocuklar ve belki bir büyük ebeveyn) devam ettiği, tıpkı Amerikan aileleri gibi olduğu söylenmektedir (The Modern Japanese Family, 2018).

Kısacası metin Amerikan ve Japon ailelerindeki sosyal gerçekliği yansıtırken, gerçek Türk aile yapısını yansıtmadığı için kabul edilebilirlik ölçütünden uzaklaşmıştır.

4.3.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Öğrencinin geliştireceği edinçler bağlamında metinde sosyo-kültürel bilgi aktarımı bilgisellik ve bağdaşıklık ölçütleriyle yapılmış olsa dahi, metnin üç kültürdeki aile yapısı bakımından eksik ve güncel olmayan bilgiler barındırması kabul edilebilirlik ölçütünü karşılamamasına yol açmıştır. Bu bağlamda metnin üç kültürdeki aile yapısındaki güncel bilgiler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

4.3.3.5. Durumsallık

Okuyucunun durumunun bilgi almak olduğu bu tip açıklayıcı tipteki metinde yazar A1 düzeyindeki bir okuyucu için uygun kullanımları seçerek metni hitap ettiği kitle tarafından anlaşılabilir kılmış ve durumsallık ölçütünü karşılamıştır.

4.3.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Kültürlerarası bilinç yükseltme konusunda metin durumsallık ölçütüne uygunluğu bakımından bu yetiyi geliştirir ve öğrencinin kültürel duyarlılığını arttırır niteliktedir. “Kültürden Kültüre” bölümünde yer alan bu metnin etkinlikleri Doğru/Yanlış okuma etkinliği ve konuşma etkinliğinden oluşmaktadır. Konuşma etkinliği “Sizin ülkenizde büyük aile mi yoksa küçük aile mi daha yaygın? Sizin ülkenizde genellikle bir ailenin kaç çocuğu var?” sorusudur. Bu soru yardımıyla öğrenciden kendi kültürüyle hedef dilin kültürü arasında doğrudan bir bağlantı kurması beklendiği için bu konu öğrencinin kültürlerarası bilincinin gelişmesine katkıda bulunmuş, öğrenciyi kendi

kültürüyle hedef kültür arasında bir arabulucu konumuna yerleştirip iki kültürü ilintilendirmesine yardımcı olduğu için etkili etkinlikler olduğu düşünülmektedir.

4.3.3.6. Metinlerarasılık

Bu metin sosyolojik bilgileri barındıran diğer metinlerle metinlerarasılık özellikleri taşımaktadır. Örneğin bu metnin okuru aile yapısının küçük ve geniş olarak ayırdığını (A1 düzeyi olduğu için yazar daha detaylı bilgi vermemiştir) ve aile kavramının sosyolojik yönünü bildiği ön kabulüne dayandırılmıştır.

4.3.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin kültürlerarasılığı sağlamada kullandığı sosyo-kültürel unsurlar yardımıyla metinlerarasılık ölçütüne uygundur. Bu uygunluk yabancılara Türkçe öğretirken bir yandan kültür aktarımı konusunda öğrenciden kendi kültürüyle hedef dilin kültürü arasında doğrudan bir bağlantı kurması beklentisiyle metinlerarasılığı gerçekleştirmiştir. Örneğin Türkçeyi öğrenen bir öğrenci bu metinde hem Türkiye hem de Japonya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne ilişkin sosyal ve kültürel bilgi edinecek, edindiği bu metinlerarası bilgileri kendi kültürüyle ilintilendirerek kültürel bilincini geliştirmiş olacaktır.

4.3.4. “Aileler” Metnin Değerlendirilmesi

Bu metin eksilteli yapılar, artgönderimler ve yinelemelerle bağlaşıklık kılınmıştır. Öte yandan metin diğer tüm metinsellik ölçütlerini karşılarken Türk kültüründeki aile yapısındaki gerçekliği tam olarak yansıtmadığı için kabul edilebilirlik özelliğini ihlal etmiştir.

Metin ötesi görsellerin hiçbiri bahsi geçen üç aile kültürüne ilişkin folklorik bir bilgiyi yansıtmamaktadır. Bu bakımdan metne her bir kültürün aile yapısını yansıtan görseller, video ve dinleme alıştırmaları eklenmesi, metnin iletişimsel yetiyi artırma işlevine ve sosyo-kültürel boyutta güçlülüğüne katkıda bulunacaktır. Böylelikle dili öğrenen birey başka kültürlerle ilişki kurabilecek, kültürlerarası yeterliliğini geliştirebilecektir.

4.4. “İlginç Festivaller” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

İLGİNÇ FESTİVALLER

Hidrellez
Türk dünyasında her sene insanlar Hidrellez'i kutluyor. 6 Mayıs'ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar. İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar. Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar. Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar, denize veya nehre atıyorlar.

Domates Festivali
Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. Bu festival bir hafta sürüyor. İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar. Bir saat sonra köy sokakları domates çorbasına benziyor. Bu festivale birçok turist de katılıyor.

Holi Renk Festivali
Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanı insanlar Hindistan'da renk festivalinde baharı kutluyor. Festival iki gün sürüyor. Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor. Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor. Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.

1. İnsanlar bu festivalleri nerede ve ne zaman kutluyor?
2. Sizce bu festivallerden hangisi daha ilginç?
3. Sizin ülkenizde bu festivallere benzer ilginç bir festival var mı?

Şekil 5: A1 Düzeyindeki 4. Metin "İlginç Festivaller"

4.4.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) ve anlatısal metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nin 5. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Metnin fiziki yapısında her bir paragrafın yanında bir fotoğraf bulunmaktadır (Bkz. Şekil 5) ve metin 3 paragraf, 18 tümce ve 168 sözcükten oluşmaktadır.

Metni oluşturan tümceler incelendiğinde tüm tümcelerin yüklem türüne göre eylem tümcesi, yüklem yerine göre kurallı ve anlamına göre olumlu olduğu bulgulanmıştır. Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise 6 adet bağılı (“İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar.”; Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar.”; Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor.”; İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar.”; Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar.”; Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi,

mor boyalar atıyor.”); 2 adet içiçe birleşik (“Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar.; Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”) ve 10 adet basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısını üçüncü tekil ve çoğul kişi yapıları kullanarak yansıttığı görülmüştür. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

Metnin ana başlığı olan “Festivaller” ve metnin alt başlıkları “Hıdrellez, Domates Festivali, Holi Renk Festivali” metnin içeriğine yinelemeler kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.4.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.4.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“İlginç Festivaller” metninde dış gönderim örneği bulgulanmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde 3. çoğul kişi adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

- Gösterme adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “burada” gösterme adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. Bu festival bir hafta sürüyor. İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar.”

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıdaki örneklerde verilen “bu” gösterme önadıyla artgönderim yapılmıştır.

“Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kağıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.

Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. Bu festival bir hafta sürüyor. (...) Bu festivale birçok turist de katılıyor.

Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar.”

- Dönüştürülme adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “kendileri” dönüştürülme adıyla artgönderim yapılmıştır.

“Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Aşağıdaki tümcelerdeki altı çizili verilen iyelik ekleri, bu metinde iyelik ekleriyle yapılan artgönderim örnekleridir:

“(İnsanlar) Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar.”

“Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan'da renk festivalinde baharı kutluyor.”

“Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

“Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor.”

“Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“Hıdrellez”

“Türk dünyasında her sene insanlar Hidrellez’i kutluyor.”

“6 Mayıs’ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar. İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar.”

“Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.”

“Domates Festivali”

“Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya’nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor.”

“Bir saat sonra köy sokakları domates çorbasına benziyor.”

“Holi Renk Festivali”

“Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan’da renk festivalinde baharı kutluyor. (...) Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

“Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

Bu metinde yer alan “Hidrellez’i” sözcüğü ile metnin başlığı olan “Hidrellez’e; “gecesi” sözcüğü ile “6 Mayıs’a; “kâğıtları” sözcükleri ile “dileklerini” sözcüğüne; “festivalini” sözcüğü ile başlığa; “sokakları” sözcüğü ile “Bunol Köyü”ne; “baharı” sözcükleri ile “bahar mevsimi”ne; “evlerini ve kendilerini” sözcükleri ile “insanlar” sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Aşağıdaki örneklerde altı çizili verilen kişi ekleri, bu metinde kişi ekleriyle yapılan artgönderim örnekleridir:

“6 Mayıs’ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar. İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar. Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar. Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına

asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.; İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar.; Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan’da renk festivalinde baharı kutluyor. Festival iki gün sürüyor. Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor. Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor. Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

Öngönderim öğeleri

“İlginç Festivaller” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.4.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.4.2.2.1. Yineleme

“İLGİNÇ FESTİVALLER

Hıdrellez

“Türk dünyasında her sene insanlar Hıdrellez’i kutluyor. 6 Mayıs’ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar. İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar. Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar. Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.”

Domates Festivali

Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya’nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. Bu festival bir hafta sürüyor. İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar. Bir saat sonra köy sokakları domates çorbasına benziyor. Bu festivale birçok turist de katılıyor.

Holi Renk Festivali

Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan’da renk festivalinde baharı kutluyor. Festival iki gün sürüyor. Festivalde insanlar odun

topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor. Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor. Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

Bu metinde yinelemeler çağrışımsal sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla da gerçekleştirilmiştir. Bu sözcükler “festival, Hıdrellez, kutlamak, kutlama, dilek, ağaca asmak, Domates Festivali, eğlenmek, katılmak. Boya, sürmek, kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor”dur.

4.4.2.2.2. Değişirir

Bu metinde “insanlar insanlara” sözcüklerinin yerine “birbirlerine” zamiri kullanılarak değişirir yapılmıştır:

“İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar.”

4.4.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksiltili yapılar özne ve dolaylı tümleç öğeleri eksik kullanılarak yapılmıştır:

“İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve (insanlar) üstünden atlıyorlar.”

“Böylece (biz) yeni yılda sağlıklı olacağız, (biz yeni yılda) berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar.”

“Ayrıca (onlar) bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve (onlar) bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda (onlar) bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.”

“İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve (onlar) eğleniyorlar.”

“Festivalde insanlar odun topluyorlar ve (onlar) büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra (onlar) bu ateşten bir parça götürüyorlar.”

4.4.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metindeki tüm yüklemeler eylem soyludur ve şu şekilde çekimlenmişlerdir:

“Bu festival bir hafta sürüyor.; Festival iki gün sürüyor.” tümcelerindeki altı çizili eylemler şimdiki zamanda, birinci tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“6 Mayıs'ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar.; İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar.; Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar.; Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar.; Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.; İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar.; Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar.; Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar.”

Bu tümcelerdeki altı çizili eylemler ise şimdiki zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Türk dünyasında her sene insanlar Hıdrellez'i kutluyor.; Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya'nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor.; Bir saat sonra köy sokakları domates çorbasına benziyor.; Bu festivale birçok turist de katılıyor.; Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan'da renk festivalinde baharı kutluyor.; Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.; Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor.; Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

Bu örneklerdeki eylemlerin özneleri çoğul olduğundan, altı çizili eylemler şimdiki zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.4.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metinde tümceler arası bağıntı ögeleri birlik, sonuç, amaç, katkı/sürerlilik, almaşım ve sebep ilişkileri kurmak amacıyla kullanılmıştır:

Birlik: “İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar.”

Sonuç: “Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar. Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

Amaç: “Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar.” “Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

Katkı/sürerlilik: “Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya’nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar. Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar.”

Almaşım: “Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.”

Sebeup: “Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor.”

4.4.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler altı çizili ögeler ve başlıklardır:

“Türk dünyasında her sene insanlar Hıdrellez’i kutluyor. 6 Mayıs’ta insanlar büyük bir kutlama yapıyorlar. İnsanlar 6 Mayıs gecesi büyük bir ateş yakıyorlar ve üstünden atlıyorlar. Böylece yeni yılda sağlıklı olacağız, berekete kavuşacağız diye düşünüyorlar. Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.

Her ağustos ayının son çarşambası insanlar İspanya’nın Bunol köyüne geliyor ve domates festivalini kutluyor. Bu festival bir hafta sürüyor. İnsanlar burada bir saat birbirlerine domates atıyor ve eğleniyorlar. Bir saat sonra köy sokakları domates çorbasına benziyor. Bu festivale birçok turist de katılıyor.

Bahar mevsiminin ilk dolunay zamanları insanlar Hindistan’da renk festivalinde baharı kutluyor. Festival iki gün sürüyor. Festivalde insanlar odun topluyorlar ve büyük bir ateş yakıyorlar. Sonra bu ateşten bir parça götürüyorlar. Çünkü onlar, ateş, evlerini ve kendilerini koruyor diye düşünüyor. Festival günü insanlar yüzlerine boya sürüyor ve birbirlerine kırmızı, sarı, yeşil, mavi, mor boyalar atıyor. Bu şekilde insanlar baharı karşılıyor.”

4.4.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Sosyodilbilimsel yeti bağlamında metinde üç kültürden insanların geleneklerine ve çeşitli nedenlerle kutladıkları festivallere ilişkin bilgiler yer almaktadır ve bu bilgiler metnin bu yetiyi geliştirmeye yönelik yapıda olduğunu göstermektedir. Türk dünyası için Hıdrellez'in, İspanyollar için Domates Festivali'nin ve Hintliler için Holi Renk Festivali'nin önemi üzerinde durularak sosyal ve kültürel bilgi aktarımı yapılmıştır.

4.4.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.4.3.1. Bağdaşıklık

İrdelenen bu metnin konusu Türk dünyası, İspanya ve Hindistan'da kutlanılan üç ayrı festivaldir. Metnin teması yani izleği ise, her bir kültürdeki festivallerin kutlanışının ilginçliğidir.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. ~ 2. tümce, Türk dünyasında kutlanan festivalin zamanı.
- 3. ~ 5. tümceler arası, Hıdrellez festivali sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerle ilgili bilgi sunumu.
- 6. tümce, festival sonundaki etkinlik.
- 7. tümce, İspanya'da kutlanan festivalin zamanı.
- 8. ~ 10. tümce, Domates Festivali sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerle ilgili bilgi sunumu.
- 11. tümce, bu festivale katılanlarla ilgili bilgi.
- 12. tümce, Hindistan'da kutlanan festivalin zamanı.
- 13. ~ 17.tümce, Holi Renk Festivali sürecinde gerçekleştirilen etkinliklerle ilgili bilgi sunumu.
- 18. tümce, bu festival sonucunda insanların beklentileri.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.4.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metindeki örgelerin izleği destekleyici bir şekilde okuyucuya sunulması, metnin kültürel ve sosyal unsur aktarımını bağdaşıklık ölçütüyle desteklediğini göstermektedir. Bu sosyal undurlar Türk dünyası, İspanya ve Hindistan'daki

festivallerden hareketle verilen kültürel ve sosyal bilgilerdir. Fakat metnin öğretimde yeterli olduğunu söylemek için diğer ölçütler bakımından da değerlendirme yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4.4.3.2. Niyetlilik- Amaç

Yazar bu metin ile okuyucuya muhtemelen hiç duymamış olduğu festivallerle ilgili bilgi vermeyi amaçlamıştır. Gerek metnin tümü gerekse bölümleri, tıpkı başlığı gibi “İlginç Festivalleri” konu alarak okurun üzerinde amaçladığı etkiyi bırakmış ve farklı ülkelerdeki festivallere ilişkin bilgi aktarma hedefine ulaşmıştır.

4.4.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Yazar(lar) metinde üç kültürün farklı festivallerinden yola çıkarak bu kültürlerle ait bilgiler sunmayı amaçlamıştır. Türk dünyasındaki Hıdrellez, İspanyol kültüründeki Domates Festivali ve Hint kültüründeki Holi Renk Festivali bu kültürlerdir. Metinde sunulan bu üç kültüre ait sosyo-kültürel bilgi bu metnin bilgi verme niyetini gerçekleştirdiğini göstermektedir.

4.4.3.3. Bilgisellik

Bu metin yazar tarafından A1 Türkçe düzeyindeki bir okurun anlayacağı sade bir dille yazılmış olmasına karşın, birtakım bağlaçların yaygın kullanımı (*böylece, diye, çünkü*) ve uzun tümce seçimleri bilgi toplama bağlamında metnin bilgi aktarım hedefini desteklememiştir.

Yazar genel olarak anlatımı doğrudan verse de zaman zaman okuyucuya örtük anlatımlarla da bilgi aktarmıştır.

Örneğin “Ayrıca bir kâğıda ev, araba, mezuniyet, evlilik gibi dileklerini yazıyorlar ve bu kâğıtları gül ağacına asıyorlar. Gece sonunda bu kâğıtları insanlar denize veya nehre atıyorlar.” tümceleri içeriğindeki dileklerin Türk toplumunca önemli addedildiği çıkarsaması yapılabilmektedir. Metinde aynı zamanda Hıdrellez’in bu dilekler suya atılacağı için su kıyısına yakın yerlerde kutlandığı önvarsayımını barındırır.

Yine Hıdrellez ve Holi Renk Festivali’nde baharın gelişinin karşılanması, Türk ve Hint dünyası için bahar ayının önemli bir ay olarak ele alındığını sezdirimlerle okuyucuya aktarmıştır.

4.4.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Sosyo-kültürel bilgiler bağlamında metin her bir kültürdeki festivallere yönelik bilgiler (Türk kültüründeki Hıdrellez, İspanyol kültüründeki Domates Festivali ve Hint kültüründeki Holi Renk Festivali), gelenekler ve inançlar bağlamında yapılan kutlamalar, toplumsal değerlere ilişkin tutumlar ve bölgesel kültürler bakımından ayrıntılı bir bilgi aktarımında bulunmaktadır. Bu bilgi sunumu metnin bilgisellik ölçütünü karşılamalarıyla desteklenmiştir.

4.4.3.4. Kabul Edilebilirlik

Metinde her bir kültür açısından önem arz eden dini ve/ya kültürel ritüellerden detaylıca bahsedilmiş ve bu şekilde metnin kültürler açısından kabul edilebilirliği desteklenmiştir.

4.4.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin sosyo-kültürel bilgi bakımından zengin olması, bu metnin okuyucusunda kültürlerarası bir bilinci yansıtacağı ve yükselteceği anlamına gelmemektedir. Tıpkı bu metin örneğindeki gibi detaylı kültürel öğelerin öğrenciye aktarımı, öğrencinin bu üç kültürdeki hem içeriği hem zamanı hem de mekânı bakımından farklılık arz eden festivallerden hangisini kendi kültürüyle ilişkilendireceğini netleştirmemesi noktasında eksik kalmaktadır. Çünkü metinde Türk kültüründeki Hıdrellez karşılığı diğer kültürlerde verilen festivaller birbirlerine denk düşmemektedir.

Hıdrellez adı Hıdır ve İlyas peygamberlerin adlarının birleşiminin Türkçede değişime uğramasıyla oluşmuş, İslam öncesi uzantıları bulunan, Anadolu'daki farklı inanç ve dinlerden etkilenmiş bir bahar bayramıdır. Türklerin halk inancındaki Hızır, Hristiyan toplumunun Saint Nicholas (Noel Baba) ve Saint Georges'a (Aya Yorgi) tekabül etmektedir. Bu inanişe göre Hızır ve İlyas peygamberlerin buluşmasıyla tabiat canlanır, kuzular kesilir, ateşler evlerdeki eski eşyalarla yakılır, ateşin külünü hastaların alınına sürülür, oruç tutulur (Döğüş, 2015, s. 74). Hatta bazı yörelerde bekar kızlar tuzlu hamur yapıp kargalar tarafından yenmesini beklerler. İnanışlarına göre bu hamuru yiyen kargalar ne tarafa uçarlarsa kızların kısmeti o taraftan çıkacaktır (Kalafat ve Turan, 2013). Kısacası Hıdrellez Türklerin bulunduğu her coğrafyada farklı biçimlerde fakat aynı sebeple kutlanmaktadır.

Dolayısıyla bu metnin Türk kültürünü aktarırken diğer kültürlerdeki festivaller gibi değil, Türk inançlarının diğer inançlarla karmasından oluşan bir bayramdır. Bu bakımdan Saint Nicholas (Noel Baba) ve Saint Georges'a (Aya Yorgi) ilişkin kutlanarak verilmiş olsaydı, metnin kabul edilebilirliği desteklenmiş olurdu.

Ayrıca bu metnin parçalarından ilki bir Türk festivali olan Hıdrellez'den bahsetmekte ve bu kutlamanın 6 Mayıs gecesi yapıldığını öne sürmektedir. İkinci festival ise ağustos ayının son çarşambası İspanya'da yapılan Domates Festivali'dir. Son festival ise bahar mevsiminin ilk dolunay zamanı olan şubat sonu veya mart başında Hindistan'da kutlanan Holi Renk Festivali'dir. Fakat festivallerin tarihleri konusunda bir denklik yoktur. İlk festival ilkbahar, ikincisi yaz ve sonuncusu kış sonuna denk geldiğinden üç kültürün festivalleri arasında zamansal bir uyum yakalanamamıştır.

4.4.3.5. Durumsallık

Üç farklı kültürdeki festivaller konusunda okuyucuya bilgi vermeyi amaçlayan bu açıklayıcı tipteki metinde yazar okuyucunun kendi kültüründeki festivallerle ilişki kurma durumunu diğer kültürlerden sunduğu örneklerle gerçekleştirmiş ve metnin durumsallık ölçütüne uygun olmasını sağlamıştır.

4.4.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu tip metinlerde farklı kültürlerden bilgiler verilirken okuyucunun kendi kültürüyle hedef dilin kültürü arasında kuracağı bağ, diğer bir deyişle kültürlerarası bilinç ve durumsallık durumu desteklenir nitelikte olmalı, metin öğrencinin edinç kazanımına katkıda bulunmalıdır. Bu metni okuyan bir öğrenci veya okur üç farklı kültürdeki, üç farklı zamanda ve üç farklı etkinlik çerçevesinde kutlanan festivallerle kendi kültürünü karşılaştırma şansını yakalayacaktır.

4.4.3.6. Metinlerarasılık

Üç kültüre ait farklı festivalleri konu edinen bu metin, bu kültürlerin ve festivallerin kutlanmasına dair bilgileri içermesi bakımından metinlerarasılık ölçütünü karşılamaktadır.

4.4.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metnin yer aldığı “Kültürden Kültüre” bölümünde okuma etkinliğinin yanında konuşma etkinliği yer almaktadır. Bu etkinlikte öğrenciye “İnsanlar bu festivalleri nerede ve ne zaman kutluyor?, Sizce bu festivallerden hangisi daha ilginç?, Sizin ülkenizde bu festivallere benzer ilginç bir festival var mı?” soruları yöneltilerek öğrencinin kendi kültürüyle ilişki kurması istense de, örnek sunulan festivaller arasında yukarıda bahsedilen uyumsuzluklardan ötürü bu kazanım tam anlamıyla gerçekleşmeyecektir. Bu bakımdan metin aynı zaman, mekan veya festivaller bağlamında yeniden yapılandırılmalıdır. Oysaki bu metin ve etkinliklerle öğrencinin kültürel duyarlılığına hizmet edilmemiş, iki kültür arasında bağ kurması ve/ya metinlerarasılık ve kültürlerarasındaki farklılıklara ilişkin bilinç geliştirme yetisi desteklenmemiştir.

4.4.4. “İlginç Festivaller” Metninin Değerlendirilmesi

Bu metin bağlaşıklığı eksilti, gönderim öğeleri, yinelemeler gibi birçok yapıyla sağlanmıştır. Fakat metnin hedef kitlesinin A1 düzeyindeki öğrenciler oluşu metnin durumsallık ve bilgisellik ölçütlerini karşılamaında engel teşkil etmiştir.

Bu bilgiler doğrultusunda metnin sosyo-kültürel boyutları yabancılara Türkçe öğretimi çerçevesinde değerlendirildiğinde, metnin hedef dilin kültürüne ait sosyo-kültürel bilgilerin aktarımını tam olarak sağlayamadığı, dolayısıyla iletişimsel yetiler ve edinçler bağlamında eksik kazanımlar sunduğu ve geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Ayrıca kültürleri yansıması ve bilgilendirmenin daha kalıcı olması bakımından bu festivallerin kutlandığı gerçek yaşamdan öğeler dinleme etkinlikleri ve videolarla desteklenmelidir. Nitekim *Avrupa Dil Çerçeve Programı* da bu konuda hedef dilin kültürü tanıtılırken, aynı zamanda o kültüre ait folklorik klişelerin güne uygunluğun da bulunması gerektiğini belirtmektedir (Council of Europe, 2001).

4.5. “Sohbet Kültürü” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

SOHBET KÜLTÜRÜ

 Türkiye’de insanların siyaset ve din konularında farklı düşünceleri vardır. Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz. Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.

 Arap kültüründe din ve siyaset çok önemli. Bu nedenle herkes ile bu konuları konuşuyoruz. Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.

 İngiltere’de ailemizle veya arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konuşuyoruz. Fakat genellikle iş veya yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz. Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din veya siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz. Bir kişi ile ilk defa tanıştıysak, onun yaşını sormak da hoş değildir.

1. Siz ülkenizde yakın arkadaşlarınızla hangi konuları, yeni arkadaşlarınızla hangi konuları konuşuyorsunuz?

Şekil 6: A1 Düzeyindeki 5. Metin "Sohbet Kültürü"

4.5.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A1 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*’nın 6. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Metnin fiziki yapısında her bir paragrafın yanında bir fotoğraf bulunmaktadır (Bkz. Şekil 6) ve metin 3 paragraf, 11 tümce ve 100 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandığında yazarın 4 ad ve 7 eylem tümcesi kullandığını ve tüm tümcelerin yüklem yerine göre kurallı tümce olduğu bulgulanmıştır. Yazar anlamına göre 4 adet olumsuz tümce kullanmayı tercih etmiştir.

Tümceler yapılarına göre gruplandığında ise yazarın genelde basit tümceleri tercih ettiği (9 adet); fakat 1 adet bağlı tümce (Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.) ve 1 adet iç içe birleşik (Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.) tümce kullandığı saptanmıştır.

Metnin tümüne bakıldığında, her bir ülke için üç farklı anlatıcı olduğu tespit edilmiştir. Birinci tekil adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlatıcının kendi bakış açısını

yansıttığı; fakat zaman zaman üçüncü tekil ve çoğul kişilere ilişkin anlatımların yer aldığı tespit edilmiştir. Anlatıcı anlattıklarına tanık olmuştur ve öznel anlatımında var olan kişilerden biridir. Bu yüzden anlatıcının konumu iç odaklayıma uygundur.

4.5.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.5.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Sohbet Kültürü” metninde dış gönderim örneği bulgulanmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “o” 3.tekil kişi adlı ile artgönderim yapılmıştır:

“Bir kişi ile ilk defa tanışıyorsak, onun yaşını sormak da hoş değildir.”

- Belgisiz adıyla yapılan artgönderim

“Bu nedenle herkes ile bu konuları konuşuyoruz.” tümcesindeki “herkes” adıyla artgönderim yapılmıştır.

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

“Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.” tümcesindeki “bu” önağıyla artgönderim yapılmıştır.

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu tümcelerdeki iyelik ekleri ile metinde artgönderim yapılmıştır:

“Türkiye’de insanların siyaset ve din konularında farklı düşünceleri vardır. (Biz) Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz. Türkiye’de erkeklerle maaşını sormak hoş değildir.; Arap kültüründe din ve siyaset çok önemli. (...) Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve (biz) bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.; (Biz) İngiltere’de ailemizle veya arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konuşuyoruz. Fakat genellikle iş veya yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz. Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim
“Türkiye’de insanların siyaset ve din konularında farklı düşünceleri vardır. (Biz) Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz. Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.; (...) (Biz) Bu nedenle herkes ile bu konuları konuşuyoruz. Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.; (Biz) İngiltere’de ailemizle veya arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konuşuyoruz. Fakat genellikle iş veya yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz. Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

Öngönderim öğeleri

“Sohbet Kültürü” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.5.2.2. Sözcüksel Bağlaşıklık

4.5.2.2.1. Yineleme

Bu metinde yinelemeler genellikle sohbete ilişkin “konuşmak, hakkında, konu, sormak” sözcüklerinin kullanımıyla yapılmıştır. Bunun yanı sıra arkadaş ve Türkiye’de sözcüklerinin kullanımı da tekrarlanarak metnin bağlaşıklığına katkı sağlanmıştır.

“SOHBET KÜLTÜRÜ”

“Türkiye’de insanların siyaset ve din konularında farklı düşünceleri vardır. Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz. Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.; Arap kültüründe din ve siyaset çok önemli. Bu nedenle herkes ile bu konuları konuşuyoruz. Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.; İngiltere’de ailemizle veya arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konuşuyoruz. Fakat genellikle iş veya yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz. Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

4.5.2.2.2. Değiştirim

“Sohbet Kültürü” metninde değiştirim rneği bulgulanmamıştır.

4.5.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksiltili yapılar özne, tamlayan, kişi eki gibi ögelerin eksiltili kullanımıyla yapılmıştır:

“Bu nedenle (biz) Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz.”

“(Biz)Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz.”

“Arap kültüründe din ve siyaset çok önemli (dir).”

“Bu nedenle (biz) herkes ile bu konuları konuşuyoruz.”

“Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda (biz) sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.”

“İngiltere’de (biz) (bizim) ailemizle veya (bizim) arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konuşuyoruz.”

“Fakat (biz) genellikle iş (arkadaşlarımızla) veya (bizim) yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz.”

“Ayrıca (biz) (bizim) yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

4.5.2.2.4. Eylem ekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklemler ek eylemin geniş zamanıyla ekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemler ise aşağıda örneklerle belirtilmiştir:

“Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konusuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konusuyoruz. Bu nedenle herkes ile bu konuları konusuyoruz. Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konusuyoruz. İngiltere’de ailemizle veya arkadaşlarımızla rahatça sağlık problemlerimiz hakkında konusuyoruz. Fakat genellikle iş veya yeni

arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz. Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

Bu tümcelerdeki altı çizili eylemler şimdiki zamanda, birinci çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.5.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metinde bağıntı ögelerinin örneklerine karşıtlık, birlik, sonuç ve katkı/sürerlilik bağlamında rastlanmaktadır:

Karşıtlık: “Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.”

“Fakat genellikle iş veya yeni arkadaşlarımızla maddi konularda konuşmuyoruz.”

Birlik: “Türkiye’de insanların siyaset ve din konularında farklı düşünceleri vardır.”

“Fakat sağlık ve para problemleri çok özeldir ve bu konularda sadece yakınlarımız ile konuşuyoruz.”

Sonuç: “Bu nedenle Türkiye’de genellikle yakın arkadaşlarımızla siyaset ve din konularını konuşuyoruz. Yeni arkadaşlarımızla ise sağlık ve iş hakkında konuşuyoruz.”

“Bu nedenle herkes ile bu konuları konuşuyoruz.”

Katkı/ sürerlilik: “Ayrıca yeni arkadaşlarımızla din ve siyaset hakkında hiç konuşmuyoruz.”

4.5.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler “Türkiye’de, Arap kültüründe, İngiltere’de” sözcükleridir. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.5.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin bağlaşıklık ögeleriyle A1 düzeyindeki bir okuyucunun anlayacağı türde yazılmıştır. Yukarıdaki bölümde örneklenen bu ögeler metnin yabancılara Türkçe öğretimindeki katkısını gösterir niteliktedir.

4.5.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.5.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türk, Arap ve İngiliz sohbet kültürüdür. Metnin izleği ise bu kültürlerarasındaki sohbet konularının ve kültürünün farklı olmasıdır.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Türkiye'deki insanların farklı düşüncelere sahip olması.
- 2. ~ 3. Tümceler arası, Türklerin hangi konuları konuştukları
- 4. tümce, Türkiye'de hangi konunun konuşulmaması.
- 5. tümce, Arap kültüründe hangi konuların önemli olduğu
- 6. ~ 7. Tümceler arası, Arap kültüründe konuşulan ve konuşulmayan konuların gerekçeleri
- 8. ~ 11. Tümceler arası, İngiliz kültüründe konuşulan ve konuşulmayan konular.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.5.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metindeki örgelerin uyumu izleğin içeriğini desteklemiş, bu durum metnin bağdaşıklık ölçütünü karşılayarak yabancılara Türkçe öğretimine katkısını güçlü kılmıştır.

4.5.3.2. Niyetlilik- Amaç

Farklı kültürlerdeki sohbet konuları konusunda bilgi verme amacını taşıyan bu metin amacına ulaşmış ve metnin niyetlilik-amaç ölçütünü yerine getirmiştir.

4.5.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A1 düzeyindeki bir okuyucunun anlayacağı nitelikte kaleme alındığı için niyetini gerçekleştirerek yabancılara Türkçe öğretimi konusunda yeterlidir. Bilgi verme amacındaki bu metin öğrenciye Türk, Arap ve İngiliz kültürlerindeki toplumsal yaşam ve sohbet kültürüne yönelik bilgileri öğrenciye sunarak aynı zamanda incelik kuralları konusunda da bilgi vermiş olmaktadır. Örneğin metin Türkiye'de yakın arkadaşlarla siyaset ve din konuşulduğundan, yeni arkadaşlarla ise sağlık ve iş gibi konulara yönelik sohbetler edildiğinden bahsetmektedir. Arap kültüründe ise din ve

siyaset konularının önemli olmasından hareketle herkesle bu konular hakkında konuşulabileceğinden, fakat sağlık ve para konularının yalnızca yakınlarla konuşulabileceğinden bahsedilmiştir. İngiliz kültüründe ise sağlık konusunun aile veya yakın arkadaş çevresiyle konuşulabileceği, din ve siyaset konusunda hiç konuşulmadığı; iş arkadaşlarıyla veya yeni arkadaşlarla ise maddi konuların konuşulmayacağı ve yeni tanışılan birine yaşının sorulmaması gerektiği metinde söylenmektedir.

4.5.3.3. Bilgisellik

Bu metin üç farklı kültürdeki sohbet konularında okura bilgi sunmayı amaçlamıştır. Bu nedenle birtakım bağlaşıklık öğelerine başvurulmuştur. Bu metin yazar tarafından A1 Türkçe düzeyindeki bir okurun anlayacağı sade bir dille yazılmıştır. Fakat eksiltili yapıların ve bağıntı öğelerinin çokça kullanımı metnin bilgi aktarım hedefini desteklememiş, bilgisellik ölçütünün yerine getirilmesinde engel teşkil etmiştir.

Yazar okuyucunun sezdirimler yoluyla çıkarsamalar yapmasını sağlamıştır. Örneğin “Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.” söylemi, bu ülkede kadınlara maaşını sormak hoştur bilgisini barındırmaktadır.

4.5.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin sosyodilbilimsel yeti bağlamında nezaket kurallarına sıklıkla yer vermiş, özellikle toplumsal ilişkilerin dilsel göstergelerinin nasıl kullanılacağı konusunda okura detaylıca bilgi sunmuş, bu yönüyle de A1 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğuna katkı sağlayacak nitelikte hazırlanmıştır. Metinde ayrıca Türk, Arap ve İngiliz kültüründe toplumsal yaşam, toplumsal katmanlar açısından kişiler arası ilişkiler (kesit dile yönelik uygun söylemler, iş arkadaşlarıyla ve yakın arkadaşlarla konuşulabilecek ve konuşulması hoş karşılanmayan konular), toplumsal kurallar, cinsiyete yönelik uygun sorular ve meslek gruplarına ilişkin bilgiler yer almaktadır ve böylelikle metin iletişimsel yeti ve edinçleri desteklemektedir.

4.5.3.4. Kabul Edilebilirlik

Bu metin öncelikle Türkiye’deki sohbet kültürünü merceğe almış, farklı siyaset ve dini görüşlere sahip olan Türklerin yakın arkadaşlarıyla genellikle bu konulardan konuştuğundan; yeni tanıştığımız kişilerle ise sağlık ve iş konularında

konuştuklarından bahsetmekte; bu noktada spor, medya (diziler, TV programları, vb), sanat gibi konuların konuşulmasını konuya dahil etmemiştir.

Ayrıca “Türkiye’de erkeklere maaşını sormak hoş değildir.” söylemi, bu dili ve kùltürü yeni öğrenmekte olan birinde bu ÷lkede yalnızca erkeklerin çalıştığı veya kadınlara maaşlarının sorulabileceği gibi izlenimler bırakarak eksik bilgi vermektedir. Dolayısıyla bu durum Türkiye’deki gerçekleri yansıtmamaktadır.

4.5.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kùltürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin kabul edilebilirlik ölçütlerini karşılamaması durumu, öğrencinin edinçleri öğrenmesi konusunda engel teşkil etmiştir. Metinde kişiler arası ilişkiler ve toplumsal yaşam konularına sıklıkla değinilmiş olsa da metin sosyo-kùltürel bilgiyi karşılama durumu bir önceki başlıkta anlatılan gerekçelerden ötürü eksik kalmıştır. Bu yönüyle metin geliştirilmelidir.

4.5.3.5. Durumsallık

Bu tip açıklayıcı ve bilgi verici tipteki metinlerle yazarın okuyucudan tam anlamıyla bir benimseme yapmasını bekleyemez. Diğer bir deyişle okuyucu aldığı bu bilgileri kendi değer yargıları içerisinde çözebilir, fakat kendi kùltürü, dili, sosyal çevresi gibi etkenlerle yazarın vermek istediği bilgiyi eksiksiz anlamayabilir (Günay, 2007).

Burada yazarın Türk, Arap ve İngiliz sohbet kùltürünü okuyucuya aktarmak istediği bu metin, okuyucuda hiç kuşkusuz kendi kùltürel değerlerini ve bu üç kùltüre ilişkin o güne kadar bildiklerini gözden geçirme gibi bir eğilime neden olacaktır. Bu bakımdan yazar okuyucunun durumsallığını dikkate almıştır.

4.5.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kùltürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Kùltürlerarası bilinç geliştirme konusunda metin durumsallık ölçütünü karşılamış, öğrencinin kendi kùltürüyle hedef kùltür arasında bağ kurmasına gerek metin içindeki dilsel ifadelerle gerekse “Kùltürden Kùltüre” bölümünde yer alan konuşma etkinliğiyle katkı sağlamıştır.

4.5.3.6. Metinlerarasılık

Bu metin Türkiye, Arap ve İngilizlerin sohbet kültürüyle ilgili bilgi vermektedir. Bu bilgiler okuyucuya sunulurken manevi kültür öğelerine gönderim yaptığı için metinlerarasılık ölçütünü karşılamaktadır.

4.5.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinde geçen “Siz ülkenizde yakın arkadaşlarınızla hangi konuları, yeni arkadaşlarınızla hangi konuları konuşuyorsunuz?” etkinliği öğrencinin kendi kültürüyle bağlantı yapmasını sağlayacaktır. Bu etkinlik ile ayrıca öğrencinin hedef dilde yeterlik kazanması ve toplumsal ilişkilerin dilsel göstergelerine yani bağlama vurgu yapılarak sosyo-kültürel yapıya dikkat çekilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle metnin öğrencinin çok dillilik ve çokkültürlülük deneyimlerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.5.4. “Sohbet Kültürü” Metninin Değerlendirilmesi

İnceleme altına alınan bu metin birtakım öğelerle bağlaşıklığı sağlamaktadır. Fakat metin bilgisellik ve kabul edilebilirlik ölçütlerini, özellikle A1 düzeyindeki bir okuyucunun anlayacağı düzeyde olmadığı için karşılamamaktadır. Metinde çok fazla eksilteli yapının ve bağıntı öğelerinin kullanılmasının metni A1 düzeyindeki bir öğrenci tarafından anlaşılacak özellikte kıldığı düşünülmektedir.

Sosyo-kültürel boyutta değerlendirildiğinde bu metin *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’nın iletişimsel öğelerin ön planda tutulması öngörüsünü destekler nitelikte görünmektedir. Nitekim metnin başlığı “Sohbet Kültürü”dür. Ne yazık ki ne metin ne de metin ötesi görseller (metin iletişimden bahsetmekteyken her metinde tek bir kültürü yansıttığı düşünülen bir kişi yer almaktadır) bu öngörüyle bağdaşmamaktadır.

4.6. “Yemek Kültürü” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

YEMEK KÜLTÜRÜ

1. Aşağıda farklı ülkelerin bazı ünlü yemekleri var. Kişiler ile yemek resimlerini eşleştirelim.

Merhaba. Benim adım Shiye. Çinliyim. “Pekin ördeği” çok lezzetli ve farklı bir yemek.

Merhaba. Benim adım Aynaz. İranlıyım. “Pilavi” safran ve pirinç ile yapıyoruz. Çok lezzetli.

Merhaba. Benim adım Elenora. İtalyalıyım. “Lazanya”yı tavsiye ediyorum.

Merhaba. Benim adım Margarita. Rusyalıyım. “Pelmeniye” baylıyorum.

Merhaba. Benim adım Alain. Fransızlıyım. “Salyangoz” yemeğini seviyorum.

Merhaba. Benim adım Ayman. Mısırlıyım. “Falafel” seviyorum.

2. Bu yemeklerden hangilerini biliyorsunuz?

Şekil 7: A2 Düzeyindeki 1. Metin "Yemek Kültürü"

4.6.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştir.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 1. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin fiziki yapısında dikkat çeken ilk özellik hem ülkenin tipik vatandaşları hem de metnin başlığıyla bağlantılı olarak yemek fotoğraflarının olmasıdır (Bkz. Şekil 7). Bu da “Kültürden Kültüre” bölümü için önemli ve dikkat çekici bir unsur olmuştur. Metin 6 metin kutusu/paragraf, 25 tümce ve 56 sözcükten oluşmaktadır.

Her bir metin kutusu veya paragraf, birbirinin yapı olarak tekrarı niteliğindedir. Bu yüzden tümceler birbirlerine yakın yapıda ve türdedirler. Beş adet eylem tümcesi kullanılmıştır. Yüklemin yerine göre tüm tümceler kurallı ve anlamına göre

olumludur. Her bir paragraf “Merhaba.” ile başladığından 6 adet ünlem tümcesi kullanılmıştır. Tüm tümceler yapılarına göre basit yapıdadır.

Metnin bütününe bakıldığında, her bir ülke için bir anlatıcı olmak üzere toplam altı farklı anlatıcı olduğu tespit edilmiştir. Birinci tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlatıcının kendi bakış açısını yansıttığı; fakat zaman zaman üçüncü tekil kişilere ilişkin anlatımların yer aldığı tespit edilmiştir. Anlatıcı anlattıklarına tanık olmuştur ve öznel anlatımında var olan kişilerden biridir. Bu yüzden anlatıcının konumu iç odaklayıma uygundur.

Metnin başlığı olan “Yemek Kültürü”, metnin içeriğine yinelemeler yoluyla kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.6.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.6.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Yemek Kültürü” metninde dış gönderim örneği bulgulanmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Metindeki her bir metin kutusunda geçen “benim adım” tamlamasında iyelik ekiyle anlatıcının kendisine artgönderim yapılmıştır.

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Metinde 1. tekil ve 1. çoğul kişi ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“(Ben) Çinliyim.”

“(Ben) İranlıyım.”

“(Biz) “Pilavı” safran ve pirinç ile yapıyoruz.”

“(Ben) İtalyalıyım.”

“(Ben) “Lazanya”yı tavsiye ediyorum.”

“(Ben) Rusyalıyım.”

“(Ben) “Pelmeniye” bayılıyorum.”

“(Ben) Fransalıyım.”

“(Ben) “Salyangoz” yemeğini seviyorum.”

“(Ben) Mısırlıyım.”

“(Ben) “Falafeli” seviyorum.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

Yemek Kültürü

“1.Merhaba. Benim adım Shiye. Çinliyim. “Pekin ördeği” çok lezzetli ve farklı bir yemek.”

“3.Merhaba. Benim adım Elenora. İtalyalıyım. “Lazanya”yı tavsiye ediyorum.”

“5.Merhaba.Benim adım Alain. Fransalıyım. “Salyangoz” yemeğini seviyorum.”

Bu metindeki “Pekin ördeği, Lazanya’yı” ve “Salyangoz yemeğini” sözcükleri ile hem bu sözcüklerden önce yer alan ülke adlarına, hem de başlıkta yer alan “Yemek Kültürü” söz grubuna artgönderim yapılmıştır.

Öngönderim öğeleri

“Yemek Kültürü” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.6.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.6.2.2.1. Yineleme

Bu metnin her bir bölümü “Merhaba. Benim adım (...) ...liyim” sözcüklerinin tekrarıyla oluşmuş ve metnin bağlılığı pekiştirilmiştir.

“Merhaba. Benim adım Shiye. Çinliyim. “Pekin ördeği” çok lezzetli ve farklı bir yemek.”

“Merhaba. Benim adım Aynaz. İranlıyım. “Pilavı” safran ve pirinç ile yapıyoruz. Çok lezzetli.”

“Merhaba. Benim adım Elenora. İtalyalıyım. “Lazanya”yı tavsiye ediyorum.”

“Merhaba. Benim adım Margarita. Rusyalıyım. “Pelmaniye” bayılıyorum.”

“Merhaba. Benim adım Alain. Fransalıyım. “Salyangoz” yemeğini seviyorum.”

“Merhaba. Benim adım Ayman. Mısırlıyım. “Falafeli” seviyorum.”

Bu görünümünün yanı sıra yemek kültürüyle bağlantılı olarak “lezzetli, yemek, bayılmak, safran, pirinç” ve ülkelere özgü yemek adları da yineleme şeklinde kullanılarak bağlaşıklığa katkı sağlamıştır.

4.6.2.2.2. Değişirir

“Yemek Kültürü” metninde değiştirir örnekđi bulgulanmamıştır.

4.6.2.2.3. Eksilti

Bu metindeki eksiltili yapılar kişi eki ve özne eksikliği yoluyla yapılmıştır:

“Benim adım Shiye (dir). (Ben) Çinliyim. “Pekin ördeği” çok lezzetli ve farklı bir yemek (tir).”

“Benim adım Aynaz (dır). (Ben) İranlıyım. (Biz) “Pilavı” safran ve pirinç ile yapıyoruz. (o) Çok lezzetli (dir).”

“Benim adım Elenora (dır). (Ben) İtalyalıyım. (Ben) “Lazanya”yı tavsiye ediyorum.”

“Benim adım Margarita (dır). (Ben) Rusyalıyım. (Ben) “Pelmeniye” bayılıyorum.”

“Benim adım Alain (dır). (Ben) Fransalıyım. (Ben) “Salyangoz” yemeğini seviyorum.”

“Benim adım Ayman (dır). (Ben) Mısırlıyım. (Ben) “Falafeli” seviyorum.”

4.6.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklemler ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemlerin çekimi ise aşağıda örneklendirilmiştir:

“Pilavı safran ve pirinç ile yapıyoruz.;” tümcelerindeki altı çizili eylemler şimdiki zamanda, birinci çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Lazanyayı tavsiye ediyorum.; Pelmeniye bayılıyorum.; Salyangoz yemeğini seviyorum.; Falafeli seviyorum.” tümcelerindeki altı çizili eylemler şimdiki zamanda, birinci tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.6.2.2.5. Bağını Öğeleri

Bu metindeki bağını öğeleri birlik bağlamında kullanılmıştır:

“Pekin ördeği” çok lezzetli ve farklı bir yemek.

“Pilavı” safran ve pirinç ile yapıyoruz.

4.6.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metin “Merhaba. Benim adım (...)” sözcüklerinin tekrarıyla başlayan tümcelerle ve metin kutucuklarıyla bölümlere ayrılmıştır.

4.6.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye kendi düzeyi uyarınca sosyo-kültürel bilgi sunarak yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine katkı sağlamıştır. Sunulan bu sosyal ve kültürel bilgiler Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır’daki yemekler ve yaygın olan kişi adlarıdır.

4.6.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağlılık Görünümleri

4.6.3.1. Bağlılık

Metnin konusu, Çin, İran, İtalya, Rus, Fransa ve Mısır’daki yemek kültürleridir. Metnin izleği ise Çin, İran, İtalya, Rus, Fransa ve Mısır’daki yemek kültürlerinin farklı olduğudur.

Bu metninde 6 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki öğeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1.~ 4. tümceler arası, Çinli konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.
- 5.~ 9. tümceler arası, İranlı konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.
- 10.~ 13. tümceler arası, İtalyan konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.
- 14.~ 17. tümceler arası, Rus konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.
- 18.~ 21. tümceler arası, Fransız konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.

- 22.~ 25. tümceler arası, Mısırlı konuşmacının selamlaması, nereli olduğu, ülkesindeki meşhur yemeğin adı.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.6.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

İletişimsel yetisi bağlamında ele alınan sosyodilbilimsel yetide toplumsal ilişkilerin dilsel göstergeleri “*Merhaba.*” hitabıyla yapılmıştır. Bu hitabın ardından anlatıcının kendini “*Benim adım....*” yapısıyla tanıtmaması ve ardından nereli olduğunu belirtmesi bağlamla ilgili olarak sosyodilbilimsel yetinin alanına girmektedir. Yazar bu kullanımları ayrıca bağdaşıklık ölçütüyle pekiştirmiştir.

Ayrıca metinde bulunan “bayılmak” deyimini de Türk kültüründeki dilsel göstergelere ilişkin bilgi sunması açısından kültür aktarımını desteklemiştir.

4.6.3.2. Niyetlilik- Amaç

Açıklayıcı/bilgi verici tipteki bu metinde yazar Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır gibi altı farklı ülkenin her birinin kendine özgü yemek kültürü konusunda okuyucuya bilgi verme niyetini gerçekleştirmiştir.

4.6.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin dili öğrenen bireye bilgi verme amacı dilsel öğelerle pekiştirilerek bu metnin yabancılara Türkçe öğretimindeki sosyal ve kültürel bilgi aktarımı işlevi sağlanmıştır. Bu sosyo-kültürel bilgi Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır kültürün gündelik yaşamı ve yemekleri (Pekin ördeği, safranlı pilav, lazanya, pelmeni, salyangoz yemeği, falafel), her bir kültüre ait kişi adları (Çin-Shiye, İran-Aynaz, İtalya-Elenora, Rusya-Margarita, Fransa-Alain, Mısır-Ayman), ve toplumsal kurallara yöneliktir.

4.6.3.3. Bilgisellik

Bu metin ülkeler ve ülkelerin yemek kültürleriyle ilgili bilgi verme ölçütünü sağlar niteliktedir. Yazar anlatımı doğrudan yapmış, örtük yapı kullanımlarına başvurmamıştır. Özellikle kullanılan sade dil ve benzer tümce yapıları metnin bilgisellik özelliğini pekiştirmiştir.

4.6.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Edinçlerden sosyo-kültürel bilgi bağlamında ise metinde altı farklı ülkenin yemek kültürü gerek metin içi gerekse metin ötesi görsellerle zengin bir sunumla verilmiştir. Böylelikle metin yabancılara Türkçe öğretimine öğrencilere sosyo-kültürel bilgiler sunması bakımından katkı sağlamıştır. Metinde Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır olmak üzere altı kültürün gündelik yaşamı ve beslenme alışkanlıklarına yönelik bilgiler (yemek yapmak), toplumsal kurallar ve gelenekler bağlamında her bir kültüre ait yiyecek ve içeceklere ilişkin bilgiler verilerek dil öğretiminin yanında kültür öğretimi desteklenmiştir.

4.6.3.4. Kabul Edilebilirlik

Bir metnin kabul edilebilirliği, o ülkenin kültürüyle bağlantılıdır. Dolayısıyla altı farklı ülkedeki yemek kültürünü konu edinen bu metin ve metnin her bir bölümüne ilişkin fotoğraf, kişi adı, ülke adı ve yemek adı kendi içinde metnin kabul edilebilirliğini sağlayan etkenler olmuştur.

4.6.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Çerçevesinde İncelenmesi

Metinde farklı kültürlerle ilişkin bilgiler öğrenciye yansıtılmıştır. Bu bilgilerin her bir kültür için geçerli olması öğrencilere sosyal ve kültürel bilgi sunarak sağlanmıştır. Sunulan bu sosyo-kültürel bilgiler Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır kültürlerine ait yiyecekler (Pekin ördeği, safranlı pilav, lazanya, pelmeni, salyangoz yemeği, falafel) ve kişi adlarıdır (Çin-Shiye, İran-Aynaz, İtalya-Elenora, Rusya-Margarita, Fransa-Alain, Mısır-Ayman).

4.6.3.5. Durumsallık

Okuyucunun durumunun bilgi almak olduğu bu tip açıklayıcı tipteki metinde yazar A2 düzeyindeki bir okuyucu için uygun kullanımları seçmiştir. Yazarın bu kullanımları metni hitap ettiği kitle tarafından anlaşılabilir kılmış, öğrencinin kendi kültürüyle hedef kültürler arasında bağ kurmasını sağlayarak durumsallık ölçütünü karşılamıştır.

4.6.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin durumsallık ölçütü, *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nın sunduğu edinç olan kültürlerarası bilinç ile öğrenci üzerinde kendi kültürüyle ismen olmasa bile

fotoğraflara bakarak yemek kültürlerini kıyaslama olanağı sunulması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Böylelikle öğrencinin kültürlerarası becerisi de gelişmiş olmakta, dil öğretimine katkı sağlamaktadır.

4.6.3.6. Metinlerarasılık

Bu metin metinlerarasılık ölçütünü diğer metinlerle olan açık gönderimler aracılığıyla karşılamaktadır. Metnin her bir bölümünde verilen diğer kültürlerle ait yemek adları, metnin diğer anlatım tarzlarından soyutlanmadığını gösterir niteliktedir.

4.6.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Dili öğrenen birey kendi kültürü ile hedef kültür arasındaki bağlantıyı konuşma etkinliğinde yer alan “Bu yemeklerden hangilerini biliyorsunuz?” sorusuyla yapacaktır. Böylelikle kendi yorumlarını ve bilgisini kendi kültürüyle harmanlayarak kalıplaşmış ilişkileri aşma yeteneğini geliştirecektir. *Avrupa Dil Çerçeve Programı* uyarınca geliştirilen bu yeti ve kazanımlarla dil öğretimine sosyo-kültürel açıdan katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

4.6.4. “Yemek Kültürü” Metnin Değerlendirilmesi

Yazar açıklayıcı tipteki bu metinde tüm ölçütleri gerek okuyucunun düzeyine gerekse hedef kültürlerle göre işleyerek metnin tüm metinsellik ölçütlerini karşılamasını sağlamıştır.

Metnin sosyo-kültürel boyutları bağlamında yabancılara Türkçe öğretimi bakımından değerlendirildiğinde öğrencilerin gerek iletişimsel gerekse edinçlerini karşıladığı saptanmıştır.

4.7. “Gökyüzünde İnsanlar” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

GÖKYÜZÜNDE İNSANLAR

Hezarfen Ahmet Çelebi
17. yüzyılda yaşadı. Müslüman Türk bilginiydi. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi'nden atladı. İstanbul Boğazı'nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar'a indi. Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.

Wright Kardeşler
Ohio'lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890'da kuşları incelediler. Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903'te yaptı. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uçtu. O günkü son denemede, 59 saniyede 280 metre uçtu.

1. Sizin ülkenizde de ünlü bir mucit var mı? Anlatalım.

Şekil 8: A2 Düzeyindeki 2. Metin "Gökyüzünde İnsanlar"

4.7.1. Metnin Kurgusu

Düz yazı biçiminde kaleme alınmış bu anlatısal metnin türü kısa öyküdür. Yazar bu metinde öğretici ve düşlemsel deyişleri kullanmıştır.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 2. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin fiziksel yapısının dikkat çeken ilk özelliği paragrafların yanında çarpıcı fotoğraflar olmasıdır (Bkz. Şekil 8). Metin 2 paragraf, 12 tümce ve 89 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandırıldığında yüklemine göre 2 tümcenin ad tümcesi, kalan 10 tümcenin ise eylem tümcesi olduğu saptanmıştır. Tüm tümceler kurallı ve anlamına göre olumludur.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise 1 adet sıralı tümce (Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu.); 3 adet bağlı tümce (1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi'nden atladı.; 3358 metre uçtu ve Üsküdar'a indi.;

Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar.) ve kalan 8 tümcenin ise basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin başlığı “Gökyüzünde İnsanlar”dır. Metnin alt başlıkları ise “Hezarfen Ahmet Çelebi” ve “Wright Kardeşler”dir ve başlıkların yinelenmesiyle metinde bağlaşıklığa katkı sağlanmıştır.

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısının üçüncü tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlattığı tespit edilmiştir. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

4.7.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri

4.7.2.1. Gönderimsel Bağlaşıklık (Dış ve İç Gönderim)

“Gökyüzünde İnsanlar” metninde dış gönderim örneği bulunmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde 3. çoğul şahıs adlı “onlar” ile artgönderim yapılmıştır:

“Ohio’lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890’da kuşları incelediler. Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar.”

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “o” gösterme önadıyla artgönderim yapılmıştır:

“Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903’te yaptı. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uçtu. O günkü son denemede, 590 saniyede 280 metre uçtu.”

- Dönüştürme adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “kendisi” dönüştürme adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Hezarfen Ahmet Çelebi (...) Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu tümce, bu metinde iyelik ekiyle yapılan artgönderim örneğidir:

“Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu tümceler metinde kişi ekleriyle yapılan artgönderim örnekleridir:

“(Hezarfen Ahmet Çelebi) 17. yüzyılda yaşadı. Müslüman Türk bilginiydi. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi’nden atladı. İstanbul Boğazı’nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar’a indi. Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.

Ohio’lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890’da kuşları incelediler. Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903’te yaptı. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uçtu. O günkü son denemede, 590 saniyede 280 metre uçtu.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“Hezarfen Ahmet Çelebi

Müslüman Türk bilginiydi. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi’nden atladı. İstanbul Boğazı’nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar’a indi. Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.; Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903’te yaptı.”

Bu metinde yer alan “bilginiydi, kendisine, kişilerinden” sözcükleriyle metnin başlığı “Hezarfen Ahmet Çelebi”ye; “kanatlarını” sözcüğü ile “kanatlar” sözcüğüne; “Galata Kulesi’nden, İstanbul Boğazı’nı” sözcükleriyle “uçtu” sözcüğünün yerini belirtmeye; “uçağı” sözcüğü ile “uçmak istediler” söz grubuna artgönderim yapılmıştır.

Öngönderim ögeleri

“Gökyüzünde İnsanlar” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.7.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.7.2.2.1. Yineleme

Bu metinde yinelemeler genelde aynı kavram alanından sözcüklerle yapılmıştır:

“GÖKYÜZÜNDE İNSANLAR

Hezarfen Ahmet Çelebi

17. yüzyılda yaşadı. Müslüman Türk bilginiydi. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uçtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi'nden atladı. İstanbul Boğazı'nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar'a indi. Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.

Wright Kardeşler

Ohio'lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890'da kuşları incelediler. Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903'te yaptı. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uçtu. O günkü son denemede, 590 saniyede 280 metre uçtu."

4.7.2.2.2. Değişiririr

Bu metinde "biridir" sözcüğüyle değişiririr yapılmıştır:

"Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir."

4.7.2.2.3. Eksilti

Bu metindeki eksilti yapılar "o" ve "onlar" öznelerinin eksik kullanımıyla oluşturulmuştur:

"Hezarfen Ahmet Çelebi

(O) 17. yüzyılda yaşadı. (O) Müslüman Türk bilginiydi. (O) Kendisine kanatlar yaptı, (o) kuş gibi uçtu. (O) 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve (o) Galata Kulesi'nden atladı. (O) İstanbul Boğazı'nı geçti. (O) 3358 metre uçtu ve (o) Üsküdar'a indi.

Wright Kardeşler

Ohio'lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890'da kuşları incelediler. (Onlar) onlar gibi uçmak istediler ve (onlar) çalışmalar yaptılar. (..) O günkü son denemede, (o) 590 saniyede 280 metre uçtu."

4.7.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklemler ek eylemin görülen (di'li) geçmiş zamanıyla (bilginiydi) ve geniş zamanla (biridir) çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemler ise aşağıda örneklendirilmiştir:

“17. yüzyılda yaşadı. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uÇtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi’nden atladı. İstanbul Boğazı’nı geÇti. 3358 metre uÇtu ve Üsküdar’a indi. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uÇtu. O günkü son denemede, 590 saniyede 280 metre uÇtu.”

Bu tümcelerdeki altı çizili eylemler görülen (di’li) geçmiş zamanda, üçüncü tekil kişi ve bir an süren görünüŐte çekimlenmiştir.

“Ohio’lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890’da kuşları incelediler. Onlar gibi uÇmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uŐaĐı 17 Aralık 1903’te yaptı.” örneklerindeki eylemlerin özneleri çoğul olduğundan, altı çizili eylemlerin görülen (di’li) geçmiş zamanda, üçüncü çoğul kişi ve bir an süren görünüŐte çekimlendiği sylenabilir.

4.7.2.2.5. Bağıntı geleri

Bu metindeki bağıntı ögeleri “ve” metne katkı ve birlik katmıŐtır:

“1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi’nden atladı.”

“3358 metre uÇtu ve Üsküdar’a indi.”

“Ohio’lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890’da kuşları incelediler.”

“Onlar gibi uÇmak istediler ve çalışmalar yaptılar.”

4.7.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler altı çizili zaman belirteçleridir. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır:

“GÖKYÜZÜNDE İNSANLAR

Hezarfen Ahmet elebi

17. yüzyılda yaşadı. Müslüman Türk bilginiydi. Kendisine kanatlar yaptı, kuş gibi uÇtu. 1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata

Kulesi'nden atladı. İstanbul Boğazı'nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar'a indi. Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.

Wright Kardeşler

Ohio'lu iki bisiklet ustası Wilbur ve Orville Wright, 1890'da kuşları incelediler. Onlar gibi uçmak istediler ve çalışmalar yaptılar. Wright Kardeşler ilk uçağı 17 Aralık 1903'te yaptı. Orville birinci denemede 12 saniyede 37 metre uçtu. O günkü son denemede, 590 saniyede 280 metre uçtu.”

4.7.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye kendi düzeyinde sosyo-kültürel bilgi sunmaktadır. Böylece metin dil öğretimine katkı sağlamıştır. Sunulan bu sosyo-kültürel bilgi Türk ve Amerikan kültürlerindeki toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler (Hezarfen Ahmet Çelebi ve Wright Kardeşler), milli kimlik (Hezarfen Ahmet Çelebi'nin havacılık tarihinin önemli isimlerinden olması), coğrafi ve turistik mekanlar (Üsküdar, Galata Kulesi, İstanbul Boğazı, Ohio) ile ilgilidir.

4.7.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.7.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nde havacılık tarihiyle ilgili kişilerdir. Metnin izleği ise Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri havacılık tarihindeki en önemli kişilerin bu deneyimlerine ilişkin bilgi sunmaktır.

Bu metninde 2 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. ~ 2. tümceler arası, Hezarfen Ahmet Çelebi hakkında bilgi sunulması.
- 4. ~ 6. tümceler arası, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin uçuş deneyimi
- 7. tümce, Hezarfen Ahmet Çelebi'nin havacılık tarihindeki öneminin belirtilmesi.
- 8. ~ 12. tümceler arası, Wright Kardeşler'in uçuş deneyimi

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.7.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgeler baştan sona metnin izleğiyle koşut olarak ilerlemiş, sosyo-kültürel unsurların aktarımı bu düzende yapılmıştır. Dolayısıyla metnin yabancılara Türkçe öğretimindeki yerini bu ölçüt perçinlemiştir. Söz konusu bu örgeler Hezarfen Ahmet Çelebi kişiliğinde Türk kültüründeki ve Wright Kardeşlerin kişiliklerinde Amerikan kültürlerindeki toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler ve milli kimlik ile ilgilidir.

4.7.3.2. Niyetlilik- Amaç

Anlatısal tipteki bu metnin amacı Türk ve Amerikan tarihinde havacılık konusunda çalışmaları olan kişiler konusunda okuyucuya bilgi vermektir.

Bu tip bir metinde yazar okuyucuya gerçek, fakat olayın geçtiği zaman itibarıyla düşlemsel sayılabilecek bir anlatıyı aktarmayı amaçlarken, anlatı türünde kullanılabilecek tüm bağdaşıklık örgelerini kullanmış ve okuyucu tarafından bu bilgilerin alınmasını pekiştirmiştir.

4.7.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin bilgi verme amacını taşıdığından, metindeki sosyo-kültürel unsurların aktarımı noktasındaki bilgi vericilik niyetini gerçekleştirerek yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlamıştır. Bu bilgiler Türk ve Amerikan kültürlerindeki havacılık çalışmalarına ilişkin çalışmalar ve bu bağlamda milli kimliklere yöneliktir. Metinde ayrıca iki kültürdeki coğrafi ve turistik noktalara (Üsküdar, Galata Kulesi, İstanbul Boğazı, Ohio), iklime (İstanbul'da rüzgârlı hava) ve iki kültürdeki ilk uçuş denemelerinin tarihlerine (İstanbul'da 1632, Ohio'da 1903) ilişkin bilgiler aktarılmıştır.

4.7.3.3. Bilgisellik

Metin, bilgi verme amacı doğrultusunda okurun dikkatini çekmeyi başararak bilgi sunmuştur.

Yazar bu metinde birçok örtük anlatım, özellikle önvarsayıtlar kullanmıştır:

“1632 yılında rüzgârlı bir havada kanatlarını taktı ve Galata Kulesi'nden atladı. İstanbul Boğazı'nı geçti. 3358 metre uçtu ve Üsküdar'a indi.”. Bu tümcelerden

İstanbul'da bir boğaz olduğu ve Galata Kulesi ve Üsküdar'ın İstanbul Boğazı'nın iki tarafında bulunduğu bilgileri çıkarılabilmektedir.

“Hezarfen Ahmet Çelebi, havacılık tarihinin en önemli kişilerinden biridir.” tümcesi okuyucuya Türk havacılık tarihinde başka önemli kişilerin olduğu çıkarılmasını yaptırmaktadır.

4.7.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinde Türk ve Amerikan kültürlerindeki toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler, meslek grupları, boş zaman aktiviteleri (uçmak, uçak ve kanat yapmak), milli kimlik (Hezarfen Ahmet Çelebi'nin havacılık tarihinin önemli isimlerinden olması), coğrafi ve turistik noktalara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Bu sayede metin sosyodilbilimsel yetinin öğrencilere kazandırılması bakımından değerlendirildiğinde meslek grubuna ilişkin dilsel öğelere yer vermiş, bilgisellik ölçütü bu öğeleri pekiştirmiş ve yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlamıştır.

4.7.3.4. Kabul Edilebilirlik

Her iki kültürdeki kültürel ve sosyal öğelerin öğrenciye aktarımı yapılırken geçerliliği olan ve kültürleri yansıtan bilgiler sunularak kabul edilebilir bir bilgi aktarımı sağlanmıştır.

4.7.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinde toplumsal yaşam ve toplumsal kurallar konusunda sosyo-kültürel bilgiler sunulmuştur. Bu bilgiler iki kültürdeki havacılık çalışmaları üzerine kurgulanmıştır (Türk kültürü için Hezarfen Ahmet Çelebi ve Amerikan tarihi için Wright Kardeşler). Bu bilgilerin sunumu metnin yabancılara Türkçe öğretimine katkısının sosyo-kültürel boyutunu göstermektedir.

4.7.3.5. Durumsallık

Bu metnin okuyucusu öncelikle o dönemde yapılması olasılık dışı görülen insanların uçma deneyimlerini günülle ilişkilendirecektir. Öğrencinin ilk uçuş denemesini yapan insanın 1600'lerde kendi yaptığı kanatları takıp 3358 metre uçuşması, ikinci denemeyi yapanların ise 1900'lerde kendi yaptıkları uçakla 590 saniyede 280 metre

uçmasını kendi günüyle bağdaştıracağı ve okudukça anlatının önemini kavrayıp sonucunu merak edeceği düşünülmektedir.

4.7.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin durumsallığı, diğer bir deyişle öğrencide kültürlerarası bilinç oluşturma yetisi metnin sonundaki konuşma etkinliğiyle pekiştirilmiştir. Bu etkinlikte öğrencilere “Sizin ülkenizde de ünlü bir mucit var mı? Anlatalım.” sorusu yöneltilmiş ve kendilerinden bu kültürle kendi kültürleri arasında ilişkilendirme yoluyla konuşmaları istenmiştir. Böylelikle öğrencinin iki kültürü birbiriyle ilişkilendirme yeteneği gelişecek, kültürel duyarlılığı artacak ve yorumlarını katmasıyla kültürlerarası çatışma durumlarıyla baş etme yeteneği ve kalıplaşmış ilişkileri aşma yeteneği gelişecektir.

4.7.3.6. Metinlerarasılık

“Hezarfen Ahmet Çelebi” ve “Wright Kardeşler” alt başlıklarıyla Türk ve Amerikan havacılık tarihindeki önemli kişilikler konusunda bilgi aktarımında bulunan bu metin hem tarihsel hem de havacılığa ilişkin bilgiler içermesi bakımından, bu metinlere ilişkin bilgilere gönderimde bulunmaktadır.

4.7.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metinde iki farklı kültürdeki benzer olaylara ilişkin bilgi aktarımı yapılmıştır. Türk ve Amerikan kültürlerindeki toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler, her iki kültürdeki boş zaman aktiviteleri (uçmak, uçak ve kanat yapmak) ve milli kimlik (Hezarfen Ahmet Çelebi'nin havacılık tarihinin önemli isimlerinden olması, Amerikan kültürü için ise Wright kardeşlerin önemi) ortak noktalar. Yabancı dil öğretiminde kültürel öğelerin de öğretimi bu metindeki diğer metinlerde geçen diğer bilgiler aracılığıyla metinsellik ölçütünü karşılayarak sağlanmıştır.

4.7.4. “Gökyüzünde İnsanlar” Metninin Değerlendirilmesi

Yazar açıklayıcı tipteki bu metinde tüm ölçütleri gerek okuyucunun düzeyine gerekse hedef kültürlere göre işleyerek metnin tüm metinsellik ölçütlerini karşılamasını sağlamıştır ve bu yolla öğrencinin Türkçeyi öğrenirken Türk toplumu ve kültürü ile ilgili birtakım bilgiler edinmesine katkı sağlamıştır. Bu ölçütler bakımından yabancılara Türkçe eğitiminde kullanılmaya uygun bulunmuştur.

4.8. “Kahve Dünyası” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

KAHVE DÜNYASI

Türk Kahvesi
Türkler genellikle kahvaltıdan sonra Türk kahvesi içerler. Türkçede “kahvaltı” kelimesi (kahve altı) “kahveden önceki yiyecekler” demektir. Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dinî bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler.

Endonezya Kahvesi
“Luwak” isimli bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkisından çıkar. Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.

Yemen Kahvesi
Yemen kahvesi Afrika ülkelerinde meşhurdur. Bu kahve Türk kahvesinden daha hafiftir. Güzel bir tadı ve kokusu vardır.

Aşağıdaki özellikler hangi kahve türüne ait? Yazalım.

1. Bir hayvanın dışkisından çıkıyor. (.....)
2. Afrika ülkeleri arasında meşhur bir kahve. (.....)
3. Fal bakmak için fincanı kapatıyorlar. (.....)

Şekil 9: A2 Düzeyindeki 3. Metin "Kahve Dünyası"

4.8.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştir.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 3. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin fiziksel yapısının dikkat çeken ilk özelliği önce fotoğrafların, sonra da yanlarında o fotoğrafa ilişkin paragrafın verilmiş olmasıdır (Bkz. Şekil 9). Metin 3 paragraf, 10 tümce ve 89 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandırıldığında yüklem türüne göre 5 ad, 5 eylem tümcesi olduğu, tüm tümcelerin kurallı ve anlamına göre olumlu olduğu saptanmıştır.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise iki adet iç içe birleşik tümce (Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar.; Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.), bir adet bağılı tümce (“Luwak” adlı bir hayvan,

kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkar.) ve kalan 7 tümcenin ise basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısının üçüncü tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlattığı tespit edilmiştir. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

Metnin ana başlığı olan “Kahve Dünyası”nın yanında metnin üç alt başlığı vardır: “Türk Kahvesi, Endonezya Kahvesi ve Yemen Kahvesi”. Bu başlıklarla aynı kavram alanında olan sözcükleri yinelenerek tüm metinde kullanılmıştır.

4.8.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.8.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Kahve Dünyası” metninde dış gönderim örneği bulunmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “o” kişi adının kullanımıyla artgönderim yapılmıştır:

“Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkar.”

- Gösterme önelerıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “bu” gösterme önelinin kullanımıyla artgönderim yapılmıştır:

“Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkar.

“Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.”

“Bu kahve Türk kahvesinden daha hafiftir.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıda örneği verilen iyelik ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkar.”

“(Yemen kahvesinin) Güzel bir tadı ve kokusu vardır.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıdaki kişi ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Türkler genellikle kahvaltıdan sonra Türk kahvesi içerler. Türkçede “kahvaltı” kelimesi (kahve altı) “kahveden önceki yiyecekler” demektir. Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dini bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler.; “Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkisından çıkar. Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.; Yemen kahvesi Afrika ülkelerinde meşhurdur. Bu kahve Türk kahvesinden daha hafiftir. Güzel bir tadı ve kokusu vardır.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“KAHVE DÜNYASI

Türk Kahvesi

Türkler genellikle kahvaltıdan sonra Türk kahvesi içerler. Türkçede “kahvaltı” kelimesi (kahve altı) “kahveden önceki yiyecekler” demektir. Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dini bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler.

Endonezya Kahvesi

“Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkisından çıkar. Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.

Yemen Kahvesi

Yemen kahvesi Afrika ülkelerinde meşhurdur. Bu kahve Türk kahvesinden daha hafiftir.”

Bu metinde geçen “Türk kahvesi, Endonezya kahvesi, Yemen kahvesi, çekirdeklerini, kahvelerinden, kahveyi” gibi söz gruplarıyla metnin ana başlığı “Kahve Dünyası”na;

“kelimesi” sözcüğü ile “kahvaltı” sözcüğüne; “fincanı” sözcüğüyle “Türk kahvesi”ne artgönderim yapılmıştır.

Öngönderim ögeleri

“Kahve Dünyası” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.8.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.8.2.2.1. Yineleme

Bu metinde yinelemeler hem kahve sözcüğüyle hem de aynı kavram alanında bulunan içmek, fal bakmak, fincan, çekirdek, hafif, tat, koku gibi sözcüklerle yapılmıştır:

“KAHVE DÜNYASI

Türk Kahvesi

Türkler genellikle kahvaltıdan sonra Türk kahvesi içerler. Türkçede “kahvaltı” kelimesi (kahve altı) “kahveden önceki yiyecekler” demektir. Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dini bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler.

Endonezya Kahvesi

“Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkisından çıkar. Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.

Yemen Kahvesi

Yemen kahvesi Afrika ülkelerinde meşhurdur. Bu kahve Türk kahvesinden daha hafiftir. Güzel bir tadı ve kokusu vardır.”

4.8.2.2.2. Değişirir

Bu metinde değişirir “biri” sözcüğü ile yapılmıştır:

“Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir.”

4.8.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksilteli yapılar özne ve tamlayan eksikliğiyle oluşturulmuştur:

“(Onlar) Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar.”

“(Onun) Güzel bir tadı ve kokusu vardır.”

4.8.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklem ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemelerin örnekleri aşağıda sunulmaktadır:

“Türkler genellikle kahvaltıdan sonra Türk kahvesi içerler. Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dini bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.” örneklerindeki altı çizili eylemler geniş zamanda, üçüncü çoğul kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

““Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkır.” örneklerindeki altı çizili eylemler geniş zamanda, üçüncü tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.8.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metindeki bağıntı ögeleri amaç, katkı/sürerlilik ve zaman bağlamlarında kullanılmıştır:

Amaç: “Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar.”

Katkı/sürerlilik: “Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkır.”

Zaman: “Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.”

“Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar.”

4.8.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler başlıklardır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.8.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye sosyo-kültürel unsurlarının aktarımını öğrencinin düzeyi bağlamında yaparak yabancılara Türkçe öğretimine katkı

sağlamıştır. Bu unsurlar üç kültürdeki (Türk, Endonezya ve Yemen) gündelik yaşama ve yaşam koşullarına ilişkin bilgiler (kahvaltıdan sonra kahve içmek, fincan kapatıp fal bakmak, Endonezya kahvesinin satış aşamasına gelene kadarki safhaları), toplumsal kurallar, aile yapıları ve ilişkileri bağlamında kişiler arası ilişkiler, ritüeller (Türk kültüründe kız isteme merasimlerinde ve dini bayramlarda kahve içmek), yiyecek ve içecekler, gelenekler ve bölgesel kültürlere ilişkin bilgilerdir.

4.8.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.8.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türk, Endonezya ve Yemen'deki kahvelerdir. Metnin izleği ise Türkiye, Endonezya ve Yemen'deki kahve kültürlerinin farklı oluşudur.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1.tümce, Türklerin kahve içme alışkanlığı.
- 2.tümce, Türkçede “kahvaltı” sözcüğünün anlamı
- 3.~ 4. tümceler arası, Türklerin kahve içme gerekçeleri.
- 5.tümce, Endonezya'daki kahvenin nasıl elde edildiği
- 6.tümce, Endonezya'daki kahvenin dünyadaki yeri
- 7.tümce, Endonezya'daki kahvenin nasıl elde edildiği
- 8.~ 10. tümce, Yemen kahvesinin özelliği.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.8.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgeler ve izlek ahenk içinde süregelerek ve sosyal ve kültürel bilgilerin aktarımı bu yolla sağlanarak yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmasının uygun olduğu saptanmıştır. Metinde yer alan “fal bakmak” deyimini de Türk kültüründeki dilsel göstergelere ilişkin bilgi sunması açısından kültür aktarımını desteklemiştir.

4.8.3.2. Niyetlilik- Amaç

Bu açıklayıcı metinde yazar, okuyucuya Türk, Endonezya ve Yemen kahveleri konusunda bilgi vermeyi amaçlamıştır. Türünden dolayı bu metinde açıklamalar ve okuyucuyu aydınlatmaya yönelik bilgiler çokça yer almakta, bağdaşıklık öğeleriyle desteklenen bu durum yazarın niyetini güçlü kılmaktadır.

4.8.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metnin iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yetiyi karşılaması bağlamında nezaket kuralları ve sosyal sınıfa ilişkin bilgileri içermekte, niyetlilik-amaç ölçütüne uygunluğu bu durumu destekleyerek A2 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğuna katkı sağlamaktadır. Metinde Türk, Endonezya ve Yemen'e ilişkin bilgiler, bu üç kültürdeki kahve deneyimlerinden hareketlere ortaya koyulmuştur.

4.8.3.3. Bilgisellik

Bu metin sade dili ve karmaşık olmayan yapılarla birlikte bilgisellik ölçütünü karşılamıştır.

Yazar anlatımı doğrudan yapmakla birlikte yer yer örtük anlatıma da başvurmuştur. Örneğin “Endonezya kahvesi dünyanın en pahalı kahvelerinden biridir. Endonezyalılar bu kahveyi toplayıp temizledikten sonra satarlar.” bilgisi, kahvenin Endonezya halkı için bir geçim kaynağı olduğu bilgisini barındırmaktadır.

Yine “Türk kahvesini içtikten sonra fal bakmak için fincanı kapatırlar. İnsanlar dini bayramlarda ve kız isteme merasimlerinde her zaman Türk kahvesi içerler.” tümceleri, kahvenin Türk kültüründe önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

““Luwak” adlı bir hayvan, kahve çekirdeklerini yer ve bu kahve onun dışkısından çıkar.” tümcesi, kahvenin bir bitki olarak toplanıp işlem görüp piyasaya sürülmekten öte, bir hayvanın vücusunda sindirildikten sonra işlenip piyasaya sürüldüğünü göstermektedir.

4.8.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye uygun sosyal ve kültürel bilgi aktarımını, yine uygun dilsel yollarla sağlayarak bilgisellik ölçütünü karşılamış, böylelikle yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlayıcı nitelikte olmuştur. Bu bilgiler üç kültürdeki (Türk, Endonezya ve Yemen) gündelik yaşama ve yaşam koşullarına ilişkin bilgiler, toplumsal kurallar, aile yapıları ve ilişkileri bağlamında kişiler arası ilişkiler, ritüeller, yiyecek ve içecekler, gelenekler ve bölgesel kültürlere yöneliktir.

4.8.3.4. Kabul Edilebilirlik

Bu metin üç farklı kahve kültürüne ilişkin bilgileri içermekte ve bu durum bu kültürlerde halen yaygın olduğu için kabul edilebilir ölçütler içindedir.

4.8.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin sunmuş olduğu bilgilerle sosyo-kültürel bilgi aktarımını sağlamakta ve öğrencilerin iletişimsel ve edinçlerinin geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Bu bilgiler Türk, Endonezya ve Yemen kahve kültürlerinden hareketle bu kültürlerle ilişkin gündelik yaşama ve yaşam koşullarına ilişkin bilgilerdir. Örneğin Türklerin kahvaltıdan sonra kahve içmesi, fincan kapatıp fal bakması, kız isteme merasimlerinde ve dini bayramlarda kahve içilmesi; Endonezya kahvesinin satış aşamasına gelene kadarki safhaları, Yemen Kahvesinin özellikleri bu sosyo-kültürel bilgilerdendir.

4.8.3.5. Durumsallık

Bu tip metinlerde okuyucunun durumu metinde verilmek istenen bilgiyi almaktır. Yazar bu metinde A2 düzeyindeki bir okuyucu için uygun bağlaşıklık kullanımlarını seçmiştir. Yazarın bu kullanımlar ile öğrencinin kendi kültürü ile metindeki kültürleri karşılaştırmasını sağlamış ve durumsallık ölçütünü karşılamıştır.

4.8.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin bu ölçütü karşılayarak öğrencinin kültürlerarası bilinç oluşturmasını ve başka kültürlerle bağlantı kurmasını sağlamaktadır. Özellikle farklı kahvelerden yola çıkarak kendi kültüründeki kahve veya benzeri bir içeceği ilişkilendirmesinin öğrencinin kültürel duyarlılığını ve kendi kültürüyle hedef kültür arasındaki bağlantı kurma yeteneğini güçlendirdiği düşünülmektedir.

4.8.3.6. Metinlerarasılık

Üç kahve kültürüne dair bilgi veren bu metin, içerdiği bilgilerle diğer metinlere gönderimde bulunarak metinlerarasılık ölçütünü karşılamaktadır.

4.8.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin üç farklı kahve kültürünü ele alırken, bu kültürlerle ait bilgi aktarımında metinlerarasılık ölçütüne uygun, diğer metinlerle iç içe geçmiş bilgi sunumu yaparak yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlamıştır. Örneğin Türk kültüründeki dini bayramlar, kız isteme merasimleri, Endonezya'daki "Luwak" isimli hayvan bu metnin diğer metinlerle ilişkisini ortaya koymaktadır.

4.8.4. "Kahve Dünyası" Metninin Değerlendirilmesi

Bu metnin tüm metinsellik ölçütlerini karşılar nitelikte olduğu, dolayısıyla sosyo-kültürel boyutlar bağlamında yabancılara Türkçe öğretim materyali olarak değerlendirildiğinde öğretime uygun bir metin olduğu gözlenmiştir.

Metnin iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yetiyi karşılama bağlamında nezaket kuralları ve sosyal sınıfa ilişkin bilgileri içermekte, bağlaşıklık ve niyetlilik-amaç ölçütlerine uygunluğu bu durumu destekleyerek A2 düzeyindeki bir öğrencinin sosyodilbilimsel uygunluğuna katkı sağlamaktadır.

4.9. "Efsaneler" Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

EFSENERLER

Gelin Kayası
Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı "Gelin Kayası"dır. Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüydü. Bu köyde 18 yaşında çok güzel bir kız varmış. Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış. Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış. Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş. Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah'a "Allah'ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!" diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kıza taşa çevirmiş.

Taş Olan Kadın
Kore'nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşıkarmış. Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş. Bir gün bu karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş. Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş. Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş. Kocasını yolcu etmiş. Kadın iki hafta kocasını beklemiş. Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş. Evde çok az yiyecek varmış. Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş. Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş. Bugün o tepenin üzerinde insan şeklinde bir taş vardır. Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.

Aşağıdaki soruları metinlere göre cevaplayalım.

1. Ağva'daki kızın nişanlısının işi neymiş?
2. Ağva'daki kız neden taşa dönüşmüştü?
3. Kore'deki kadının kocası neden başka köye gitmiş?
4. Kore'deki kadın neden taşa dönüşmüştü?
5. Sizce bu iki efsanedeki ortak noktalar nedir?

Şekil 10: A2 Düzeyindeki 4. Metin "Efsaneler"

4.9.1. Metnin Kurgusu

Düz yazı biçiminde kaleme alınmış bu anlatısal metnin türü kısa öyküdür. Yazar bu metinde ağılatısal, destansı ve düşlemsel deyişleri kullanmıştır.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 4. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin biçimsel olarak dikkat çeken ilk özelliği, paragrafların solunda o paragrafa ait olabilecek ilginç fotoğrafların yer almasıdır (Bkz. Şekil 10). Metin 2 paragraf, 27 tümce ve 227 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandırıldığında ise 15 eylem tümcesi ve 12 ad tümcesinden oluştuğu, tümcelerin tümünün kurallı tümce olduğu, ayrıca anlamına göre 27 tümcenin 5'inin olumsuz olduğu görülmüştür.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise 4 adet iç içe birleşik tümce (“Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş.; Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş.; Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş.; Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”); 7 adet bağlı tümce (“Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş.; Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş.; Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızını taşa çevirmiş.; O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş.; Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş.; Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş.; Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş.”), 1 adet sıralı tümce (Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş.) ve kalan 15 tümcenin basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin bütününe bakıldığında anlatıcının bakış açısını üçüncü tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlattığı tespit edilmiştir. Anlatıcı nesnel bir bakış açısıyla yaptığı anlatımda bir gözlemci konumundadır. Bu yüzden anlatıcının konumu dış odaklayıma uygundur.

Bu metinde “Efsaneler” başlığının yanı sıra “Gelin Kayası ve Taş Olan Kadın” alt başlıkları metnin içeriğine yinelemeler kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.9.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.9.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

“Efsaneler” metninde dış gönderim örneği bulunmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “ben” kişi adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşta çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş.”

- Belgisiz adıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “herkes” belgisiz adıyla köylülere artgönderim yapılmıştır:

“O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş.”

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “bu” ve “o” gösterme önadlarıyla artgönderim yapılmıştır:

“Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı “Gelin Kayası”dır. Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüymüş. Bu köyde 18 yaşında çok güzel bir kız varmış. Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış.; Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşık olmuş. Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu metinde iyelik ekleriyle yapılan artgönderim ekleri şunlardır:

“Bu kayanın adı “Gelin Kayası”dır.”

“Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış.”

“Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş.”

“Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş.”

“Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş.”

“Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızı taşa çevirmiş.”

“Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış.”

“Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış.”

“Bir gün karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş.”

“Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzölmüş ama başka çare yokmuş.”

“(Kadın) Kocasını yolcu etmiş.”

“Kadın iki hafta kocasını beklemiş.”

“Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş.”

“Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş.”

“Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş.”

“Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıdaki örnekte verilen kişi ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı “Gelin Kayası”dır. Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüymüş. Bu köyde 18 yaşında çok güzel bir kız varmış. Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış. Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış. Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş. Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızı taşa çevirmiş.”

“Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşıklanmış. Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu

köylere gitmiş. Bir gün karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş. Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş. Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş. Kocasını yolcu etmiş. Kadın iki hafta kocasını beklemiş. Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş. Evde çok az yiyecek varmış. Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş. Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş. Bugün o tepenin üzerinde insan şeklinde bir taş vardır. Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

"EFSANELER"

"Gelin Kayası"

"Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı "Gelin Kayası"dır."

"Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. (...) Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızı taşa çevirmiş."

"Taş Olan Kadın"

"(...) O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş. (...) Kadın iki hafta kocasını beklemiş. (...) Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş."

Bu metinde yer alan "Gelin Kayası" söz grubuyla metnin ana başlığı "Efsaneler" sözcüğüne; "kızı" sözcüğüyle "genç kız" söz grubuna; "kocasını" sözcüğüyle "Taş Olan Kadın" başlığına; "yiyecekleri" sözcüğüyle daha önceki tümcede yer alan "yiyecek" sözcüğüne; "kocasını" sözcüğüyle "kadın" sözcüğüne artgönderim yapılmıştır.

Öngönderim ögeleri

"Efsaneler" metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.9.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.9.2.2.1. Yineleme

Bu metinde kaya ve taş sözcükleri yinelenmiştir. Bunun yanı sıra aynı kavram alanında bulunan balıkçı köyü, balıkçı, balık tutmak, deniz, fırtına, sahil, tekne, batmak, boğulmak; gelin, nişanlı düğün. İkinci bölümde ise köy, tarla, yağmur, kıtlık, yiyecek, tepe gibi sözcükler de yinelenerek kullanılmıştır:

“EFSANELER

Gelin Kayası

Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı “Gelin Kayası”dır. Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüymüş. Bu köyde 18 yaşında çok güzel bir kız varmış. Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış. Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış. Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş. Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızını taşa çevirmiş.

Taş Olan Kadın

Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşıkarmış. Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş. Bir gün karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş. Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş. Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş. Kocasını yolcu etmiş. Kadın iki hafta kocasını beklemiş. Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş. Evde çok az yiyecek varmış. Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş. Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş. Bugün o tepenin üzerinde insan şeklinde bir taş vardır. Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”

4.9.2.2.2. Değiştirim

Bu metinde geçen “Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşıklarmış.” tümcelerindeki “birbirlerine” sözcüğü, “bu kadın kocasına, bu adam da karısına” yerine kullanılarak değiştirim yapılmıştır.

4.9.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksiltili yapılar özne ve tamlayan eksikliğiyle yapılmıştır:

“Bir gün Allah’a (benim) “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da (benim) sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş.”

“(Onlar) Birbirlerine aşıklarmış.”

“Kadın kocasından ayrılmak istememiş, (kadın) ok zlmş ama başka çare yokmuş.”

“(Kadın/o) Kocasını yolcu etmiş.”

“Kadın iki hafta (onun) kocasını beklemiş.”

“(O) Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama (onun) kocası dönmemiş.”

“Kadın, yiyecekleri (onun) kocası için saklamış ve (kadın) hiçbir şey yememiş.”

“(O) Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve (onun) kocasını beklemiş ama (onun) kocası gelmemiş.”

4.9.2.2.4. Eylem ekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklemler ek eylemin geniş zamanıyla (vardır, Gelin Kayası’dır) ve öğrenilen geçmiş zaman (miş) (köyüymüş, varmış, aşıklarmış) ile ekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemlerin çekimi aşağıda örneklendirilmiştir:

“Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış. Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş. Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızını taşa

çevirmiş. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş. Bir gün karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş. Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş. Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş. Kocasını yolcu etmiş. Kadın iki hafta kocasını beklemiş. Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş. Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş. Her gün köyün en yüksek tepesine çıkılmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş. Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”

Bu tümcelerdeki altı çizili öğrenilen geçmiş zamanda, üçüncü tekil kişi ve bir an süren görünürlükte çekimlenmiştir.

4.9.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metinde bağıntı ögelerinin örneklerine zaman, amaç, katkı/sürerlilik, karşıtlık ve almaşım bağlamında rastlanmaktadır:

Zaman: “Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüymüş.”

“Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış.”

Amaç: “Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş.”

“Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş.”

“Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş.”

“O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş.”

Katkı/sürerlilik: “Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş.”

“Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızı taşa çevirmiş.”

Karşıtlık: “Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş.”

“Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş.”

“Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş.”

“Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş.”

Almaşım: “Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş.”

4.9.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler başlıklar ve altı çizili zaman belirteçleridir. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır:

“EFSANELER

Gelin Kayası

Ağva sahilinde insan şeklinde beyaz bir kaya vardır. Bu kayanın adı “Gelin Kayası”dır. Efsaneye göre çok uzun yıllar önce, Ağva küçük bir balıkçı köyüymüş. Bu köyde 18 yaşında çok güzel bir kız varmış. Bu kızın balıkçı bir nişanlısı varmış. Genç kızın nişanlısı düğün sabahı balık tutmak için denize gitmiş. Aniden çok kötü bir fırtına çıkmış. Delikanlının teknesi fırtınada batmış ve delikanlı da denizde boğulmuş. Genç gelin kayalıkların üzerinde günlerce beklemiş fakat kimse gelmemiş. Bir gün Allah’a “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” diye dua etmiş. Allah kızın duasını kabul etmiş ve kızı taşa çevirmiş.

Taş Olan Kadın

Kore’nin bir köyünde çok fakir bir karı koca varmış. Birbirlerine aşıkarmış. Bu karı kocanın çok küçük bir tarlaları varmış. Bir yıl köye hiç yağmur yağmamış. O yıl köyde kıtlık olmuş ve herkes yiyecek almak için komşu köylere gitmiş. Bir gün karı kocanın bütün yiyeceği bitmiş. Adam da yiyecek almak için komşu köye gitmek istemiş. Kadın kocasından ayrılmak istememiş, çok üzülmüş ama başka çare yokmuş. Kocasını yolcu etmiş. Kadın iki hafta kocasını beklemiş. Kocasının bütün arkadaşları evlerine dönmüş ama kocası dönmemiş. Evde çok az yiyecek varmış. Kadın, yiyecekleri kocası için saklamış ve hiçbir şey yememiş. Her gün köyün en yüksek tepesine çıkmış ve

kocasını beklemiş ama kocası gelmemiş. Bugün o tepenin üzerinde insan şeklinde bir taş vardır. Efsaneye göre kadın kocasını beklerken taş olmuş.”

4.9.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye kendi düzeyi uyarınca sosyo-kültürel bilgi sunarak yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine katkı sağlamıştır. Sunulan bu sosyo-kültürel unsurlar Türk ve Kore kültürlerindeki gündelik yaşama ve yaşam standartlarına (Türklerde balıkçı köyündeki yaşam, Kore’de köydeki yaşam), kişiler arası ilişkilere (her iki kültürde köy halkı arasındaki ilişkiler), toplumsal değerlere ilişkin tutumlara, coğrafi bilgilere (Ağva, deniz, sahil, köy, tepe, Kore), iklime (Ağva’da fırtına), geçim kaynağına (Ağva’da balıkçılık), doğa üstü olaylara (taş olmak ve taşa çevirmek), inançlara (dua etmek) ve Türk kültüründe çiftlere yönelik adlandırmalara (gelin, nişanlı, sevgili, delikanlı) yönelik bilgilerdir.

4.9.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.9.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türkiye’de ve Kore’deki efsanelerdir. Metnin izleği ise Türkiye’de ve Kore’de birbirine benzeyen iki kadın efsanesidir.

Bu metninde 2 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Ağva sahilindeki kayanın şekli
- 2. tümce, bu kayanın adı
- 3. ~ 6. tümceler arası, efsanenin anlatımına giriş, yer ve kahramanlar konusunda bilgi
- 7. ~ 9. tümceler arası, Genç kızın nişanlısının balığa çıkması ve boğulması
- 10. ~ 11. tümceler arası, Genç gelinin kocasını günlerce beklemesi ve Allah’a yalvarması
- 12. tümce, Allah’ın kızın dualarını kabul edip onu taşa çevirmesi.
- 13. ~ 15. tümceler arası, Kore’nin köyündeki karı kocanın yaşamı
- 16. ~ 17. tümceler arası, efsanenin anlatımına giriş, yer ve kahramanlar konusunda bilgi

- 18. ~ 21. tümceler arası, kıtlıkta karı kocanın yemeğinin bitmesi, adamın tek başına komşu köye gidip geri gelmemesi
- 22. ~ 25. tümceler arası, kadının kocasını beklemesi fakat kocasının gelmemesi
- 26. ~ 27. tümceler arası, kadının kocasını beklerken taşlaşması.

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.9.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgeler ve izlek uyumu, metin süresince sosyal ve kültürel bilgilerin aktarımının sunulmasına yardımcı olarak metnin yabancı dil öğretimine katkı sağlamıştır. Bu bilgiler Türk ve Kore kültürlerindeki efsaneleşmiş iki benzer olaydan hareketle gündelik yaşama ve kültüre ilişkin bilgilerdir.

Ayrıca metinde bulunan “dua etmek” deyişini de Türk kültüründeki dilsel göstergelere ilişkin bilgi sunması açısından kültür aktarımını desteklemiştir.

4.9.3.2. Niyetlilik- Amaç

Bu metinde yazarın amacı okuyucuya Türk ve Kore efsaneleri konusunda bilgi vermektir. Özellikle düşlemsel tonu tercih ederek okuyucunun dikkatini çekmeyi ve öyküye yoğunlaşmasını sağlamıştır. Yazar ayrıca bağdaşıklık öğelerini kullanarak metnin niyetini gerçekleştirmiştir.

4.9.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

İletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yeti bu metnin niyetlilik-amaç ölçütünü karşılamasıyla da sağlanmıştır. Metinde kullanılan öğeler, metnin öğrencilerin sosyodilbilimsel uygunluğuna hizmet ettiğini göstermektedir.

Metnin amacına yönelik verilen sosyal ve kültürel unsurlar ise Türk ve Kore kültürlerindeki gündelik yaşama ve yaşam standartlarına ilişkin bilgilerdir.

4.9.3.3. Bilgisellik

Niyeti iki farklı ülkedeki efsaneler konusunda bilgi vermek olan bu metinler, yinelemelerle A2 düzeyindeki bir okurun anlayacağı şekilde bilgisellik ölçütünü karşılamaktadır. Yazar örtük bir anlatıma başvurmamıştır.

4.9.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye sosyo-kültürel bilgi aktarımında bulunarak yabancılar için Türkçe öğrenmede iletişimsel ve edinçlerin sağlanmasını gerçekleştirmiştir. Sunulan bu sosyo-kültürel bilgiler Türk ve Kore kültürlerindeki gündelik yaşama ve yaşam standartlarına ilişkin, kişiler arası ilişkiler ve toplumsal değerlere ilişkin tutumlar konusundadır. Metinde ayrıca coğrafi bilgiler (Ağva, deniz, sahil, köy, tepe, Kore), iklim (Ağva’da fırtına), geçim kaynağı (Ağva’da balıkçılık), doğa üstü olaylar ve inançlara yönelik bilgi sunumu yapılmıştır.

4.9.3.4. Kabul Edilebilirlik

Efsaneler halk arasında uzun yıllardır anlatılagelen, toplum tarafından benimsenmiş ve gerçeklikten uzak düşlemsel olayların anlatıldığı hikayelerdir. Düşsel olayların odağa alındığı bu tür anlatıların kabul edilebilirliği halkın ilgisini çekmekten ve halkın benimsemiş olduğu unsurlardan beslenir.

Türkiye’de Ağva’da bulunan Gelin kayası ve Kore’deki Taş Olan Kadın yapıları zamanla efsaneleşmiş, halk tarafından kabul edilmiş ve gelecek kuşaklara bu şekilde aktarımı yapılacak birer folklorik olaylar haline gelmişlerdir. Bu bakımdan bu metnin kabul edilebilirliği sağladığı düşünülmektedir.

Yine Türk halk kültüründe önemli bir yeri olan dua etmeye etinde yer verilmiş, gelinin “Allah’ım! Ya beni taşa çevir ya da sevgilimi geri getir!” şeklindeki yakarıları kültür aktarımını desteklemiştir.

4.9.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Bağlamında İncelenmesi

Metin sosyo-kültürel bilgi aktarım işlevini gerçekleştirilmiştir. Böylelikle yabancılar Türkçe öğretimine katkı sağlamıştır. Metinde aktarılan bu sosyo-kültürel bilgi Türk ve Kore kültürlerindeki iki benzer efsaneyle ilgilidir. Bu efsanelerin anlatımında her iki kültürdeki gündelik yaşama ve yaşam standartlarına (Türklerde balıkçı köyündeki yaşam, Kore’de köydeki yaşam), kişiler arası ilişkilere (her iki kültürde köy halkı arasındaki ilişkiler), toplumsal değerlere ilişkin tutumlara, coğrafyaya (Ağva, deniz, sahil, köy, tepe, Kore), iklime (Ağva’da fırtına), geçim kaynağına (Ağva’da balıkçılık), doğa üstü olaylara (taş olmak ve taşa çevirmek), inançlara (dua etmek) ve

Türk kültüründe çiftlere yönelik adlandırmalara (gelin, nişanlı, sevgili, delikanlı) yönelik bilgiler sunulmuştur.

4.9.3.5. Durumsallık

Bu tip kısa öykü ve efsanelerde okuyucunun durumu, ağılatısal ve destansı deyişlerdeki duygu durumunu yaşayacaktır. Bu metinde yazar okuyucuya bu duyguyu aktararak metni durumsallık ölçütünü karşılar nitelikte üretmiştir.

4.9.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Yine metnin ağılatısal ve destansı deyişle yazılmış olması metnin durumsallığına ve dolayısıyla kültürlerarası bilinç konusunda okuyucunun kendi kültürüyle hedef kültürü ilintilendirmesine katkı sağlar yapıdadır. Bu tip metnin efsanevi tarzda olduğunu veya ağılatısal öğeler içerdiğini sezinleyen öğrenci, kendi kültüründeki benzer metinlerle ilişkiler kuracak, olası bir kültürlerarası çatışma durumu veya kalıplaşmış ilişkiler varsa bu durumları aşma yeteneğini geliştirmiş olacaktır.

4.9.3.6. Metinlerarasılık

Metinlerarasılık ölçütünün metnin diğer metinlerle ilişkisine göre anlamlandırıldığı varsayımından yola çıktığı düşünüldüğünde, bu metin içinde bulunan efsane tarzındaki metinlerden yola çıkılarak oluşturulduğu için “Gelin kayası” ve “Taş Olan Kadın” efsanelerinden uyarlanmıştır.

4.9.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metinde iki farklı kültüre ait efsaneden bahsedilmiş ve metinlerarasılık ölçütü karşılanmıştır. Bu efsanelerin içerisinde, her iki kültüre ait sosyo-kültürel bilgiler de öğrenciye sunulurken yabancı dil öğretiminin yanında sosyal ve kültürel bilgi aktarımı da gerçekleştirilmiştir.

4.9.4. “Efsaneler” Metnin Değerlendirilmesi

Yazar bu efsane anlatımında okuyucuya A2 düzeyine uygun bir şekilde ve destansı ve ağılatısal deyişler kullanmış, bağlaşıklık öğeleriyle bu durumu destekleyerek metnin tüm metinsellik ölçütlerini karşılamasını sağlamıştır.

Bu metnin sosyo-kültürel boyutları yabancılara Türkçe öğretimi bağlamında değerlendirildiğinde ise metnin iletişimsel yeti ve edinci destekleyerek Türkçe eğitime

katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla öğrenci hem kendi dilinde hem de hedef dilde iletişim kurabilecek yeterliğe ulaşabilecektir.

4.10. “Geleneksel Oyunlar” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

GELENEKSEL OYUNLAR

Karagöz ve Hacivat
Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur. İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır. Usta kuklaları deriden yapar ve boyar. Perdenin arkasında kuklaları oynatır. Bu kişinin adı “Hayali”dir. Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.

Longdong
Longdong, Çin’in geleneksel gölge oyunudur. Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar. Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar. Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler. Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler.

Bunraku
Bunraku Japon kukla sanatıdır. Bunraku kuklaları büyük olur. Üç kuklacı kuklaları oynatır. Kuklacılar oyunda genellikle geleneksel Japon hikâyeleri anlatırlar. Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.

Sizin ülkenizde benzer bir oyun var mı? Anlatalım.

Şekil 11: A2 Düzeyindeki 5. Metin "Geleneksel Oyunlar"

4.10.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*’nın 5. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin fiziksel yapısının dikkat çeken ilk özelliği ilgi çekici fotoğrafların yanında paragrafların bulunmasıdır (Bkz. Şekil 11). Metin 3 paragraf, 19 tümce ve 121 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandığında 4 ad, 15 eylem tümcesinin olduğu, tüm tümcelerin kurallı ve anlamına göre olumlu olduğu saptanmıştır.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise 1 adet iç içe birleşik tümce (İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler.); 4 adet bağlı tümce (Usta kuklaları deriden yapar ve boyar.; İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.; Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar.; Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.); 1 adet sıralı tümce (Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur.) ve kalan 13 tümcenin ise basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısını üçüncü tekil ve çoğul adillerinin ve eklerinin kullanımıyla anlattığı tespit edilmiştir. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

Metinde ana başlık olan “Geleneksel Oyunlar”ın yanı sıra, metnin bölümlerini birbirinden ayıran “Karagöz ve Hacivat, Longdong ve Bunraku” adlı üç adet başlık bulunmaktadır ve bu başlıklar metnin içeriğine yinelemeler kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.10.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlaşıklık Görünümleri

4.10.2.1. Gönderimsel Bağlaşıklık (Dış ve İç Gönderim)

“Geleneksel Oyunlar” metninde dış gönderim örneği bulgulanmamıştır.

Artgönderim ögeleri

- Kişi adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “onlar” gösterme adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur.”

- Gösterme adlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “bu” gösterme adıyla artgönderim yapılmıştır:

“Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.”

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “bu” gösterme önadının kullanımıyla artgönderim yapılmıştır:

“Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır.”

“Bu kişinin adı “Hayali”dir.”

“Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar.”

“Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıda örneği verilen iyelik ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Longdong, Çin’in geleneksel gölge oyunudur.”

“Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar.”

“Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıda örneği verilen kişi ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur. İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır. Usta kuklaları deriden yapar ve boyar. Perdenin arkasında kuklaları oynatır. Bu kişinin adı “Hayali”dir. Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.

Longdong, Çin’in geleneksel gölge oyunudur. Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar. Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar. Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler. Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler.

Bunraku Japon kukla sanatıdır. Bunraku kuklaları büyük olur. Üç kuklacı kuklaları oynatır. Kuklacılar oyunda genellikle geleneksel Japon hikayeleri anlatırlar. Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“Geleneksel Oyunlar”

“Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur. İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır. Usta kuklaları deriden yapar ve boyar. Perdenin arkasında kuklaları oynatır.”

“Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.”

“Longdong, Çin’in geleneksel gölge oyunudur.”

“Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler. Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler.”

“Bunraku Japon kukla sanatıdır. Bunraku kuklaları büyük olur. Üç kuklacı kuklaları oynatır.”

Bu metinde yer alan “gölge oyunu, oyununa, kukla sanatı” söz grupları “Geleneksel Oyunlar” söz grubuna; “onları” sözcüğü “kuklalar” sözcüğüne; “bunu” sözcüğü “Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler.” Tümcelerine; “şarkıları” sözcüğü” şarkılar “şarkılar” sözcüğüne; “kuklaları” sözcüğü “kuklacı” sözcüğüne artgönderim yapmaktadır.

Öngönderim ögeleri

“Geleneksel Oyunlar” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.10.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.10.2.2.1. Yineleme

Bu metinde yinelemeler hem aynı kelimelerin tekrarıyla hem de aynı kavram alanından sözcüklerin art arda kullanımıyla gerçekleştirilmiştir:

“GELENEKSEL OYUNLAR

Karagöz ve Hacivat

Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur. İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır. Usta kuklaları deriden yapar ve boyar. Perdenin arkasında kuklaları oynatır. Bu kişinin adı “Hayali”dir. Hayali; kuklalara çubuk takar, onları

oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler.

Longdong

Longdong, Çin'in geleneksel gölge oyunudur. Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar. Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar. Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler. Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler.

Bunraku

Bunraku Japon kukla sanatıdır. Bunraku kuklaları büyük olur. Üç kuklacı kuklaları oynatır. Kuklacılar oyunda genellikle geleneksel Japon hikayeleri anlatırlar. Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.”

4.10.2.2.2. Değişirir

“Geleneksel Oyunlar” metninde değişirir örneği bulgulanmamıştır

4.10.2.2.3. Eksilti

Bu metinde eksilti ya özne ya da belirtili nesne eksikliği yoluyla yapılmıştır:

“Usta kuklaları deriden yapar ve (usta kuklaları) boyar.”

“(Usta) Perdenin arkasında kuklaları oynatır.”

“Hayali; kuklalara çubuk takar, (o) onları oynatır ve (o onları) konuşturur.”

“Aynı zamanda (o) oyun sırasında şarkılar söyler.”

“(Ustalar) Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar.”

“(Kuklacılar) Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler.”

4.10.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklemler ek eylemin geniş zamanıyla ve görülen geçmiş zamanla (di’li) çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklemler ise aşağıda örneklendirilmiştir:

“İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. İnsanlar ise bunu izlerler ve eğlenirler. Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar. Bu oyun sırasında kuklacılar şarkılar söylerler. Şarkıları bazen yüksek sesle, bazen alçak sesle söylerler. Kuklacılar oyunda genellikle geleneksel Japon hikayeleri anlatırlar.”

Bu tümcelerdeki altı çizili eylemler geniş zamanda, üçüncü çoğul kişi ve bitmemişlik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır. Usta kuklaları deriden yapar ve boyar. Perdenin arkasında kuklaları oynatır. Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler. Usta bu oyunun kuklalarını deriden yapar. Bunraku kuklaları büyük olur. Üç kuklacı kuklaları oynatır. Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.”

Bu tümcelerdeki altı çizili eylemler geniş zamanda, üçüncü tekil kişi ve bitmemişlik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.10.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metindeki bağıntı ögelerinin amaç, birlik ve katkı bağlamlarında kullanıldığı görülmektedir:

Amaç: “İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler.”

Birlik ve katkı: “Usta kuklaları deriden ve boyar.”

“Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur.”

“Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur.”

“Derilerin üzerine motifler çizerler ve boyarlar.”

“Kuklacı, siyah bir elbise giyer ve perdenin arkasına saklanmaz.”

4.10.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler başlıklardır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.10.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye kendi düzeyi uyarınca sosyo-kültürel bilgi sunarak yabancılara Türkçe öğretiminin sosyo-kültürel boyutlarını desteklemiştir.

Bu sosyo-kültürel bilgi Türk, Çin ve Japon kültürlerindeki milli değerler, sanat ve geleneğe ilişkin bilgiler (Türk kültüründe Karagöz ve Hacivat gölge oyunu, Çin kültüründe Longdong gölge oyunu, Japon kültüründe Bunraku), milli kimlik bağlamında bu oyunların kültürlerle ilişkisi, eğlence kültürü (kukla oynatmak), kuklaların ham maddesi (Türk ve Çin kültüründe deriden yapılması) ve gölge oyununa (perde, kuklacı, usta, Hayali, motif) ilişkin bilgilerdir.

4.10.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.10.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türkiye, Çin ve Japon geleneksel oyunlarıdır. Metnin izleği ise Türkiye ve Çin'deki geleneksel gölge oyunları ile Japon kukla sanatındaki figürlerin hazırlanış teknikleri ve sahnelenmesidir.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Türkiye'deki en önemli gölge oyununun Karagöz olması
- 2. tümce, İnsanların Karagöz oyununa gitme gerekçeleri
- 3. ~8. Tümceler arası, kuklaların perdede nasıl ve kim tarafından oynatıldığı ve hangi maddelerden yapıldığı
- 9. tümce insanların bu oyunu izlerken eğlenmeleri
- 10. tümce Longdong'un Çin'in geleneksel gölge oyunu olması
- 11. ~ 12. tümceler arası, kuklaların hangi maddeden yapıldığı
- 13. ~ 14. tümceler arası, oyun sırasında kuklacıların şarkı söylemeleri
- 15. tümce Bunraku'nun Japon kukla sanatı olması
- 16. tümce Bunraku kuklalarının şekli
- 17. ~ 19. tümceler arası, kuklacıların oyun sırasında yaptıkları

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.10.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütleri Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgeler izleği takip eder nitelikte olduğu için metin bağdaşıklık ölçütünü sağlamış, bu durum da metnin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılmasına katkı sağlamıştır.

4.10.3.2. Niyetlilik- Amaç

Bu açıklayıcı/bilgi verici metinde yazarın amacı Türk, Çin ve Japon geleneksel oyunları konusunda okuyucuya bilgi aktarımında bulunmaktır. Yazar, bu metinde okuyucu tarafından anlaşılacak için bağdaşıklık öğelerinin kullanımıyla bir çaba harcamıştır.

Öte yandan yazar bu konuları okuyucuya öğretmek için gökle oyunu ve kuklacılıkla ilgili, çok ağır dilde olmasa da teknik terimleri kullanmak durumunda kalmış, bilgi verimi bu şekilde gerçekleşmiştir.

4.10.3.2.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bilgi verme niyetindeki bu metin öğrenciye düzeyi doğrultusunda sosyo-kültürel unsurların aktarımını sağlayarak bu amacını gerçekleştirmiştir. Bu bakımdan metnin yabancılara Türkçe öğretiminde etkili bir şekilde kullanılır nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Sunulan bu bilgiler Türk, Çin ve Japon kültürlerindeki geleneksel oyunlar aracılığıyla (Türk kültüründe Karagöz ve Hacivat gölge oyunu, Çin kültüründe Longdong gölge oyunu, Japon kültüründe Bunraku) milli kimliklere, eğlence kültürüne ve sanata yönelik bilgilerdir.

4.10.3.3. Bilgisellik

Okuyucuya bilgi aktarımı yapmayı amaçlayan bu metinde A2 düzeyine uygun bağlaşıklık yapıların da desteğiyle metin bilgisellik ölçütünü karşılar nitelikte üretilmiştir.

Yazar metnin bazı bölümlerinde örtük anlatıma başvurmuştur.

Örneğin “Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur.” tümcesi, Türkiye’de başka gölge oyunları olduğu önvarsayımını yansıtır.

“Hayali; kuklalara çubuk takar, onları oynatır ve konuşturur. Aynı zamanda oyun sırasında şarkılar söyler.” tümcesi, oyundaki bir kişinin birden fazla kişiyi konuşturduğu çıkarsamasını barındırır.

4.10.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin A2 düzeyindeki bir öğrencinin yabancı dil öğrenirken sosyo-kültürel açıdan Türk, Çin ve Japon olmak üzere üç kültürdeki milli değerler, milli kimlik bağlamında bu oyunların kültürlerle ilişkisi, eğlence kültürü, kuklaların ham maddesi ve gölge oyununa ilişkin bilgiler vererek öğrencinin iletişimsel ve edinçlerini destekleyecek yapıdadır. Bu bakımdan yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlayacak düzeydedir.

4.10.3.4. Kabul Edilebilirlik

Gelenek, bir toplum tarafından benimsenmiş, kuşaktan kuşağa iletilen bilgi, davranış ve alışkanlıklara işaret ederken, geleneksel ise geleneğe dayanan bu bilgi ve davranışlara verilen addır. Dolayısıyla bir kültür unsurunun geleneksel olması, o unsurun toplum tarafından kabul edilebilir olduğu anlamına gelmektedir.

Bu metindeki kültür unsurları olan Karagöz, Longdong gölge oyunları ve Bunraku kukla sanatı, kökleri ait oldukları kültürler açısından eskilere dayanan ve bu kültürde yerini bulmuş öğelerdir ve bu durum metnin kabul edilebilirliğine katkı sağlamaktadır.

4.10.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metin içerdiği sosyo-kültürel bilgiler dolayısıyla kabul edilebilirlik ölçütlerine uygunluğuyla toplumsal ve kültürel bilgi aktarımına katkı sağlar yapıdadır. Metin birçok konuda sosyal ve kültürel bilgiler vermektedir. Bu düşünceleri destekler şekilde Okur ve Keskin (2013), bu metinde yer alan “Karagöz, Türkiye’deki eski ve önemli bir gölge oyunudur. İnsanlar eğlenmek için Karagöz oyununa giderler. Bu oyunda kuklacı kuklaları bir perdede oynatır.” bölümünün doğrudan kültürel aktarıma katkı sağladığını söylemektedir.

4.10.3.5. Durumsallık

Yazar okuyucuya Türk, Çin ve Japon geleneksel oyunları konusunda bilgi aktarımında bulunurken her kitlenin anlayabileceği şekilde genel ve basit açıklamalara yer vermiş, dolayısıyla okuyucunun hedef grubu içerisinde yer almasını sağlamıştır.

4.10.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Durumsallık ve kültürlerarası bilinç yetisi ise okuyucunun hedef grup içerisinde yer alması sağlanılarak sağlanmıştır. Yine metinde “Sizin ülkenizde benzer bir oyun var mı? Anlatalım.” etkinliği ile durumsallık pekiştirilmiş, öğrencinin kültürel duyarlılığı uyarılarak kendi kültürüyle hedef kültürü ilintileme yeteneğini geliştirir niteliktedir.

4.10.3.6. Metinlerarasılık

Bu metin, içerisinde üç kültürün geleneksel oyunlarına dair bilgiler barındıran bir metindir. Türk, Çin ve Japon geleneksel göle oyunu ve kukla sanatıyla ilgili bilgi verdiği için, bu oyunlara ilişkin tarihi, kültürel ve teknik bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler, metnin diğer metinlerle olan bağımlı göstermektedir.

4.10.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metinde üç farklı geleneksel oyuna ilişkin bilgi sunulurken bir yandan da bu oyunların bağlı olduğu sosyal yapı ve kültüre ait bilgiler metinlerarasılık ölçütü çerçevesinde verilmiştir. Böylelikle metnin yabancılara Türkçe öğretiminde sosyo-kültürel bilgilerin verilerek iletişimsel yetiye ve edince katkısı desteklenmiştir. Karagöz ve Hacivat gölge oyunu, Longdong gölge oyunu, Bunraku ve bu sanat dallarına yönelik perde, kuklacı, usta, Hayali, motif gibi terimler, bu metinle başka metinler arasındaki diyalogu göstermektedir.

4.10.4. “Geleneksel Oyunlar” Metninin Değerlendirilmesi

Bu metinde yazar tüm metinsellik ölçütlerini, metnin amacı olan bilgi aktarımı yolunda kullanmıştır. Metnin sosyo-kültürel boyutlar bakımından yabancılara Türkçe öğretimine olan katkısı, bu metinsellik ölçütlerine uygunluğuyla doğrudan ilişkilidir.

Öncelikle metin iletişimsel yetisini pekiştirmesi bakımından sosyodilbilimsel yetiye ilişkin meslek grubuna yönelik dilsel kullanımlar içermektedir. Böylece metnin A2 düzeyindeki öğrencilerin sosyodilbilimsel uygunluğuna katkı sağladığı söylenebilir.

4.11. “Halk Oyunları” Metninin Çözümlemesi

KÜLTÜRDEN KÜLTÜRE

HALK OYUNLARI

Batı Anadolu'nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyunu tek kişi ya da birkaç kişiyle birlikte oynayabilir. Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar kollarını dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atış ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip bir dizini yere koyar.

Tango, Buenos Aires'te ilk defa 1865'te ortaya çıkmıştır. Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır. Tango müziği, açık bir şekilde asil ve melankoli taşır. Tango, Avrupa'ya 20. yüzyılın başlarında gelmiştir.

Afrika dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygı içerir. Afrika dansında, vücudun her yeri hareket eder. Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.

Sizin ülkenizde ne tür danslar var? Anlatalım.

Şekil 12: A2 Düzeyindeki 6. Metin "Halk Oyunları"

4.11.1. Metnin Kurgusu

İncelenen bu öğretici (ders kitabında kültür öğretimine dayalı bir tür) metin düz yazı biçiminde kaleme alınmış, açıklayıcı/bilgi verici tipte ve öğretici deyiştedir.

Bu metin A2 düzeyindeki *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı*'nın 6. ünitesindeki “Kültürden Kültüre” adlı bölümde yer almaktadır.

Bu metnin fiziksel yapısının dikkat çeken ilk özelliği fotoğrafların yan tarafındaki paragrafların metin kutucukları halinde verilmiş olmasıdır (Bkz. Şekil 12). Metin 3 paragraf, 15 tümce ve 119 sözcükten oluşmaktadır.

Metindeki tümceler türlerine göre gruplandırıldığında 2 tümcenin ad tümcesi, 13 tümcenin ise eylem tümcesi olduğu saptanmıştır. Tüm tümceler kurallı olup anlamlarına göre ise olumludur.

Tümceler yapılarına göre gruplandırıldığında ise 1 adet bağılı tümce (Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar.); 3 adet iç içe birleşik tümce (Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder.; Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.; Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir.) ve kalan 11 tümcenin ise basit tümce olduğu saptanmıştır.

Metnin ilk bölümünde birtakım yazım hataları bulunmaktadır. Metin, bu hatalar düzeltildikten sonra incelenmiştir.

Bu metnin orijinalinde yazım hatası vardır: “Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyunu tek kişi ya da birkaç kişiyle birlikte oynayabilir. Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar kollarını dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atış ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.” Altı çizili yerlerin düzeltmeleri yapılarak ve üç uzmana kontrol ettirilerek düzenlenmiş, çözümlene düzenlenmiş biçimi üzerinden yapılmıştır: “Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oynanabilir. Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.”

Metnin tümüne bakıldığında anlatıcının bakış açısının üçüncü tekil ve çoğul adlarının ve eklerinin kullanımıyla anlattığı tespit edilmiştir. Anlatıcı konuya tam bir hakimiyet sağlayıp metindeki her konuda bilgi sahibi olduğu için anlatıcının konumu sıfır odaklayıma uygundur.

Metinde metnin bölümlerini birbirinden ayıran Zeybek, Tango ve Afrika Dansı adlı üç adet başlık bulunmaktadır ve bu başlıklar metnin içeriğine yinelemeler kullanılarak yerleştirilmiştir.

4.11.2. Metnin Küçük Yapısı/ Bağlılık Görünümleri

4.11.2.1. Gönderimsel Bağlılık (Dış ve İç Gönderim)

Bu metinde yazar “Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.” tümcelerinde okuyucuyla konuşmaya geçerek metnin dışına dışgönderimde bulunmuştur.

Artgönderim ögeleri

- Gösterme önadlarıyla yapılan artgönderim

Bu metinde “bu” gösterme önadılı ile artgönderim yapılmıştır:

“Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oynanabilir.”

- İyelik ekiyle yapılan artgönderim

Bu metinde aşağıdaki örnekler iyelik ekiyle yapılan artgönderim örnekleridir:

“Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır.”

“Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar.”

“Afrika dansı, (sizin) vücudunuzu esnetip güçlendirir.”

- Kişi ekleriyle yapılan artgönderim

Bu tümcelerdeki altı çizili kişi ekleriyle artgönderim yapılmıştır:

“Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oynanabilir. Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar kollarını dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.; Tango, Buenos Aires’te ilk defa 1865’te ortaya çıkmıştır. Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır. Tango müziği, açık bir şekilde asillik ve melankoli taşır. Tango, Avrupa’ya 20. yüzyılın başlarında gelmiştir. Afrika Dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygıyı içerir. Afrika dansında, vücudun her yeri hareket eder. Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.”

- Belirtme durum ekiyle yapılan artgönderim

“HALK OYUNLARI”

“Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır.”

“Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar.”

“Tango”

“(…) Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır.”

“Afrika Dansı”

“Afrika Dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygıyı içerir. Afrika dansında, vücudun her yeri hareket eder. Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.”

Bu metinde yer alan “oyunu, oyununda, Afrika Dansı” söz grupları metnin ana başlığı olan “Halk Oyunları”na; “adamı” sözcüğü “Zeybek” sözcüğüne; “kollarını” sözcüğü “dansçı” sözcüğüne; “tangoyu” sözcüğü alt başlık olan “Tango” sözcüğüne; “vücudu” sözcüğü “vücudunuzu” sözcüğüne artgönderim yapmaktadır.

Öngönderim ögeleri

“Halk Oyunları” metninde öngönderim örneği bulgulanmamıştır.

4.11.2.2. Sözcüksel Bağlıklık

4.11.2.2.1. Yineleme

Bu tümcelerde “oyun, Zeybek, Tango, dansçı, oynamak, Afrika dansı” gibi sözcükler ve söz gruplarıyla yineleme yapılmıştır:

“HALK OYUNLARI

Zeybek

Batı Anadolu’nun her yerinde “Zeybek” oyunu vardır. Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oynanabilir. Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.

Tango

Tango, Buenos Aires’te ilk defa 1865’te ortaya çıkmıştır. Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır. Tango müziği, açık bir şekilde asillik ve melankoli taşır. Tango, Avrupa’ya 20. yüzyılın başlarında gelmiştir.

Afrika Dansı

Afrika Dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygıyı içerir. Afrika dansında, vücudun her yeri hareket eder. Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.”

4.11.2.2.2. Değişirir

“Halk Oyunları” metninde değişirir örneği bulgulanmamıştır.

4.11.2.2.3. Eksilti

Bu metindeki eksiltili yapılar özne, tamlayan ve belirtili nesne eksikliği yoluyla yapılmıştır:

“Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve (o onları) dirseklerden hafifçe kırar. (O) Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder. (O) Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar.”

“Afrika dansı, (sizin) vücudunuzu esnetip güçlendirir.”

4.11.2.2.4. Eylem Çekim Zamanları

Metinde kullanılan ad soylu yüklem ek eylemin geniş zamanıyla çekimlenmişlerdir.

Eylem soylu yüklem ise aşağıda örneklenmiştir:

“Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oyunabilir.” tümcesindeki altı çizili eylem geniş zamanın gereklilik kipinde, üçüncü tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Zeybek, cesur bir adamı temsil eder. Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar. Büyük adımlar atıp ağır ağır hareket eder. Ara sıra yere doğru eğilip dizini yere koyar. Tango müziği, açık bir şekilde asillik ve melankoli taşır. Afrika Dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygıyı içerir. Afrika dansında, vücudun her yeri hareket eder. Afrika dansı, vücudunuzu esnetip güçlendirir. Bütün vücudu forma sokar.”

Bu tümcedeki altı çizili eylem geniş zamanda, üçüncü tekil kişi ve sürerlilik görünüşünde çekimlenmiştir.

“Tango, Buenos Aires’te ilk defa 1865’te ortaya çıkmıştır. Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır. Tango, Avrupa’ya 20. yüzyılın başlarında gelmiştir.” tümcelerindeki altı çizili eylemler birleşik zamanlı olup öğrenilen geçmiş zaman eki “-miş”e ekleşmiş olan “-dir” güçlendirme eylemiyle pekiştirilmiştir. Eylemler üçüncü tekil kişi ve bitmişlik görünüşünde çekimlenmiştir.

4.11.2.2.5. Bağıntı Ögeleri

Bu metindeki bağıntı ögeleri almaşım, birlik ve katkı bağlamlarında kullanılmıştır:

Almaşım: “Bu oyun tek kişi ya da birkaç kişiyle oynanabilir.”

Birlik ve katkı: “Zeybek oyununda dansçı, kollarını iki yana doğru açar ve dirseklerden hafifçe kırar.”

“Tango müziği, açık bir şekilde asillik ve melankoli taşır.”

“Afrika Dansı, doğa, yeryüzü ve atalara teşekkür ve saygıyı içerir.”

“Afrika danslarında oldukça neşeli ve enerjik hareketler vardır.”

4.11.2.2.6. Metni Bölümlere Ayıran Belirticiler

Bu metni bölümlere ayıran belirticiler başlıklardır. Metnin kendi bölümlerinin içinde ayrılmasını sağlayan başka bir belirtici kullanılmamıştır.

4.11.2.3. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağlıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrenciye kendi düzeyi uyarınca sosyo-kültürel bilgi sunarak yabancı dil olarak Türkçenin öğretimine katkı sağlamıştır. Sunulan bu sosyal ve kültürel bilgi Türk, Arjantin ve Afrika kültürlerindeki milli değerler, sanat, dans ve geleneğe ilişkin bilgilerin halk oyunları ve folklorik ögeleri, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arası ilişkiler (tangoyu alt sınıf fakir halkın yaratmış olması), milli kimlik, eğlence kültürü, coğrafi özellikler (Batı Anadolu, Buenos Aires, Afrika), folklorik bir dansın vücuda etkisi (Afrika dansının vücutu esnetip güçlendirmesi) gibi bilgilerdir.

4.11.3. Metnin Büyük Yapısı/Bağdaşıklık Görünümleri

4.11.3.1. Bağdaşıklık

Metnin konusu Türkiye, Arjantin ve Afrika'daki halk oyunlarıdır. Metnin izleği ise Türkiye, Arjantin ve Afrika'daki halk oyunlarının nasıl oynandığı ve nasıl ortaya çıktığıdır.

Bu metninde 3 ana bölüm vardır ve bu bölümdeki örgeler şu şekilde belirlenmiştir:

- 1. tümce, Batı Anadolu'daki halk oyununun adı
- 2. tümce, Zeybek oyununun kaç kişiyle oynandığı
- 3. tümce, Zeybeğin neyi temsil ettiği
- 4. ~ 6. Tümceler arası, Zeybek oyununun nasıl oynandığı
- 7. tümce Tango'nun ne zaman ve nerede ortaya çıktığı
- 8. tümce Tango'nun kim tarafından yaratıldığı
- 9. tümce Tango'nun müziğine ilişkin bilgi
- 10. tümce Tango'nun Avrupa'ya ne zaman geldiği
- 11. tümce Afrika dansının içeriği
- 12. ~ 15. tümce, Afrika dansının nasıl yapıldığı ve vücuda katkıları

Bu örgelerin metnin izleğini oluşturduğu görülmektedir.

4.11.3.1.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bağdaşıklık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metindeki örgeler izleği takip edecek nitelikte yapılandırılmış, metindeki sosyo-kültürel bilgilerin aktarımı bu yolla gerçekleştirilmiştir. Böylece metnin yabancılara Türkçe öğretiminde iletişimsel yetiyi ve edinci geliştirmesi sağlanmıştır. Bu bilgiler Türk kültüründeki Zeybek, Arjantin kültüründeki Tango ve Afrika dansı üzerinden sunulan sosyal ve kültürel bilgilerdir. Bu danslardan hareketle üç kültürlerdeki milli değerler, sanat, dans ve geleneğe ilişkin bilgiler, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arası ilişkiler (tangoyu alt sınıf fakir halkın yaratmış olması), eğlence kültürü, coğrafi özellikler (Batı Anadolu, Buenos Aires, Afrika) ve folklorik bir dansın vücuda etkisi (Afrika dansının vücudu esnetip güçlendirmesi) konularında bilgiler verilmiştir.

4.11.3.2. Niyetlilik- Amaç

Bu açıklayıcı ve bilgi verici tipteki metnin amacı okuyucuya Türk, Arjantin ve Afrika dansları konusunda bilgi aktarımında bulunmaktır. Yazar bu bilgi aktarımını okuyucunun kolaylıkla alması için basit bir dille gerçekleştirerek niyetine ulaşmıştır.

4.11.3.2.1.1 Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Niyetlilik-Amaç Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Halk oyunlarına ait bilgi vermeyi amaç edinen bu metin içeriğindeki sosyo-kültürel unsurlarla bu amacını gerçekleştirerek metnin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilir olmasına olanak sağlamıştır. Bu sosyo-kültürel unsurlar Türk, Arjantin ve Afrika kültürlerindeki milli değerler, sanat, dans ve gelenekler, toplumun sınıfsal yapısı, eğlence kültürü, coğrafi özellikler (Batı Anadolu, Buenos Aires, Afrika) ve folklorik bir dansın vücuda etkisi (Afrika dansının vücutu esnetip güçlendirmesi) gibi bilgilerdir.

4.11.3.3. Bilgisellik

Yazar metnin amacı olan okuyucuya bilgi sunma niyetini çeşitli bağlaşıklık yapılarıyla gerçekleştirmiştir. A2 düzeyindeki bir okuyucu için uygun ve sade bir dil kullanmıştır. Dahası yazar örtük anlatım kullanmamış, okuyucuya bilgileri doğrudan anlatımla vermeyi tercih etmiş ve metni bilgisellik ölçütüne uygun şekilde üretmiştir.

4.11.3.3.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Bilgisellik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin A2 düzeyindeki bir öğrencinin Türkçe öğrenirken bir yandan hedef kültüre ait sosyal ve kültürel bilgilere yer vermesi bakımından etkindir. Bu bilgiler Türk, Arjantin ve Afrika kültürlerindeki milli değerler, sanat, dans ve geleneğe ilişkin bilgilerin halk oyunları ve folklorik öğeler aracılığıyla aktarılması, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arası ilişkiler bağlamında sosyolojik bilgi aktarımı, milli kimlik, eğlence kültürü, coğrafi özellikler ile ilgilidir.

4.11.3.4. Kabul Edilebilirlik

Halk oyunları bir ülkede yapılan, o ülkenin tarihine dayanan ve o kültüre mal olmuş halk danslarıdır. O ülkenin kültürünün birer parçası olan hareket ve müziklerden oluşan bu danslar manevi kültür unsurlarıdır. Dolayısıyla kabul edilebilirliklerini tartışmak bile anlamsız olacaktır.

Bu metinde geçen, Türk, Arjantin ve Afrika halklarının dansları söz konusu bu kültürlerin unsurları oldukları için kabul edilebilirlik özelliğini taşımaktadırlar.

4.11.3.4.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Kabul Edilebilirlik Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metin iletişimsel yetilerden sosyodilbilimsel yeti bağlamında bu metin sosyal sınıfa ait kültürel ve toplumsal veriler sunarak, bu bilgileri kabul edilebilirlik ölçütüne uygunlukla karşılayarak öğretime katkı sağlamaktadır. Özellikle metnin ikinci bölümünde yer alan “Tangoyu alt sınıf, yani fakir halk yaratmıştır.” tümcesi Arjantin toplumunun sınıfsal yapısına yönelik gerçek ve güncelliğini koruyan bir bilgi sunmaktadır. Böylelikle metin yabancılara Türkçe öğretimine katkı sağlamaktadır.

4.11.3.5. Durumsallık

Okuyucuya bilgi vermeyi amaçlayan bu tip bir metinde okuyucu yazarın verdiği bu bilgileri var olanla değiştirecek veya yeni bir bilgiler öğrenecektir (Günay, 2007). Burada okuyucu üç farklı halkın oyunları hakkında öğreneceği bilgileri kendi kültüründeki halk oyunları ile ilişkilendirerek bu bilgileri öğrenme çabasına girişecektir.

4.11.3.5.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Durumsallık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Metindeki durumsallık ölçütünün karşılanması, metni öğrencinin kültürlerarası bilinç yetisinin gelişmesine katkı sağlayacak duruma getirmiştir. “Sizin ülkenizde ne tür danslar vardır? Anlatalım.” yönergesiyle öğrencinin kendi kültürüyle hedef dilin kültürü arasında bağ kurmasının sağlandığı, öğrencinin kültürel duyarlılığının arttırılmasına, kültürlerarası çatışma durumlarıyla başa çıkma ve kalıplaşmış ilişkileri aşma yeteneğinin gelişimine katkı yapıldığı düşünülmektedir.

4.11.3.6. Metinlerarasılık

“Halk Oyunları” metni üç kültürün halk oyunlarına dair bilgiler sunmaktadır. Özellikle bu oyunların tarihi, etkileri ve nasıl icra edildiğine dair bilgiler, bu metnin diğer metinlerle olan etkileşimini göstermektedir.

4.11.3.6.1. Metindeki Sosyo-Kültürel Unsurların Metinlerarasılık Ölçütü Bağlamında İncelenmesi

Bu metinde üç farklı kültüre ait halk oyunları, yine üç farklı kültüre ait kültürel ve sosyal bilgilerin sunumuyla gerçekleşmiştir. Bu bilgiler farklı metinlerden edinilmesi bakımından metinlerarasılık ölçütünü karşılayarak metnin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılabilmesini sağlamıştır. Türk kültüründeki Zeybek oyunu, Batı Anadolu, Tango, Buenos Aires, Avrupa, Afrika bu metnin diğer metinlerle olan ilişkisini gösteren unsurlardır.

4.11.4. “Halk Oyunları” Metnin Değerlendirilmesi

Bu metin tüm metinsellik ölçütlerini yukarıda açıklandığı şekilde karşılar ve yabancılara Türkçe öğretiminde sosyo-kültürel boyutlar açısından değerlendirildiğinde öğrencilerin iletişimsel yetilerine ve edince katkı sağlar niteliktedir.

Metnin bilgisellik, bağdaşıklık ve kabul edilebilirlik özelliklerini taşıması ve gündelik yaşam, gelenekler, toplumsal değerler gibi bilgiler sunması sosyo-kültürel bilgiler içermesini sağlamıştır. Okur ve Keskin (2013), bu metinde yer alan Zeybek oyununa ilişkin bilgilerin doğrudan kültürel aktarıma katkı sağlayarak Türkçe öğretimine katkısını ortaya koymuşlardır.

4.12. Metinlere Yönelik Genel Değerlendirme

Tablo 1: A1 Düzeyindeki "Kültürden Kültüre" Bölümlerinde Yer Alan Metinlerdeki Sosyo-Kültürel Boyutlar

Metin Adları	Sosyo-Kültürel Kavramlar
1.MAĞAZALAR	Mısır, Japonya ve Türkiye kültürlerindeki gündelik yaşama ilişkin bilgiler (mağazaların çalışma saatleri, açık ve kapalı olduğu günler ve gerekçeleri-Mısır'da mağazaların sabah, öğleden sonra ve akşam açık olması, Cuma günleri kapalı olması; Japonya'da mağazaların saat 10.00'da açılması ve haftada bir gün kapalı olması, büyük şehirlerde istasyonlarda bulunan bazı mağazaların 24 saat açık olması; Türkiye'deki mağazaların 09.00'da açılması ve her gün açık olması), resmî tatillere bağlı mağazaların açılış ve kapanış saatleri (Mısır'da birçok insan camide olduğu için Cuma günleri mağazaların kapalı olması), iklime bağlı mağazaların açılış ve kapanış saatleri (Mısır'da gündüz

sıcaklıklarından dolayı çoğu kişinin alışverişi akşam yapması), her bir kültürdeki insanların alışveriş yapma alışkanlıkları veya boş zaman aktivitesi olarak alışveriş yapmaları, kentleşmeye ilişkin bilgiler (Japonya ve Türkiye'deki büyük şehirler, Japonya'daki istasyonlar, her bir ülkedeki alışveriş merkezleri), dini ritüeller (Mısır)

2.ÖĞRENCİLER

Türkiye (Ankara), Almanya (Berlin) ve Gana'daki öğrencilik hayatına ve gündelik yaşama dair bilgiler, yaşam koşulları ve yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik çeşitlilikler, öğrencilerin barınma, konut ve beslenme problemlerine buldukları çözümler-Türkiye'de öğrencilerin aile yanında, yurtlarda veya arkadaşlarıyla tuttukları evlerde yaşamaları, Almanya'da öğrencilerin arkadaşlarıyla birlikte yaşamaları, Gana'daki öğrencilerin genelde kampüsteki yurtlarda yaşamaları), aile yapıları ve ilişkileri bağlamında kişiler arası ilişkiler (aile yanında kalan öğrenciler), bölgesel kültürler, konut tipleri (Berlin ve Gana'daki yapılar), arkadaşlarla yaşamının toplumsal değerler açısından nasıl algılandığı (Berlin'de arkadaşlarla aynı evde yaşamının normal karşılanması)

3. AİLELER

Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'deki aile yapıları (aile türleri, küçük ve büyük aileler, çocuksuz aileler -Japonya'da bir veya iki çocuklu küçük ailelerin yaygın olması, Amerika Birleşik Devletleri'nde daha büyük aileler yaygınken günümüzde bir veya iki çocukların tercih edilmeye başlanması) ve kişiler arası ilişkiler, her bir kültüre ait kişi adları -Japonya (Aiko), Amerika Birleşik Devletleri (John) ve Türkiye (Mehmet)- yaşam koşulları ve yaşam standartları (bölgesel, sınıfsal ve etnik çeşitlilikler, çocuk sayısının kültüre göre değişimi), ailelerdeki çocuk sayılarının toplum tarafından nasıl algılandığına ilişkin toplumsal değerlere yönelik tutumlar (Japonya'da tek çocuklu bir ailenin normal karşılanması)

4. İLGİNÇ FESTİVALLER

Türk dünyası, İspanya ve Hindistan olmak üzere üç farklı kültürdeki festivallere ilişkin bilgiler (Türk kültüründeki Hidrellez, İspanyol kültüründeki Domates Festivali ve Hint kültüründeki Holi Renk Festivali), gelenekler ve inançlar bağlamında yapılan kutlamalar (Hidrellez'de ateşin üstünden atlamak, dilek tutup ağaca asmak ve suya atmak; Holi Renk Festivali'nde odun toplayıp ateş yakmak ve eve bu ateşten götürmek), toplumsal değerlere ilişkin tutumlar, bölgesel kültürler (ateş yakmak ve üstünden atlamak, domates atmak, baharın gelişini karşılamak)

5. SOHBET KÜLTÜRÜ

Türk, Arap ve İngiliz kültüründe toplumsal yaşam, toplumsal katmanlar açısından kişiler arası ilişkiler (kesit

dile yönelik uygun söylemler, iş arkadaşlarıyla ve yakın arkadaşlarla konuşulabilecek ve konuşulması hoş karşılanmayan konular -Türkiye’de yakın arkadaşlarla siyaset ve din konularının konuşulurken yeni tanışılan kişilerle iş veya sağlık konularının konuşulması; Arap kültüründe herkesle din ve siyaset konularının konuşulurken yakınlarla sağlık ve para sorunlarının konuşulması; İngiliz kültüründe aileyle ve yakın arkadaşlarla sağlık sorunlarının konuşulurken, maddi konuların iş veya yeni arkadaşlarla konuşulmaması, din ve siyaset konusunda yeni arkadaşlarla konuşulmaması ve yeni tanışılan kişilere yalnız sorulmasının hoş karşılanmaması), toplumsal kurallar (davranışsal ve iletişimsel kurallar, incelik kuralları), cinsiyete yönelik uygun sorular (erkeklere maaş sormanın hoş görülmemesi), meslek grupları

Tablo 2: A2 Düzeyindeki “Kültürden Kültüre” Bölümlerinde Yer Alan Metinlerdeki Sosyo-Kültürel Boyutlar

Metin Adları	Sosyo-Kültürel Kavramlar
1.YEMEK KÜLTÜRÜ	Çin, İran, İtalya, Rusya, Fransa ve Mısır kültürlerinin gündelik yaşamı ve beslenme alışkanlıklarına yönelik bilgiler (yemek yapmak), her bir kültüre ait kişi adları (Çin-Shiye, İran-Aynaz, İtalya-Elenora, Rusya-Margarita, Fransa-Alain, Mısır-Ayman), toplumsal kurallar ve gelenekler bağlamında her bir kültüre ait yiyecek ve içecekler (Pekin ördeği, safranlı pilav, lazanya, pelmeni, salyangoz yemeği, falafel)
2.GÖKYÜZÜNDE İNSANLAR	Türk ve Amerikan kültürlerindeki toplumsal ve gündelik yaşama ilişkin bilgiler, meslek grupları, boş zaman aktiviteleri (uçmak, uçak ve kanat yapmak), milli kimlik (Hezarfen Ahmet Çelebi’nin havacılık tarihinin önemli isimlerinden olması, Wriht Kardeşler’in Amerikan tarihi için önemli isimler olması çıkarımı), coğrafi ve turistik noktalar (Üsküdar, Galata Kulesi, İstanbul Boğazı, Ohio), iklime ilişkin bilgiler (İstanbul’da rüzgârlı hava), iki kültürdeki ilk uçuş denemelerinin tarihleri (İstanbul’da 1632, Ohio’da 1903)
3.KAHVE DÜNYASI	Üç kültürdeki (Türk, Endonezya ve Yemen) gündelik yaşama ve yaşam koşullarına ilişkin bilgiler (kahvaltıdan sonra kahve içmek, fincan kapatıp fal bakmak, Endonezya kahvesinin satış aşamasına gelene kadarki safhaları), toplumsal kurallar, aile yapıları ve ilişkileri bağlamında kişiler arası ilişkiler, ritüeller (Türk kültüründe kız isteme

	merasimlerinde ve dini bayramlarda kahve içmek), yiyecek ve içecekler, gelenekler, bölgesel kültürler
4.EFSANELER	Türk ve Kore kültürlerindeki gündelik yaşama ve yaşam standartlarına ilişkin bilgiler (Türklerde balıkçı köyündeki yaşam, Kore’de köydeki yaşam), kişiler arası ilişkiler (her iki kültürde köy halkı arasındaki ilişkiler), toplumsal değerlere ilişkin tutumlar, coğrafi bilgiler (Ağva, deniz, sahil, köy, tepe, Kore), iklim (Ağva’da fırtına), geçim kaynağı (Ağva’da balıkçılık), doğa üstü olaylar (taş olmak ve taş çevirmek), inançlar (dua etmek), Türk kültüründe çiftlere yönelik adlandırmalar (gelin, nişanlı, sevgili, delikanlı)
5.GELENEKSEL OYUNLAR	Türk, Çin ve Japon kültürlerindeki milli değerler, sanat ve geleneğe ilişkin bilgilerin geleneksel oyunlar aracılığıyla verilmesi (Türk kültüründe Karagöz ve Hacivat gölge oyunu, Çin kültüründe Longdong gölge oyunu, Japon kültüründe Bunraku), milli kimlik bağlamında bu oyunların kültürlerle ilişkisi, eğlence kültürü (kukla oynatmak), kuklaların ham maddesi (Türk ve Çin kültüründe deriden yapılması), gölge oyununa ilişkin bilgiler (perde, kuklacı, usta, Hayali, motif)
6.HALK OYUNLARI	Türk, Arjantin ve Afrika kültürlerindeki milli değerler, sanat, dans ve geleneğe ilişkin bilgilerin halk oyunları ve folklorik öğeler aracılığıyla aktarılması, toplumun sınıfsal yapısı ve sınıflar arası ilişkiler bağlamında sosyolojik bilgi aktarımı (tangoyu alt sınıf fakir halkın yaratmış olması), milli kimlik, eğlence kültürü, coğrafi özellikler (Batı Anadolu, Buenos Aires, Afrika), folklorik bir dansın vücuda etkisi (Afrika dansının vücutu esnetip güçlendirmesi)

Yukarıda verilen tablolar “Kültürden Kültüre” metinlerinde işlenen sosyal ve kültürel konular çerçevesinde hazırlanmıştır. Tablolara bakıldığında A1 ve A2 düzeylerinde konular bağlamında farklılıklar olduğu görülmektedir.

Tablo 1, A1 düzeyinde daha çok gündelik yaşama ilişkin bilgilere yer verildiğini göstermektedir. Özellikle başlıklardan hareketle kültürler arası bir karşılaştırma yapılmış ve hedef dil olan Türkçenin dışındaki kültürlerle de değinilmiştir. Bu kültürlerle ilişkin temel sosyolojik (aile yapıları, kentleşme, nüfus, sınıflar arası ilişkiler, vb.) ve kültürel (gelenekler, folklorik öğeler, inançlar, ritüeller) bilgiler bu metinler aracılığıyla öğrencilere aktarılmaya çalışılmıştır. Bu durumun nedeninin farklı bir kültürden gelen öğrencinin yeni kültürlerle kendi kültürü arasında ilişki

kurmasını sağlamak, yeni kültüre adaptasyon sürecini hızlandırmak ve kültürlerarası toleransını yükseltmek olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan Tablo 2’de görüldüğü gibi A2 düzeyindeki metinler gündelik yaşam ve geleneklerin yanında sanata, milli değerlere, efsaneleşmiş olaylara, beslenme kültürüne ve eğlence kültürüne dair bilgiler sunmaktadır. Bu durum A2 düzeyindeki bir öğrencinin dili bir parça öğrenmiş olmasından hareketle bu hazırbulunuşluğunun üstüne kültürün daha derinlerine ilişkin bilgi edinmesine dayandırılabilir. Bu bakımdan öğrenciye daha çok hedef kültüre yönelik farklı sosyal ve kültürel konulara ilişkin bilgi aktarımının yapılmasının uygun bulunduğu varsayılmaktadır.

Yine Tablo 1 ve 2 incelendiğinde A1 ve A2 düzeyinde gündelik yaşama ve geleneklere ilişkin bilgilerin verilmesinin yanında, A2 düzeyindeki metinlerde ise gündelik yaşamın yanı sıra sanat ve yemek kültürüne de yer verilmesi durumu bu iki düzey arasında sosyo-kültürel kavramların aktarımında farklılık olduğunu belirtmektedir. Bu durum A2 düzeyindeki metinlerin sosyal ve kültürel bilgi aktarımında dilin yaşamsal boyutunu dil öğretimine entegre ettiğini göstermektedir. Böylelikle dilin toplumsal bir varlık olduğunun altı çizilmekte, iletişimsel yeti ve edinç kazandırılırken bir yandan da kişilerin içsel ve dışsal güdülerini kullanmasını sağladığı düşünülmektedir.

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe kitaplarının A1 ve A2 düzeylerinin doğrudan kültür aktarımını sağlamaya yönelik ilgili bölümlerindeki yaklaşımın, öğrencilere Türk kültürünü asimile etmek üzerine değil, aksine diğer kültürlerle de karşılaştırma yaparak kültürlerarası bir yaklaşımı sağlamaya yönelik olduğu düşünülmektedir. Özellikle “Kültürden Kültüre” bölümlerinde farklı kültürlerin karşılaştırılması, hatta “Yemek Kültürü” metninde Türk kültürüne ilişkin hiçbir bilginin verilmeyip diğer farklı altı kültüre ilişkin bilgi aktarımı yapılmış olması bu yaklaşımı destekleyen diğer kanıtlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Nitel araştırma yöntemine göre yürütülmüş bu çalışma, Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan A1 ve A2 düzeyindeki metinlerde yer alan sosyo-kültürel unsurların metindilbilim çerçevesinde Türkçe öğretimine katkısını tartışmayı amaç edinmiştir. Bu bağlamda *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'na göre düzenlenmiş olan *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe* ders kitaplarının A1 ve A2 düzeylerinde bulunan “Kültürden Kültüre” adlı bölümlerindeki öğretici türdeki 11 adet metin metinsellik ölçütleri çerçevesinde çözümlenmiştir. Bu çözümlemedeki sosyo-kültürel unsurlar *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nda yer alan iletişimsel yetilerin alt boyutlarından olan sosyodilbilimsel yeti ve edinç bağlamında sosyo-kültürel bilgi ve kültürlerarası bilinç ekseninde tartışılmıştır.

İnceleme altına alınan metinler A1 ve A2 dil düzeyleri ile sınırlandırılmıştır. Bu eserin seçilmesinin başlıca nedeni, yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan benzer setler arasında yalnızca bu sette kültür aktarımına destek amacıyla yazılmış “Kültürden Kültüre” başlıklı bölümlerin bulunuyor olmasıdır. Bu kitaplarda bulunan metinlerin temel dil becerilerinin yanında kültür aktarımında yeterli olmadığı, bu yüzden ünitelerin sonundaki bu bölümlerin eklenerek kitapların sosyo-kültürel açıdan dil öğretimine katkı sağlar duruma getirildiği düşünülmektedir. Çalışmada incelenmek üzere bu setin tercih edilmesinin bir diğer sebebi ise Türkiye’de yabancılara Türkçe öğretiminde en yaygın kullanılan ikinci set olmasıdır (Erdil, 2018).

5’i A1, 6’sı ise A2 düzeyindeki ders kitaplarında yer alan bu metinler alanyazından derlenen ve metinsellik ölçütlerinin yer aldığı üç ana ulamda irdelenmiştir. Belirlenen bu üç ulam metnin kurgusu, metnin küçük yapısı ve metnin büyük yapısıdır.

Metin kurgusu ulamında metinlerin genel özellikleri, deyişi, türü, tipi, başlıkları, fiziksel yapıları ve tümce türleri üzerinde durulmuştur. Ele alınan metinlerin “Kültürden Kültüre” başlıkları altında yer almaları dolayısıyla genellikle öğretici deyişte ve açıklayıcı/bilgi verici tipte olduğu bulgulanmıştır. Bazı metinlerde ise

deyişte ve türde değişikliğe gidildiği görölmüş, kısa öykü türünde efsanelere, ağlatıcı ve destansı deyişlere rastlanmıştır.

Metnin küçük yapısında ise metinsellik ölçütlerinden bağlaşıklık ele alınmıştır. Bu ölçüte göre değerlendirildiğinde, metnin bu çalışmanın “Bulgular” bölümünde örneklenen gönderimsel ve sözcüksel bağlaşıklık öğeleriyle desteklendiği görölmektedir. Ancak A1 düzeyinde hedef dili henüz yeni öğrenme aşamasında olan bir öğrenci için bu öğelerin zaman zaman düzeyin üstünde kullanıldığı saptanmıştır. Özellikle eksilti kullanımı ve bağıntı öğelerinin sıklığının A1 düzeyindeki öğrencinin metni anlaması bakımından engel teşkil ettiği, A2 düzeyinde ise bu yönde bir engel bulunmadığı düşünölmektedir.

Diğer altı metinsellik ölçütü olan bağdaşıklık (tutarlılık), niyetlilik-amaç, kabul edilebilirlik, bilgisellik, metinlerarasılık ve durumsallık metnin büyük yapı incelemesinde yer almıştır.

Bağdaşıklık ölçütünde her bir metnin konusu, izleği (teması) ve örgeleri belirtildikten sonra örgelerle izlek arasındaki uyum irdelenmiştir. Yapılan çözümlene sonucunda A1 düzeyindeki 5 metinden 4’ündeki örgelerin izleği oluşturmaktayken, 1’inin bu durumu ihlal ettiği saptanmıştır. A2 düzeyindeki tüm metinlerde ise örgelerin izleği takip ettiği tespit edilmiştir.

Niyetlilik-amaç ölçütü ekseninde tüm metinlerin amacı okuyucunun ilgisini çekerek çeşitli kültürler konusunda bilgi sunmaktır. A1 düzeyindeki 5 metinden birinde (Mağazalar) öğrencinin düzeyi üzerinde dilsel yapılar yer aldığı, diğerinde ise (Öğrenciler) örge ve izlek uyumu ihlal edildiği için bu ölçüt karşılanamamıştır. Kalan 3 metinde ise yazar(lar) bu ölçütün gerekliliklerini yerine getirmiştir. A2 düzeyindeki tüm metinlerin ise amacına uygun şekilde kaleme alındığı bir diğer saptamadır.

Metinsellik ölçütlerinden dördüncüsü olan bilgisellik bağlamında değerlendirilen A1 düzeyindeki “Mağazalar”, “İlginç Festivaller” ve “Sohbet Kültürü” metnindeki örtük anlatım, eksilteli yapılar ve bağıntı öğelerinin sıklıkla kullanılması, bu metinlerin bilgisellik ölçütünü zedeleyen ve öğrenci tarafından bilgi edinimini desteklemeyen nitelikte olmasına yol açmıştır. A1 düzeyindeki diğer metinlerle A2 düzeyindeki tüm metinler ise bilgisellik ölçütünü karşılamaktadır.

Kabul edilebilirlik ölçütü bağlamında A1 düzeyindeki metinlerden yalnızca “İlginç Festivaller” metni bu ölçütü karşılar niteliktedir. Diğer metinler “Bulgular” bölümünde örneklendiği gibi sosyal gerçekliği yansıtmaya özelliğinden uzak bilgiler sunduğu için bu ölçütü yerine getirmemektedir. Diğer yandan A2 düzeyindeki tüm metinler halkın benimsemiş olduğu kültürden beslendikleri için bu ölçüte uymaktadır.

Öğrencinin kendi kültürüyle metinlerdeki diğer kültürler arasında ilişki kurup metinleri kendi değer yargılarıyla çözmesini öngören durumsallık ölçütü A1 düzeyindeki metinlerden “Mağazalar” metninde karşılanmamıştır. Öğrencinin düzeyine uygun olmayan dilsel yapıların var olduğu bu metinle öğrencinin kültürlerarası bilincinin gelişimine katkı sağlanamayacaktır. Öte yandan A1 düzeyindeki diğer metinlerde ve A2 düzeyindeki tüm metinlerde durumsallık ölçütü karşılanabilmektedir.

Metinlerarasılık ölçütü ise gerek A1 gerekse A2 düzeyindeki tüm metinlerde karşılanmıştır. Metinlerde sosyal ve kültürel bilgiler aktarılırken diğer metinlerdeki bilgilere gönderimler yapılmış, metinlerin tüm diğer metinlerle olan etkileşimi bu yolla sağlanmıştır.

Metinsellik ölçütlerinin bu çözümlemesi A1 düzeyindeki bazı metinlerin *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nda belirtilen birtakım ölçütleri karşılamazken A2 düzeyindeki tüm metinlerin bu ölçütleri karşıladığını göstermektedir.

Her bir metnin metinsellik ölçütleri çerçevesinde incelenmesinin ardından bu metinde yer alan sosyo-kültürel unsurlar ilgili ölçüt çerçevesinde incelenmiştir.

Avrupa Dil Çerçeve Programı'nın öngördüğü edinçler bağlamındaki sosyo-kültürel bilgi aktarımı ve kültürlerarası bilinç gelişimi konusunda, bu unsurların A1 düzeyinde genellikle gündelik yaşama ilişkin aile yapıları, kentleşme, nüfus gibi temel sosyolojik ve gelenekler, folklorik öğeler, inançlar gibi temel kültürel bilgiye ilişkin olduğu saptanmıştır. Bu durumun nedeninin farklı bir kültürden gelen öğrencinin yeni kültüre uyum sürecini hızlandırmak ve kültürlerarası bilincini yükseltmek olduğu düşünülmektedir.

A2 düzeyinde aktarılan bilgilerin ise gündelik yaşam ve geleneklerin yanı sıra sanat, milli değerler, efsaneler, beslenme alışkanlıkları ve eğlence kültürü gibi konular üzerinde kümelenildiği tespit edilmiştir. Bu durum ise dilin A1 düzeyini bitirip A2 düzeyine geçmiş ve dile ilişkin birtakım bilgileri hali hazırda edinmiş olan öğrenciye hedef kültüre yönelik daha ayrıntılı bilgi aktarılmasına bağlanabileceği varsayılmaktadır.

Metinlerin iletişimsel yetilerinden sosyodilbilimsel yetiyi karşılama durumlarına bakıldığında A1 düzeyindeki metinlerde öğrencinin sosyodilbilimsel açıdan gelişimini sağlayacak öğelerin yer almadığı saptanmıştır. A2 düzeyindeki metinlerde daha fazla yer alan bu öğeler toplumsal ilişkilerin dilsel göstergeleri, görgü kuralları, deyimler gibi kullanımlardır.

Tüm bu metindilbilimsel çözümler ışığında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, A1 düzeyindeki “Kültürden Kültüre” bölümündeki metinlerin öğretici tipte olmalarına karşın sosyal ve toplumsal bilgileri içermeye yeterli olmadıkları görülmüştür. Alanyazındaki çeşitli çalışmalarda da belirtildiği gibi (Okur ve Keskin, 2013; Güleç ve Gürsoy, 2010) bu düzeydeki kitapta gündelik yaşam, toplumsal kurallar ve kişiler arası ilişkiler gibi sosyo-kültürel bilgi aktarımı yapılmıştır. Fakat bu aktarımlar *Avrupa Dil Çerçeve Programı*’nda yer alan sosyodilbilimsel uygunluk düzeyini ve kültürel öğelerin aktarımını A1 düzeyinde verecek yoğunlukta ve iletişimsel yetiyi ve edinci geliştirecek düzeyde olmadığı saptanmıştır. Yine bu metinlerin Avrupa Dil Portfolyosu’nda yer alan A1 düzeyindeki dil kazanımlarını karşılayacak nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

Bu düzeydeki “Kültürden Kültüre” bölümündeki alıştırmalarda metinlerdeki metin ötesi öğelerin yalnızca resimlerden oluştuğu, görsel öğelerle desteklendiği, ancak görsel-işitsel öğelerle desteklenmediği saptanmıştır.

Öte yandan A2 düzeyindeki “Kültürden Kültüre” bölümündeki metinlerinin öğrencinin iletişimsel yetilerini ve edinci karşılama yeterli oldukları saptanmıştır. Alanyazındaki çeşitli çalışmalarda da belirtilenin aksine (Okur ve Keskin, 2013; Güleç ve Gürsoy, 2010) bu kitaplarda hedef dilin kültürüyle ilgili öğeler kullanılmış, gündelik yaşam, toplumsal değerler, bayramlar, festivaller ve ritüellerle ilişkin sosyo-kültürel bilgi aktarımı sağlanmıştır. Öte yandan Ertuğrul (2015) ve Ülker (2007)

çalışmalarında temel düzeydeki kitapların kültür aktarımı açısından yeterli olduğunu belirterek bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşmışlardır.

Yine bu metinlerin metinsellik ölçütlerini karşılamaları dolayısıyla toplumsal ilişkilerin dilsel göstergelerine yer vermiş olmaları, *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nda yer alan sosyodilbilimsel uygunluk düzeyini ve kültürel öğelerin aktarımını A2 düzeyinde verecek yoğunlukta ve iletişimsel yetiyi ve edinci geliştirecek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu metinlerin Avrupa Dil Portfolyosu'nda yer alan A2 düzeyindeki dil kazanımlarını karşılayacak nitelikte olduğu çalışmaya ait bir diğer saptamadır.

Bu kitaplarda yalnızca Türk kültüründen bahsedilmeyip diğer farklı kültürlerle ilişkin bilgiler sunulması ve kültürler arasında kıyaslama yapılması, kitapların kültürlerarası bir yaklaşım takip edilerek hazırlandığının göstergesidir. Bu durumun nedeni okuyucuda veya dili öğrenen bireylerde Türk kültürünün asimilasyonunun yapılmadığı algısını oluşturmak ve bu bireylerin Türk kültürünü öğrenmelerinin yanında kendi kültürlerine ilişkin farkındalıklarını geliştirmektir.

Öte yandan A2 düzeyindeki “Kültürden Kültüre” bölümündeki alıştırmalarda da tıpkı A1 düzeyindeki gibi metin ötesi görsel öğelerle desteklenmiş, ancak görsel-işitsel öğelerle desteklenmemiştir.

Bu saptamalar incelenen A1 düzeyindeki metinlerin *Avrupa Dil Çerçeve Programı*'nın öngörülerine uymamaktayken A2 düzeyindeki metinlerin uyduğunu göstermektedir.

Öneriler

- Tüm yabancılara Türkçe öğretim materyallerinin ve programlarının Avrupa Dil Çerçeve Programı'nın öngördüğü ölçütlere yönelik hazırlanıp hazırlanmadıkları konusunda denetimden geçirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Yabancılara Türkçe öğretim kitaplarında doğrudan kültür aktarımını destekleyen bölümlerde çerçeve program uyarınca dilin iletişimsel yönünü geliştirmek için görsel-işitsel metin ötesi öğelere ve alıştırmalara yer verilmelidir.

- Görsel-işitsel metinlerin yanı sıra etkinliklerde CD, radyo yayını ve ses kaydı veya benzeri klasik materyallerin yanı sıra çevrimiçi veya çevrimdışı bilgisayar oyunları ve toplantıları, multimedya, sosyal medya, sanal gerçeklik gözlüğü gibi yeni teknolojilerin kullanılmasının da dilin iletişimsel yönünü geliştireceği düşünülmektedir.
- Bu çalışmada incelenen A1 düzeyindeki metinlerin çerçeve metnin öngörülerine tam olarak uymadığı belirlenmiştir. Bu sebeple setin diğer düzeylerinin de çerçeve metin ekseninde incelemesinin çalışmayı tamamlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Wilhelm von Humboldt'da dil-kültür bağlantısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aksan, D. (1978, Şubat 16-17). *Dilbilimin yüksek öğretimdeki yeri*. Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Ankara Dilbilim Çevresi'nin düzenlediği seminerde sunulan metin, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aksan, D. (1994). Türkçe çalışmalarında ve öğretiminde dilbilimin yeri, *Dil Dergisi*, 16, 94-98.
- Aksan, D. (1995). Dilbilim tarihine bir bakış. *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim içinde* (s. 16-23). Ankara: TDK Yayıncılık.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil-Ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim-anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aktulum, K. (2014). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Kanguru Yayınları.
- Arık, T. (1996). Geleneksel dilbilgisi, dağılımsal dilbilim ve dil öğretimi, *Dil Dergisi*, 40, 45-48.
- Aşkın Balcı, H. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 191-204. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/219345>.
- Atabek, N. (1992). Kuramcılara göre anlatı, *Kurgu Dergisi*, 11, 339-347.
- Avcı, Y. (2012). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dil-düşünce analizi teorisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 1-15.
- Avcı, Y. (2018). Bengü yabancı dil olarak Türkçe öğretim seti. Çanakkale: EAB.
- Ayata Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Aydın, İ. ve Torusdağ, G. (2014). Türkçe öğretimi çerçevesinde yazınsal bir metin çözümleme örneği olarak Refik Halit Karay'ın Garip Bir Hediye'si, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/4, 109-134.
- Aydın, M. (2014). *Dilbilim el kitabı, temel kavramlar ve konular*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Bakan, H. (2012). *Yabancılar Türkçe öğretiminde metindilbilimsel ölçütler çerçevesinde bir sadeleştirme denemesi: Sait Faik Abasıyanık, "Messeret Oteli"*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Dilbilim Anabilim Dalı, Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Bilim Dalı, Ankara.

Barcus, F. E. (1959). *Communications content analysis of the research, 1900-1958*, (Unpublished doctor's dissertation). University of Illinois.

Beaugrande de R, Dressler W.U. (1981). *Introduction to textlinguistics*. London: Longman.

Bölükbaş, F. ve Keskin, F. (2010). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde metinlerin kültür aktarmadaki işlevi. *Turkish Studies, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), 221-235.

Bölükbaş, Fatma, vd. (2017). İstanbul yabancılar için Türkçe ders kitabı, 13. Baskı. A1, A2. Ferhat Aslan (Ed.). İstanbul: Kültür Sanat.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.A., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*, 13. Baskı. Ankara: Pegem.

Chambers, J. K., P. Trudgill, N. Schilling-Estes (eds.) (2002). *The handbook of language variation*. Oxford: Blackwell.

Christensen, L.B., Johnson, R.B., Turner, L.A.. (2015). Değişkenlerin Ölçümü ve Örneklem. *Araştırma yöntemleri desen ve analiz* içinde, Ahmet Aypay (Çev. Ed.). Ankara: Anı.

Contemporary Japan: The Modern Japanese Family. (2018). Erişim adresi: http://afe.easia.columbia.edu/at/contemp_japan/cjp_family_01.html

Coşkun Ögeyik, M. (2010). Metindilbilim ölçütleriyle yabancı dil sınavlarının değerlendirilmesi: ÜDS sınavından örnek bir betimleme çalışması, *Milli Eğitim*, 186, 151-166. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/442764>

Council of Europe (2001). Common European Framework of References for Languages: learning, teaching, assessment, Language Policy Unit. Strasbourg.

Council of Eurpe (2006). *European language portfolio. Yetişkinler için Avrupa dil portfolyosu*. Ankara: TÖMER.

Crystal, D. (1992). *Introducing linguistics*, London: Penguin English Linguistics.

Çotuksöken, Y. (1990). Özcan Başkan ile dilbilim Türkçe ve yabancı dil öğretimi üzerine, *Çağdaş Türk Dili*, 27, 747-751.

Dede, M. (1983). Yabancı dil öğretiminde karşılaştırmalı dil bilim ve yanlış çözümlenmesinin yeri, *Türk Dili*, 379-380, 123-136.

- Demir, A. ve Açık, F. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR)*, Güz, 51-72.
- Demirci, K. (2015). *Türkoloji için dilbilim konular kavramlar teoriler*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dey, I. (1993). *Qualitative data analysis: A user-friendly guide for social scientists*. London: Routledge Publications.
- Dilidüzgün, Ş. (1995). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde yazınsal metinler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2013). Metindilbilim dersinin Türkçe öğretmen adaylarının okuma etkinlikleri geliştirme yetilerine etkisi, *Turkish Studies*, 8(1), 1239-1258.
- Doğan, S. (2011). *XIX. Yüzyılda Batı'da yabancılara Türkçe öğretimi çalışmaları: W. B. Barker örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Döğüş, S. (2015). Anadolu'da Hızır-İlyas kültü ve Hıdrellez geleneği, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 74, 77-100.
- Erdem, İ. (2009). Yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili bir kaynakça derlemesi. *Turkish Studies*, 4(3), 888-937.
- Erdil, M. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Yükseköğretim Kuruluna bağlı 209 üniversitede yabancılara Türkçe öğretimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 93-112.
- Ertuğrul, M. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi kitaplarında kültür aktarımı*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. (2011). *An introduction to language*. 9th Edition. USA: Wadsworth Cengage Learning.
- Goetz J.P. ve LeCompte M.D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando: Academic Press.
- Gökalp, Z. (2015). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gömeç, S. (2000). İslam öncesi Türk tarihinin kaynakları üzerine. *A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, 20, 51-92.
- Gumperz, J. J. (1971). *Language in social groups*. Stanford, CA: Stanford University Press.

- Güleç, İ., Gürsoy, S. (2010). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: Gökkuşluğu Türkçe Öğretim Seti temel seviye örneği. *SAÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 98-119.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*, İstanbul: Multilingual.
- Gürkan, S. (2017 Eylül 22-23). *Metindilbilim ve Murathan Mungan'ın "Çiçek" adlı kısa öyküsünün metindilbilimsel çözümlemesi*. 1st International Black Sea Conference on Language and Language Education, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Güven, A. (2012). Toplumsal dilbilimin kapsam alanı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 13, 55-62.
- Güven, A. (2015). *Türkiye'de günümüze kadar yapılmış olan toplumsal dilbilim çalışmalarına genel bir bakış*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Denizli.
- Halliday, M.A.K., Hassan, R. (1976). *Cohesion in English*, London: Longman.
- Hengirmen, M. (1993). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Dil Dergisi*, 10, 5-9.
- Hymes, D. H. (1974). *Foundations in sociolinguistics: An ethnographic approach*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- İmer, K. (1987). Toplum dilbilimin kimi kavramlarına kuramsal bir bakış ve dil türleri. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 31(1-2), 213-230.
Erişim adresi:
<http://dctfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dctf/article/view/4585/4498>
- İmer, K. (1990). *Dil ve toplum*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- İmer, K., Kocaman, A., Özsoy, A.S. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- İşcan, A. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak önemi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 29-36.
- İşcan, A. (2012). Yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin tarihçesi. Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi (YTDÖ). A. Kılınç ve A. Şahin (Ed.). (2.baskı), 3-27. Ankara: Pegem Akademi.
- İşeri, K. (2008). Yüz Akı adlı metnin göstergebilimsel çözümlemesi, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5/3. 117-139.
- Kalafat, Y., Turan, A. (2013). *Anadolu kültür coğrafyasında manevi mimarlar ve halk inanmaları*. Ankara: Berikan Yayınevi.

- Kaptan, S. (1998). *Bilimsel araştırma teknikleri ve istatistik yöntemleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Karakuş, O. (2018). *Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki metinlerde değer aktarımı referanslarının yeri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Hatay.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kerimoğlu, C. (2014). *Kuram ve uygulamalarla dilbilim göstergebilim ve Türkoloji genel dilbilime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kızıltepe, Z. (2017). İçerik analizi. Seggie, F.N. VD (Ed.). *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde* (s. 253-266). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Koçyiğit, N. (1998). *Türkçe ve yabancı dil öğretmeni yetiştiren kurumlardaki öğretmen adaylarının çağdaş dilbilim ve dil öğretim yöntemleri konularına ilişkin bilgi düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- König Çağlar, G. (1991). Toplumdilbilim açısından dil ve dil türleri. *Dilbilim araştırmaları içinde* (s. 59-70). Ankara: Hitit Yayınevi.
- König, G. (2003). Türkiye’de dilbilimin dünü bugünü ve geleceği. [30. Yıl Özel Sayısı]. *Dilbilim ve Uygulamaları Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dilbilimi Bölümü Dergisi*, 3-4, 1-22.
- Kramsch, Cl. (1993). *Context and culture in language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Krippendorff, K. (1980). *Content analysis: an introduction to is methodology*. Beverly Hills: Sage.
- Martínez-Roldán, C. M., Sayer, P. (2006). Reading through linguistic borderlands: Latino students’ transactions with narrative texts. *Journal of Early Childhood Literacy*, 6 (3), 293-322.
Doi: <https://doi.org/10.1177/1468798406069799>
- Memiş, M. R. (2016). Yabancı dil öğretiminde eğitim ortamı ve kültür aktarımı. *Turkish Studies*, 11(9), 605-616.
- Meyerhoff, M. (2006). *Introducing sociolinguistics*. New York: Routledge.
- Mogalawke, M. (2006). The use of documentary research methods in social research. *African Sociological Review*, 10 (1), 221-230.

- Okur, A., Keskin, F. (2013). Yabancılara Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul Yabancılar için Türkçe Öğretim Seti örneği. *JASSS*, 6(2), 1619-1640.
- Onursal, İ. (2003). Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık. A. Kıran, vd. (Yay. haz.). *Günümüz dilbilim çalışmaları* içinde (s. 121-132). Multilingual Yayınları Dilbilim Dizisi, İstanbul.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, metindilbilimsel bağdaşıklık ve Haldun Taner'in "Onikiye Bir Var" adlı öyküsünde metindilbilimsel bağdaşıklık görünümü. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 167-182.
- Özkan, P. A. (2009). *Yabancı dil olarak Türkçe derslerinde kültürlerarası iletişim yetisi kazandırma amaçlı günlük yaşama ilişkin kültürel algıları üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öznlü, Ü. (2003). Türkiye'de dilbilimin dünü bugünü ve geleceği. [30. Yıl Özel Sayısı]. *Dilbilim ve Uygulamaları Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dilbilimi Bölümü Dergisi*, 3-4, 1-22.
- Pew Research Center Analysis of 1960-2000 Decennial Census and 2010 and 2014 American Community Survey, (2014). Erişim adresi: https://www.pewsocialtrends.org/2015/12/17/parenting-in-america/st_2015-12-17_parenting-12/
- Sağır, M. (2002). *Türkçe dilbilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Santini, M. (2006). Web pages, text types, and linguistic features: Some issues. *ICAME Journal*. 30, 67-86.
- Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri*. B. Vardar (Çev.) İstanbul: Multilingual Yayınevi.
- Selen, N. (1989). *Toplumsal dilbilime giriş*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Uzun, L. S. (1995). *Orhon Yazıtlarının metindilbilimsel yapısı*. Ankara: Simurg Yayınları.
- Şahbaz, N. K. ve Çekici, Y. E. (2012). Disiplinler arası bir disiplin olarak Türkçe eğitimi. *Turkish Studies*, 7(3), 2367-2382.
- Tercanlıoğlu, L. (2000). *Linguistics for TEFL students*. İstanbul: Multilingual.
- Todd, L. (1991). *An introduction to linguistics*, Essex: Longman York Press.
- Tomalin, B., Stempleski, S. (1993). *Cultural awareness*. London: Oxford University Press.

- Torusdağ, G. (2015). *Memduh Şevket Esendal'ın öykülerine metindilbilimsel bir yaklaşım*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Van.
- Tosun, G. (2016). *Yedi İklim Türkçe öğretim seti B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitaplarındaki metinlerin yabancılara Türkçe öğretiminde kültür aktarımı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı, Ankara.
- Tosun, İ. (2014). Sait Faik'in "Sinağrit Baba" adlı öyküsüne metin dilbilimsel bir yaklaşım, *Turkish Studies*, 9(3), 1451-1465. Doi: 10.7827/TurkishStudies.6542.
- Tura, S. S. (1983). Dilbilimin dil öğretimindeki yeri, *Türk Dili* [Dil Öğretimi Özel Sayısı], 379-380, 8-18.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması TAYA 2006. (2010). T. C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara. Erişim adresi: <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/indirilebilir-yayinlar/60-aile-yapisi-arastirmasi-2006.pdf>
- Ülker, N. (2007). *"Hitit Ders Kitapları" örneğinde yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürlerarası etkileşim odaklı yaklaşım uyarınca metin çalışmaları*. (Yüksek lisans tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vardar, B. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilim yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics*. 5th edition, London: Blackwell Publishing.
- Widdowson, H.G. (2007). *Discourse Analysis*. China: Oxford.
- Yılmaz, E., Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması. *TÜBAR*, 775-788. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tubar/issue/16968/177260>
- Zeybekoğlu Dünder, Ö. (2012). Değişen ve değiş(e)meyen yönleriyle aile: yapısı, türleri, işlevleri. *Değişen toplumda değişen aile sosyolojik tartışmalar* içinde (s. 39-63). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Zeyrek, D. (1996). "Söylem ve Toplum" Kocaman, A. (Yay. haz.) Söylem Üzerine. Ankara: METU Press.

EKLER

EK 1. Doç. Dr. İlknur KARAGÖZ'ün Dilekçesi

